ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛИНСЬКА ЛЮДМИЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 351.74

ДИСЕРТАЦІЯ

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

081 «Право»
08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ Л.О. Голинська

Науковий керівник Рудой Катерина Миколаївна, доктор юридичних наук, професор

Одеса – 2025

АНОТАЦІЯ

Голинська Л. О. Правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні**.** – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2025.

У дисертації викладено авторську позицію щодо змісту та особливостей професійного навчання поліцейських в Україні з урахуванням змін, які відбуваються на теренах української держави у зв'язку з запровадженням правового режиму воєнного стану та залученням поліцейських до захисту державного суверенітету. Надано пропозиції та рекомендації, спрямовані на покращення правозастосування в цій сфері.

Розкрито зміст та здійснено порівняльний аналіз категорій «професійна підготовка поліцейських» і «професійне навчання поліцейських». Доведено, що відносно досліджуваної сфери суспільних відносин більш доречно застосовувати категорію «професійне навчання поліцейських», оскільки вона охоплює різні напрями професійної підготовки поліцейських та вказує на інші аспекти функціонування такої сфери суспільних відносин. Констатується, що професійне навчання поліцейських є сукупністю суспільних відносин, урегульованих значною кількістю адміністративно-правових норм, з огляду на що вони можуть бути розглянуті як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Обґрунтовано, що сьогодні можна назвати досить значну кількість підходів до розуміння сутності професійного навчання в Україні в цілому та поліцейських зокрема. Проаналізовано сутність професійного навчання поліцейських крізь призму адміністративно-правового дослідження, де воно постає як його об'єкт. Надано авторське бачення сутності професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового дослідження.

Доведено, що чинне національне законодавство, зокрема нормативно-правові акти, які регламентують питання професійного навчання поліцейських, останнім часом зазнало суттєвих змін з огляду на прагнення нашої держави відповідати визнаним світовим стандартам та на запровадження правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави. Зазначено, що аналіз нормативно-правових актів, на основі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських в Україні, дозволяє виявити недоліки та законодавчі прогалини в цій сфері суспільних відносин, що може бути взято за основу вдосконалення такого законодавства. Здійснено аналіз актів законодавства, що становлять нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських з урахуванням їхньої юридичної сили та сфери нормативно-правової регламентації. Надано авторське бачення сутності нормативно-правових основ професійного навчання поліцейських. Обґрунтовано, що вказані нормативно-правові акти визначають загальні засади професійного навчання поліцейських та здійснюють нормативно-правову регламентацію цієї сфери по окремих напрямах: визначають правовий статус суб'єктів цих суспільних відносин; установлюють правові засади забезпечення належного функціонування цієї сфери; регламентують особливості здійснення окремих різновидів професійного навчання поліцейських та ін.

Обґрунтовано, під принципами професійного навчання поліцейських в Україні слід розуміти закріплену в законодавчих приписах сукупність керівних засад, на яких ґрунтується ця сфера суспільних відносин, і які слугують вектором їх розвитку. Здійснено їх наукову класифікацію на: 1) загальні принципи: верховенство права, законність, рівність і недопущення дискримінації; 2) принципи, пов'язанні з реалізацією особою права на здобуття освіти: прозорість і відкритість, доступність, наступність, академічна доброчесність і свобода, політична нейтральність; 3) спеціальні принципи: взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства, етичність, службові обмеження.

Доведено, що суб'єкти професійного навчання поліцейських мають бути досліджені як інституційний компонент функціонування таких суспільних відносин. Обґрунтовано, що окрім зазначених вище осіб слід розглянути й тих суб'єктів, діяльність яких пов'язана з найрізноманітнішими аспектами функціонування цієї сфери суспільних відносин, наприклад здійснення їх забезпечення по відповідних напрямах: нормативному, кадровому, інформаційно-аналітичному, матеріально-технічному, фінансовому та ін. забезпеченню. Надано авторське бачення сутності суб'єктів професійного навчання поліцейських. Здійснено наукову класифікацію суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні на: 1) загальнодержавні (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України); 2) суб'єкти, відповідальні за формування та/або реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських (Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція); 3) суб'єкти, відповідальні за реалізацію окремих різновидів і напрямів професійного навчання поліцейських в Україні (заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Національної поліції, відділи професійного навчання управлінь кадрового забезпечення, тренінгові центри, а також інші структурні підрозділи головних управлінь Національної поліції в областях); 4) міжнародні суб'єкти професійного навчання поліцейських (CEPOL, КМЄС, ACREC та ін.).

Констатується, що первинна професійна підготовка поліцейських є вкрай важливим напрямом їхнього професійного навчання, у ході якого формуються базові знання, уміння й навички, необхідні для ефективного виконання службових завдань. Надано авторське визначення сутності порядку здійснення професійної первинної підготовки поліцейських. Обґрунтовано, що сьогодні можна говорити про те, що порядок здійснення

первинної професійної підготовки поліцейських не є досконалим і потребує свого належного законодавчого врегулювання, зокрема в частині: визначення чітких строків первинної професійної підготовки поліцейських з урахуванням особливостей правового статусу осіб, що її проходять; закріплення в приписах чинного національного законодавства понятійно-категоріального апарату, що використовується в цій сфері суспільних відносин, зокрема категорії «первинна професійна підготовка поліцейських», «кваліфікований робітник» та ін.; відновлення інституту наставництва при здійсненні первинної професійної підготовки поліцейських шляхом прийняття відповідного відомчого нормативно-правового акта; внесення змін до законодавства, що регламентує питання порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських в частині визначення форми документів про завершення первинної професійної підготовки; законодавче врегулювання можливості дистанційного навчання поліцейських за обставин, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу; розширення переліку суб'єктів первинної професійної підготовки поліцейських шляхом додавання до їх складу кадрових підрозділів органів і підрозділів Національної поліції.

Здійснено аналіз особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, серед яких названо: отримання цивільною особою нового правового статусу «курсант» та спеціального звання поліції; наявність підвищених вимог до осіб, які бажають навчатися в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, та тих, хто вже навчається, що пов'язано з певними обмеженнями та додатковими гарантіями від держави; така підготовка передбачає можливість залучення особи до виконання службових завдань, зокрема забезпечення публічної безпеки та порядку; заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають подвійне підпорядкування та належать до сфери управління МВС України та МОН України; суспільні відносини у сфері підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі

специфічними умовами навчання врегульовані значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких складають акти підзаконного законодавства, прийнятті МВС України та МОН України; під час здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання враховується не лише теоретичний, а й практичний компонент і здійснюється їх органічне поєднання, що є критичним для ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими; процес підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має особливе забезпечення матеріально-технічними засобами; унаслідок здійснення підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання задовольняються потреби органів і підрозділів Національної поліції у висококваліфікованих кадрах.

Наголошено, що під післядипломною освітою доцільно розуміти регламентовану нормативно-правовими приписами сукупність заходів удосконалення здобутої освіти та професійної підготовки поліцейських, що здійснюється для задоволення їхніх індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб Національної поліції у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції.

Визначено спільні риси мети й завдань службової підготовки поліцейських та їх післядипломної освіти. Обґрунтовано, що службова підготовка має водночас і низку суттєвих ключових ознак, що додатково вказують на її сутність і значення як окремого різновиду професійного навчання поліцейських. Надано авторське бачення сутності службової підготовки поліцейських та вказано на її значення, що полягає в такому: систематичному та плановому підтриманні та вдосконаленні професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання службових завдань; розвиток професійних компетенцій працівників поліції, задоволенні їхніх особистих потреб у професійному зростанні; формуванні психологічної готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях; забезпечення

фізичної та психологічної стійкості працівників поліції під час виконання службових завдань і функцій; підвищення рівня безпеки життєдіяльності працівників поліції під час несення служби.

На підставі вивчення досвіду професійного навчання поліцейських у США, Канаді, Великій Британії, Франції, Німеччини, Італії та Польщі доведено, що в більшості країн світу дуже відповідально ставляться до питань професійного навчання поліцейських, адже внаслідок цього формуються високопрофесійні поліцейські кадри, здатні на найвищому рівні виконувати повсякденні завдання із забезпечення правопорядку в державі.

Наголошено на необхідності внесення змін до адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських у частині врегулювання правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Це, у першу чергу, стосується внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про Національну поліцію», а також прийняття Положення про заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України. Обґрунтовано, що змін потребують і приписи адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських у частині визначення механізмів укладання договорів про співпрацю між ГУНП і закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання щодо залучення до проведення відповідного роду занять науково-педагогічного складу. Констатується, що сьогодні адміністративне законодавство, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, потребує певного захисту від новаторських спроб позбавити заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання права готувати поліцейських, зокрема слідчих, із вищою юридичною освітою.

Доведено, що в ч. 1 ст. 75 Закону України «Про Національну поліцію» не повинні міститися посилання на положення Закону України «Про вищу освіту», а вона має бути викладена в такій редакції: «1. Післядипломна освіта

поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених законодавством, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом, і складається з: 1) спеціалізації; 2) перепідготовки; 3) підвищення кваліфікації; 4) стажування».

Ключові слова: внутрішньоорганізаційні адміністративно-правові відносини, професійне навчання, кадри, поліцейські, принципи професійного навчання, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, службова підготовка, післядипломна освіта, суб'єкти професійного навчання, Міністерство внутрішніх справ, адміністративне законодавства.

SUMMARY

Holynska L. Legal and Organizational Principles of Police Professional Training in Ukraine**.** – *A qualifying scientific work on the rights of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 "Law". Odesa State University of Internal Affairs. Odesa, 2025.

The dissertation study presents the author's position on the content and features of professional training of police officers in Ukraine, taking into account the changes taking place in the Ukrainian state regarding the introduction of the martial law regime and the involvement of police officers in the protection of state sovereignty, etc. The author offers suggestions and recommendations aimed at improving law enforcement in this area.

The author reveals the content and makes a comparative analysis of the categories "professional training" and "professional education". It is proved that it is more appropriate to apply the category "professional training of police officers" to the sphere of public relations under study, since it both covers various areas of police training and indicates other aspects of functioning of this sphere of public relations. It is stated that police professional training is a set of social relations regulated by a significant number of administrative and legal provisions, and therefore they can be considered as an object of administrative and legal research.

It is substantiated that today there is a fairly significant number of approaches to understanding the essence of both professional training in general and the one applied to police officers in Ukraine. The author analyzes the essence of police professional training through the prism of administrative and legal research, where it appears as its object. The author's vision of the essence of police professional training in Ukraine as an object of administrative and legal research is presented.

It is proved that, in general, the current national legislation, including the regulations governing the issues of police professional training, has recently undergone significant changes, both in view of our State's desire to comply with the recognized international standards and in view of the introduction of the legal regime of martial law caused by the armed aggression against our State. The author emphasizes the fact that an analysis of the legal acts on the basis of which police training in Ukraine is carried out will allow identifying shortcomings and legislative gaps in this area of public relations, which can be used as a basis for improving such legislation. The author analyzes the legislative acts which constitute the regulatory framework for police professional training with due regard for their legal force and the scope of the regulatory framework. The author's vision of the essence of the regulatory and legal framework for police professional training is presented. It is substantiated that these legal acts define both the general principles of police professional training and carry out the legal regulation of this area in certain areas, namely: define the legal status of subjects of these social relations; establish the legal framework for ensuring the proper functioning of this area; regulate the specifics of certain types of police professional training; etc.

It is substantiated that the principles of professional training of police officers in Ukraine should be understood as a set of guiding principles enshrined in legislative provisions which are the basis for this area of social relations and which serve as a vector for their development. The author makes a scientific classification of these principles into: 1) general principles: the rule of law, legality, equality and non-discrimination; 2) principles related to the exercise of the right to education by a person: transparency and openness, accessibility, continuity, academic integrity

and freedom, political neutrality; 3) special principles: police interaction with the public on the basis of partnership, ethics, and service restrictions.

It is proved that the subjects of police professional training should be studied as an institutional component of the functioning of these social relations. It is substantiated that in this case, in addition to the above-mentioned persons, one should also consider those entities whose activities are related to various aspects of the functioning of this sphere of public relations, such as, for example, their provision in the relevant areas - regulatory, personnel, information and analytical, logistical, financial, etc. The author's vision of the essence of the subjects of police professional training is presented. The scientific classification of the subjects of police professional training in Ukraine is carried out as follows: 1) national: The President of Ukraine; the Verkhovna Rada of Ukraine; the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) entities responsible for the formation and/or implementation of the State policy in the field of police professional training: Ministry of Education and Science of Ukraine; Ministry of Internal Affairs of Ukraine; National Police; 3) entities responsible for the implementation of certain types and areas of police professional training in Ukraine: higher education institutions with specific training conditions that fall under the jurisdiction of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine; vocational (vocational-technical) education institutions with specific training conditions that fall under the jurisdiction of the National Police; professional training departments of personnel departments, training centers, as well as other structural units of the Main Departments of the National Police in the regions of Ukraine. CEPOL, EUAM, ACREC, etc.

It is stated that initial professional training of police officers is an extremely important area of their professional training, during which they form the basic knowledge, skills and abilities necessary for the effective performance of their official tasks. The author's own definition of the essence of the procedure for the initial professional training of police officers is provided. It is substantiated that today we can say that the procedure for initial professional training of police officers is not perfect and requires proper legislative regulation, in particular in

terms of: defining clear terms for initial professional training of police officers, taking into account the specifics of the legal status of the persons undergoing it; consolidation of the conceptual and categorical apparatus used in this area of social relations, including the categories of “initial professional training of police officers”, “skilled worker”, etc. in the provisions of the current national legislation; restore the institute of mentoring in the initial professional training of police officers by adopting a relevant departmental legal act; amendments to the legislation regulating the procedure for initial professional training of police officers in terms of determining the form of documents on completion of initial professional training; legislative regulation of the possibility of distance learning for police officers in circumstances that do not allow them to leave the unit for a long time; expansion of the list of subjects of initial professional training of police officers by adding personnel units of the National Police.

The author analyzes the peculiarities of police training in higher education institutions with specific training conditions, including: obtaining a new legal status of a civilian - a cadet and a special police rank; the existence of increased requirements for both those wishing to study at higher education institutions with specific learning conditions and those already studying, which is associated with both certain restrictions and additional guarantees from the state; such training provides for the possibility of involving a person in the performance of official tasks, such as ensuring public safety and order; higher education institutions with specific training conditions have dual subordination and belong to the sphere of management of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine; social relations in the field of police training in higher education institutions with specific training conditions are regulated by a significant number of normative legal acts, most of which are acts of by-laws adopted by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine; when training police officers in higher education institutions with specific training conditions, not only theoretical but also practical components are taken into account and their organic combination is

carried out, which is critical for the effective performance of police duties; the process of police training in higher education institutions with specific conditions of study has special provision of material and technical means; as a result of police training in higher education institutions with specific conditions of study, the needs of the bodies and units of the National Police of Ukraine for highly qualified personnel are met.

It is emphasized that postgraduate education should be understood as a set of measures regulated by regulatory and legal provisions to improve the education and training of police officers, which is carried out to meet their individual needs for personal professional growth, to meet the needs of the National Police for qualified personnel with a high level of professionalism and culture, capable of competently and responsibly performing their functions.

It is noted that service training of police officers is somewhat similar in nature to their postgraduate education, since it has to some extent similar goals and objectives. It is substantiated that, at the same time, in-service training has a number of significant key features which additionally indicate its essence and significance as a separate type of police professional training. The author's vision of the essence of police training is provided and its significance is indicated, which consists in the following: systematic and planned support and improvement of professional knowledge, skills and abilities necessary for the performance of official tasks; development of professional competencies of police officers, satisfaction of their personal needs for professional growth; formation of psychological readiness for action in various official situations; ensuring physical and psychological stability of police officers while performing official tasks and functions; increasing the level of safety of police officers during their service.

It has been proven that, as evidenced by the experience of professional training of police officers in countries such as the USA, Canada, Great Britain, France, Germany, Italy, and Poland, most countries of the world take the issues of professional training of police officers very seriously, as this results in the formation of highly professional police personnel capable of performing everyday tasks of ensuring law and order in the state at the highest level.

The need to amend the administrative legislation regulating the issue of professional training of police officers in terms of regulating the legal status of higher education institutions with specific training conditions was emphasized. It was stated that this, first of all, concerns the amendment of the Law of Ukraine "On Higher Education" and the Law of Ukraine "On the National Police", as well as the adoption of the Regulation "On Higher Education Institutions with Specific Training Conditions", which should be approved by a joint order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine. It was substantiated that the provisions of the administrative legislation regulating the issue of professional training of police officers also require amendments in terms of determining the mechanisms for concluding cooperation agreements between the Main Department of National Police and higher education institutions with specific training conditions regarding the involvement of scientific and pedagogical staff in conducting the relevant classes. It has been stated that today the administrative legislation regulating the issue of professional training of police officers requires some protection from innovative attempts to deprive higher education institutions with specific training conditions of the right to train police officers, in particular investigators, with higher legal education.

It has been proven that Part 1 of Article 75 of the Law of Ukraine "On the National Police" should not contain references to the provisions of the Law of Ukraine "On Higher Education", and it should be set out in the following wording: "1. Postgraduate education of police officers is carried out on the general principles determined by the legislation, taking into account the features determined by this Law, and consists of: 1) specialization; 2) retraining; 3) advanced training; 4) internship."

Keywords: internal organizational administrative and legal relations, professional training, personnel, police officers, principles of professional training, higher education institutions with specific training conditions, in-service training, postgraduate education, subjects of professional training, Ministry of Internal Affairs, foreign experience, administrative legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Голинська Л.О. Нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 461-470. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.43

2. Голинська Л.О. Принципи професійного навчання поліцейських в Україні. *Наукові Записки. Серія: Право.* 2024. Вип. 17. С. 130-135. DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-130-135.

3. Голинська Л.О. Комунікативно-психологічна складова професійної діяльності поліцейських. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2023. № 3 (25). С. 60-68. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2023.3.08.

4. Голинська Л.О. Застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї під час воєнного стану. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2022. № 4 (22). С. 41-49. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.4.04

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

5. Голинська Л.О. Основні заходи медико-тактичної підготовки правоохоронців. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 жовт. 2024 р.). К.: ПрАТ ВНЗ МАУП, 2024. С. 318-320.

6. Голинська Л.О. Діяльність кадрових підрозділів Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України:* матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовт. 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 54-58.

7. Голинська Л.О. Мінно-вибухові травми. *Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів, оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців*: матеріали міжнар. круглого столу (м. Одеса, 2 черв. 2023 р.). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 45-49.

8. Голинська Л.О. Питання реформування домедичної допомоги у системі професійної підготовки Національної поліції України. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих*

правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2023 р.). Харків: Вид-во НАНГУ, 2023. С. 687-889.

9. Голинська Л.О. Окремі питання службової підготовки в Національній поліції України. *Забезпечення стійкості у складних умовах*: збірник матеріалів доповідей учасників Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (Харків – Брістоль, 8 черв. 2023 р.). Харків, 2023. С. 202-204.

10. Голинська Л.О. Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права* : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації (м. Одеса, 2 січ. – 12 лют. 2023 р.) Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2023. С. 24-27.

11. Голинська Л.О. Професійне навчання поліцейських в умовах цифровізації освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства* : зб. матеріалів ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.). К. : Наук.-метод. центр ВФПО, 2022 С. 87-90.

12. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 28-30.

13. Голинська Л.О. Роль інформаційних технологій для вдосконалення системи професійного навчання поліцейських. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 28 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 68-71.

14. Голинська Л.О. Післядипломна освіта поліцейських у системі МВС України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовт. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-52.

ЗМІСТ

ВСТУП……... 18

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ…… 26

1.1. Зміст та особливості професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового дослідження……. 26

1.2. Нормативно-правові основи та принципи професійного навчання поліцейських в Україні……. 40

1.3. Суб'єкти професійного навчання поліцейських в Україні…… 59

Висновки до розділу 1…….. 82

РОЗДІЛ 2. РІЗНОВИДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ……. 85

2.1. Порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських 85

2.2. Особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання…… 107

2.3. Роль і значення післядипломної освіти та службової підготовки поліцейських…….. 125

Висновки до розділу 2…….. 150

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ……. 153

3.1. Зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських та можливості його використання в Україні…….. 153

3.2. Напрями вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських……... 172

Висновки до розділу 3……... 186

ВИСНОВКИ…….. 189

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..... 198

ДОДАТКИ……. 223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУНП – Головне управління Національної поліції

ЄС – Європейський Союз

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗВО МВС – заклад вищої освіти Міністерства внутрішніх справ

МВС – Міністерство внутрішніх справ

МОН – Міністерство освіти і науки України

НПУ – Національна поліція України

ОВС – органи внутрішніх справ

США – Сполучені Штати Америки

КМЄС – Консультативна місія Європейського Союзу в Україні

CEPOL – Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів

ACREC – Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток сучасного світу вимагає від працівників Національної поліції України постійного вдосконалення професійного рівня, а в деяких випадках – і отримання нових знань, умінь та навичок, щоб виконувати поставлені завдання. Зауважимо, що в умовах збройної агресії росії проти України діяльність органів Національної поліції зазнала значних змін, що відповідно потребує від правоохоронців оволодіння новими й удосконалення існуючих знань та вмінь. Вирішення зазначеного питання залежить від рівня розвитку інституту професійного навчання поліцейських, якому, на жаль, не приділяється належної уваги на науковому рівні, унаслідок чого виникає багато питань у його функціонуванні.

Проблемні аспекти адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, можна розподілити в три блоки: 1) застаріле, не актуальне адміністративне законодавство, що потребує перегляду; 2) адміністративне законодавство, норми якого не мають належних механізмів своєї реалізації; 3) спроби внести зміни в адміністративне законодавство, які не будуть відповідати потребам суспільства у підготовці висококваліфікованих кадрів Національної поліції, а отже загрожуватимуть стану забезпечення правопорядку, національній безпеці в цілому. Викладене свідчить про актуальність і своєчасність оновленого погляду на зміст системного професійного навчання поліцейських, яке охоплює первинну професійну підготовку та подальше підвищення кваліфікації.

Питаннями професійного навчання державних службовців у цілому та працівників поліції зокрема з позиції науки адміністративного права висвітлювали у своїх дослідженнях такі вчені: А.В. Андрєєв, О.В. Авраменко, І.В. Балабан, О.М. Бандурка, В.В. Бондаренко, М.П. Будзинський, В.А. Глуховеря, В.Л. Грохольський, В.В. Діденко,

О.Ф. Кобзар, М.В. Корнієнко, Б.О. Логвіненко, М.О. Лошицький, К.М. Рудой, І.В.Савельєва, О. М. Сезонова, С.О. Шатрава, Д.В. Швець, Х.П. Ярмакі та ін. Напрацювання зазначених учених стали науковим підґрунтям при дослідженні організаційно-правових засад професійного навчання поліцейських в Україні з урахуванням дії правового режиму воєнного стану. Саме тому теоретична розробленість обраної теми, її наукова новизна, значущість та актуальність у нових реаліях набувають особливого змісту та значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямовано на реалізацію основних положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки**,** затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р., Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року**,** затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р, Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р, Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України**,** затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 25 листопада 2016 р. № 1252 (зі змінами, внесеними наказом МВС України від 28 лютого 2017 р. № 165). Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, а саме загальноуніверситетською темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538), НДР кафедри адміністративного права і процесу «Забезпечення прав і свобод людини та громадянина в системі публічного управління» (реєстраційний номер 0124U004187), а також п.п. 11, 17 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 № 454).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі існуючих теоретичних положень та узагальненої практики з'ясувати зміст і визначити особливості професійного навчання поліцейських в Україні в цілому та в умовах дії правового режиму воєнного стану зокрема, а також сформулювати на цій основі пропозиції та рекомендації, спрямовані на покращення правозастосування в цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно виконати такі основні *завдання:*

– визначити сутність професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового дослідження;

– окреслити коло нормативно-правових актів та визначити принципи, якими керується професійне навчання поліцейських в Україні;

– систематизувати перелік суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні;

– охарактеризувати порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських;

– розкрити особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

– з'ясувати сутність і значення післядипломної освіти та службової підготовки поліцейських;

– проаналізувати зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських та визначити можливості його використання в Україні;

– окреслити основні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує професійне навчання поліцейських.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні.

Предметом дослідження є правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні.

Методи дослідження. При виконанні завдань, поставлених у дисертаційній роботі, були систематично застосовані загальні і спеціальні

методи наукового пізнання. Це дало змогу в цілому сформулювати системні та обґрунтовані висновки й пропозиції щодо вдосконалення професійного навчання поліцейських в Україні.

Логіко-семантичний метод було використано для визначення сутності професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового дослідження (п. 1.1). З метою визначення кола нормативно-правових актів та принципів професійного навчання поліцейських в Україні застосовано *структурно-функціональний метод* наукового пізнання (п. 1.2). Застосування *аксіоматичного* методу сприяло формулюванню кола суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні (п. 1.3).

Герменевтичний метод був використаний при визначенні порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських (п. 2.1.). Розкриттю особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання сприяло використання *формально-юридичного* та *аксіоматичного* методів наукового пізнання (п. 2.2.). З'ясування сутності і значення післядипломної освіти та службової підготовки поліцейських стало можливим завдяки застосуванню порівняльно-правового методу (п.2.3.). Використання методу *групування*, спільно з *соціологічними та статистичними* підходами, допомогло виявити та проаналізувати зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських та можливості його використання в Україні (п. 3.2). *Компаративний метод* сприяв окресленню основних напрямів удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських (п. 3.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених різних галузей права. *Нормативною основою* дослідження є чинна законодавча та підзаконна нормативно-правова база, у якій містяться норми, які регламентують правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні в цілому та в умовах дії правового режиму воєнного стану зокрема.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять статистичні відомості, аналітичні матеріали, типові освітньо-професійні програми.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що подане монографічне дослідження є системною та комплексною працею, яка вирішує наукову задачу щодо змісту та особливостей професійного навчання поліцейських в Україні з позиції адміністративно-правової науки, що дало можливість запропонувати авторські положення та висновки, а також надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

– визначено сутність професійного навчання поліцейських в Україні як об’єкта адміністративно-правового дослідження: урегульована адміністративно-правовими нормами сукупність суспільних відносин, що виникають, розвиваються і видозмінюються у зв’язку з необхідністю формування нового кадрового складу органів і підрозділів Національної поліції, а також підтримання стану готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань шляхом формування, підтримання в актуальному стані й удосконалення знань, умінь і практичних навичок;

– надано визначення суб’єктів професійного навчання поліцейських, які в межах суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток із приводу здійснення такої діяльності, наділені комплексом суб’єктивних прав, юридичних обов’язків та владними повноваженнями, через реалізацію яких регулюють такі відносини, змінюють правовий статус окремих осіб, унаслідок чого формується новий кадровий склад органів і підрозділів Національної поліції, а також підтримується стан готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань шляхом

формування, підтримання в актуальному стані та вдосконалення його знань, умінь і практичних навичок;

– визначено поняття професійної первинної підготовки поліцейських: урегульована нормами чинного національного законодавства діяльність уповноважених державою суб'єктів, спрямована на набуття поліцейськими, яких уперше прийнято на службу, упродовж установленого законодавством строку комплексу необхідних для виконання завдань поліції спеціальних знань, умінь і навичок, унаслідок чого особа здобуває освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з отриманням диплома, зразок якого затверджується Кабінетом Міністрів України;

– запропоновано оновити змістовне наповнення службової підготовки поліцейських, до якої слід включити: правову підготовку; бойову підготовку; фізичну підготовку; вибухотехнічну підготовку; домедичну підготовку; психологічну підготовку; безпеку життєдіяльності;

– визначено можливі напрями вдосконалення порядку здійснення професійної первинної підготовки поліцейських;

удосконалено:

– підхід до нормативно-правової основи професійного навчання поліцейських, під якою слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, на підставі яких з урахуванням юридичної сили кожного з таких актів, здійснюється нормативно-правова регламентація цієї сфери суспільних відносин;

– систематизацію принципів професійного навчання поліцейських, серед яких виділено: загальні принципи; принципи, пов'язанні із реалізацією особою права на здобуття освіти; спеціальні принципи;

– розуміння категорії «післядипломна освіта»: це регламентована нормами права сукупність заходів, спрямованих на вдосконалення здобутої освіти та професійної підготовки поліцейських, що здійснюється з метою задоволення їхніх індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб Національної поліції у кваліфікованих кадрах

високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно й відповідально виконувати свої функції;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– розуміння принципів професійного навчання поліцейських в Україні, під якими слід розуміти закріплену в законодавчих приписах сукупність керівних засад, на яких ґрунтуються ця сфера суспільних відносин та які слугують вектором їх розвитку;

– класифікації суб'єктів професійного навчання поліцейських, серед яких виділено: загальнодержавних суб'єктів, відповідальних за формування та/або реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських; суб'єктів, відповідальних за реалізацію окремих різновидів і напрямів професійного навчання поліцейських в Україні; міжнародних суб'єктів професійного навчання поліцейських;

– змісту службової підготовки поліцейських, під яким слід розуміти нормативно визначену систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на систематичне й планове закріплення та оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівників поліції, розвиток їхніх професійних компетенцій і психологічної готовності до виконання службових завдань;

– можливих варіантів використання в Україні зарубіжного досвіду професійного навчання поліцейських.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані:

– *у науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших теоретичних і прикладних досліджень організації професійного навчання поліцейських в Україні;

– *у правотворчій сфері* – для підготовки проєктів законів про внесення змін та доповнень до чинних законодавчих актів з метою вдосконалення механізму організації професійного навчання поліцейських в Україні;

– *у правозастосовній діяльності* – для вдосконалення існуючої системи професійного навчання поліцейських з урахуванням потреб сьогодення;

– *в освітньому процесі* – при викладанні дисциплін «Поліцейська діяльність», «Домедична підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка», «Особиста безпека поліцейського».

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства» (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.), «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 22 жовтня 2023 р.), «Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів, оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців» (м. Одеса, 2 червня 2023 р.), «Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення» (м. Харків, 30 березня 2023 р.), «Забезпечення стійкості у складних умовах» . (Харків – Брістоль, 8 червня 2023 р.), «Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права» (м. Одеса, 2 січня – 12 лютого 2023 р.), «Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства» (м. Київ, 10 листопада 2022 р.), «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 31 жовтня 2022 р.), «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.), «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 22 жовтня 2021 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у 4 наукових статтях, які опубліковано у наукових фахових виданнях України, а також у 10 тезах наукових повідомлень на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об’єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 231 сторінка. Список використаних джерел містить 225 найменувань і займає 25 сторінок, додатки на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

1.1. Зміст та особливості професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкта адміністративно-правового дослідження

Відповідно до приписів ст. 3 Основного Закону України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [63]. За для реального запровадження вказаних конституційних приписів, в нашій державі функціонує ціла низка суб'єктів, завданням яких є забезпечення прав, свобод та інтересів особи в межах функціонування всіх без винятку суспільних відносин. У цілому система таких суб'єктів представлена правоохоронним сектором держави, провідне місце в якому займають органи та підрозділи Національної поліції України. Саме поліцейські у своїй повсякденній діяльності виконують найрізноманітніші завдання, спрямовані на забезпечення, охорону й захист прав, свобод та інтересів особи. При цьому слід зауважити, що набуття особою правового статусу поліцейського, його подальше просування по службі, удосконалення знань і практичних навичок здійснюється в межах кадрового забезпечення функціонування цієї сфери суспільних відносин. Одною з основних частин такого забезпечення виступає професійна підготовка поліцейських, унаслідок чого органи й підрозділи Національної поліції отримують професійні та кваліфіковані кадри.

Як цілком слушно наголошує В.М. Плішкін на сторінках монографічної праці «Теорія управління органами внутрішніх справ», процес удосконалення управління будь-якою системою немислимий без поліпшення роботи з кадрами. Учений підкреслює той факт, що саме кадри, а не машини

й механізми, не статути та інструкції – основа будь-якої організації. Більшість недоробок і прорахунків у діяльності відповідної організації є наслідком саме незадовільної роботи з кадрами. Кадри є провідниками політики держави, носіями традицій і знань. Об'єктивну потребу в кадрах відчуває кожна організація, тому робота з кадрами завжди виокремлюється в самостійний напрям, а кадрова функція намагається втілитися в організаційно-структурному відношенні [88, с. 601]. З огляду на це особливої актуальності набуває питання про встановлення правових та організаційних засад професійного навчання поліцейських в Україні, вирішення якого неможливе без з'ясування сутності професійного навчання в цілому.

Говорячи про сутність досліджуваної категорії, слід зауважити, що на сторінках фахової літератури стосовно сфери суспільних відносин, що піддається аналізу, та схожих до неї за своєю суттю, використовують декілька, близьких, на перший погляд, понять. Зокрема, досліджуючи особливості адміністративно-правового забезпечення професійного навчання працівників Національної поліції України, В.В. Діденко відмічає той факт, що поняття професійної освіти досліджується із поняттям «професійна підготовка» та надається визначення терміну «професійне навчання» або «професійний розвиток». Оскільки категорія «професійна підготовка» часто порівнюється з поняттями «підготовка», «навчання» та «розвиток», кожне з них визначає динамічний рух уперед, а також набуття та прийняття чогось нового [46, с. 32]. Із цього випливає, що вчений певною мірою ототожнює вищенаведені категорії, проте у назві свого дослідження та в цілому використовує категорію «професійна підготовка».

Сам учений пояснює свою позицію тим, що в розрізі професії, на його думку, використання саме слова «підготовка» є максимально правильним. Це, як підкреслює науковець, пов'язано з тим, що саме підготовка несе в собі особливість, значення та готовність до процесу прищеплення навичок, які зможуть у подальшому здійснити розвиток і вдосконалення нових умінь і знань. По суті підготовка консолідує в собі навчання й розвиток [46, с. 32].

Схожу, але менш обґрунтовану позицію висловлює А.В. Потопальський у межах дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення професійного навчання поліцейських, підкреслюючи при цьому, що терміни «навчання» та «підготовка» насправді досить близькі за значенням. В обох випадках ідеться про передачу інформації у формі теоретичних постулатів, навичок і досвіду з метою формування певних знань. Тобто не є помилкою думка про те, що підготовка – це навчання. Водночас учений зауважує, що «підготовка – це особлива, кваліфікована форма навчання (передача знань для якоїсь конкретної мети), яка передбачає вироблення не тільки знань, але й умінь, необхідних для чітко визначеної сфери» [90, с. 26]. Саме цей аспект, на думку автора, і послужив виникненню категорії професійної підготовки (навчання), що також має певні особливості, на які слід зважати.

З огляду на останню з наведених позицій постає логічне питання про те, яка з категорій є все ж таки ширшою за своєю суттю. Так спочатку А.В. Потопальський указує, що підготовка – це навчання, а потім уточнює, що перше є однією з форм другого. З аналізу цього випливає, що навчання є ширшою категорією, і відповідно може включати декілька різновидів підготовки. При цьому з огляду на специфіку досліджуваної сфери суспільних відносин слід навести й законодавчі приписи стосовно цього питання. Так у ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. фактично наведено окремі частини професійного навчання поліцейських: первинна професійна підготовка, підготовка в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка [166]. Тобто сам законодавець указує на те, що навчання є ширшою за своєю суттю категорією, аніж підготовка, фактично поглинаючи останню.

У цьому контексті слід указати, що А.В. Потопальський сутність професійної підготовки поліцейських визначає через характеристику її особливостей, серед яких називає те, що «вона характеризується зокрема особливою метою, яка полягає в забезпеченні органів Національної поліції

новими та, що найголовніше, досвідченими кадрами, готовими виконувати всі поставлені перед відомством завдання професійно та із максимальною суспільною користю» [90, с. 37]. Однак, як бачимо з аналізу вищенаведених законодавчих приписів, професійна підготовка поліцейських передбачає не лише навчання нових кадрів, а й, наприклад, службову підготовку, що здійснюється стосовно вже наявних співробітників задля закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [166]. Також слід указати й на приписи Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р., що визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках. У цьому нормативно-правовому акті використовується декілька категорій, зокрема:

- професійне (професійно-технічне) навчання – складова професійної (професійно-технічної) освіти, яка є складовою системи освіти України. Професійне (професійно-технічне) навчання передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар’єрного зростання впродовж життя;

- допрофесійна підготовка – це здобуття початкових професійних знань, умінь особами, які раніше не мали робітничої професії;

- первинна професійна підготовка – це здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності [172].

Тобто законодавець використовує категорію «навчання» у ширшому за категорію «підготовка» значенні. На таке положення справ указують й приписи Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р., який установлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Як зазначено в цьому нормативно-правовому акті, «результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів. При цьому підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти» [97]. Тобто підготовка є категорією, яку застосовують відносно самих процесів, що протікають у межах навчання. На додаток слід указати, що підготовка є, так би мовити, більш суб'єктивною категорією, яку застосовують відносно особи, яка її проходить. Тоді як навчання вказує як на таку особу, так і на особу, яка навчає, у цілому на цю сферу суспільних відносин із характерним для них складом.

Із цього випливає, що з позиції законодавчих приписів щодо досліджуваної сфери суспільних відносин більш доречно застосовувати категорію «професійне навчання поліцейських», оскільки вона охоплює різні напрями професійної підготовки поліцейських, а також указує на інші аспекти функціонування такої сфери суспільних відносин. На доречність застосування пропонованої нами конструкції вказує й аналіз окремих її компонентів, зокрема прикметника «професійна», сутність якого з позиції

його семантичного аналізу, розкривають за значенням пов’язаного з професією, тобто як указано в тлумачному словнику: «рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань, умінь і навичок та є джерелом існування для людини» [25, с. 1177]. Як свідчить етимологічний аналіз категорії «професія», вона має давні історичні корені, зокрема використовувалася ще в латинській мові, буквально означаючи «офіційне оголошення про свою спеціальність». Як відмічає Ж.М. Алєксєєва, на територію України ця категорія потрапила з французької мови ще в XIX ст. У широкому розумінні професія – це певний рід діяльності, який обумовлений суспільним розподілом праці й вимагає певної підготовки. Як правило, професія є довічним заняттям людини, за яке вона одержує платню, тобто професія – це оплачувана діяльність людини, це спосіб одержання матеріальних і духовних благ. Професія є унікальним способом людської самореалізації, можливістю втілити в собі соціальні потенції, вона – один зі способів людської соціологізації. Разом з тим, «професія є певною матрицею, шаблоном поведінково-діяльнісних вимог, яким необхідно відповідати тим, хто займається саме цією професією» [5, с. 27].

У зв’язку із цим правильною уявляється позиція В.В. Діденка, який вказує на те, що «справедливо говорити про те, що професія або ж професійна трудова діяльність передбачає необхідність підготовки працівника до виконання трудової функції, що забезпечує успіх його праці в цілому» [46, с. 28–29]. Указані підходи взагалі відповідатимуть і позиції законодавця, який у приписах Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. зазначає, що професія (вид занять) – це сукупність близьких за трудовими функціями видів трудової діяльності, що можуть вимагати певної професійної та/або освітньої кваліфікації працівника. При цьому трудова функція, на думку законодавця, – це інтегрований, переважно автономний набір трудових дій, що визначається характерним для нього технологічним процесом та передбачає наявність певних компетентностей, необхідних для їх виконання. Своєю чергою, професійна кваліфікація (повна

професійна кваліфікація) – це визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом [57]. Тобто здобуття відповідної професії особою передбачає формування в неї комплексу взаємопов'язаних знань, умінь і навичок, які будуть застосовані нею надалі в межах своєї трудової діяльності, яка реалізується за окремими напрямами підготовки особи в межах її професійного навчання.

На доцільність використання категорії «професійне навчання» вказує і її семантичний аналіз. Зокрема, як визначено в тлумачному словнику сучасної української мови слово «навчання» слід вживати як дію за значенням «навчати», тобто: «збагачувати досвід; передавати знання та уміння; виховувати та практикувати свої навички тощо; учити, привчати до чого-небудь; давати поради, вказівки, наставляти» [25, с. 706].

Отже, словом «навчання» й позначають процеси передачі певних знань і формування необхідних навичок особи для подальшого виконання нею відповідної діяльності. Своєю чергою, словом «підготовка» позначають й інші окрім зазначених вище процеси. Так у сучасній українській мові його вживають у таких значеннях:

- забезпечувати здійснення, проведення, існування чогось, завчасно роблячи, готуючи для цього все необхідне;

- заздалегідь доводити до ладу, до стану готовності все необхідне для проведення, здійснення чого-небудь;

- заготовити, приготувати що-небудь для використання, зробити запас чогось;

- виконати, здійснити, розробити що-небудь;

- збагачувати необхідний запас знань у процесі практичної діяльності

- набувати певних знань, навичок, досвіду тощо;

- передбачаючи, відчуваючи що-небудь, повідомити когось, навчити чогось заздалегідь, завчасно [25, с. 952].

Аналіз вищенаведених позицій надав змогу дійти висновків стосовно того, що в загальнотеоретичному розумінні принципової різниці між категоріями «навчання» та «підготовка» немає. З урахуванням цього при здійсненні аналізу досліджуваної сфери суспільних відносин нами будуть враховані позиції учених-правознавців, які у своїх працях оперують категорією «професійне навчання» і які використовують категорію «професійна підготовка». Разом із тим, як свідчить детальний аналіз вищенаведених категорій, а також їх порівняння, аналіз позицій законодавця із цього приводу, більш доцільно в контексті досліджуваного питання все ж таки вживати категорію «професійне навчання». Це пов'язано з тим, що таку категорію доречніше застосовувати до досліджуваної сфери суспільних відносин з огляду на її семантичний зміст та процеси, які позначаються нею, а також з огляду на те, що вона включає до свого змісту декілька напрямів професійного навчання особи.

Визначаючи сутність професійного навчання поліцейських в Україні, слід указати на те, що в цілому категорія «професійне навчання» або ж «професійна підготовка» ученими-правознавцями тлумачиться неоднаково з огляду на досліджувану ними сферу суспільних відносин. Зокрема, сутність досліджуваного поняття розкривають через категорію «система». Наприклад, досліджуючи особливості правового забезпечення соціального захисту безробітних в Україні, О.В. Басай указує, що «під професійним навчанням слід розуміти систему організаційно-правових заходів забезпечення здобуття особою кваліфікації за відповідною професією (спеціальністю), що здійснюється у формі професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації в закладах освіти та на виробництвах» [12, с. 14]. У цілому погоджуючись із науковцем, уважаємо за необхідне уточнити, що сутність будь-якого поняття, на нашу думку, не слід розкривати через перелік його складових частин, оскільки вони мають бути охарактеризовані окремо.

Доволі часто сутність професійного навчання розкривають як певний процес. Такої позиції, наприклад, дотримується О.І. Крайз у межах дослідження принципів правового регулювання праці адвокатів. На думку науковця, «професійне навчання – це опановування новими знаннями та навичками, які необхідні для провадження відповідної діяльності та якісного виконання покладених на суб'єкта трудових обов'язків» [64, с. 132]. Схожу позицію щодо розуміння досліджуваного явища висловлює К.Ю. Мельник на сторінках підручника «Трудове право України»: на його думку, «неформальне професійне навчання – це набуття особою професійних знань, умінь і навичок, не регламентоване місцем набуття, строком та формою навчання» [77, с. 99]. Майже аналогічний підхід використовує й І.Л. Булик під час вивчення особливостей детермінації явища «професійна підготовка». Науковець уважає, що «професійна підготовка – це отримання особою професійних умінь та навичок, які надають можливість належним чином виконати певні дії» [22, с. 36].

Аналізуючи дослідження організаційно-правових аспектів, О.О. Бандурка сутність вищенаведеної категорії також розкриває як певний процес. Зокрема вчений зазначає, що професійна підготовка – це «регламентований, організований та цілеспрямований процес опановування знаннями, уміннями та навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань» [11, с. 278]. Також через категорію «процес» сутність професійного навчання розглядає Н.В. Лигун у межах дослідження основ та шляхів оптимізації професійно-психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ, зокрема вважає, що під нею слід розуміти «організований безперервний та цілеспрямований процес, метою якого є опанування рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ знань, спеціальних умінь та навичок, необхідних для успішного виконання оперативно-службових завдань» [68, с. 56].

Уважаємо, що в поданих підходах акцент зміщено на суб'єктивний компонент досліджуваного поняття, а саме на особу, яка проходить

професійну підготовку. Такий підхід не може бути прийнятий у цілому з огляду на його доволі вузький характер, оскільки не враховує багатьох аспектів професійного навчання, зокрема суб'єктний склад таких правовідносин у цілому та загальну мету їх функціонування.

Трапляються й ширші підходи стосовно сутності досліджуваного явища. Наприклад, на думку В.В. Діденко, професійна підготовка поліцейських – це «процес, який включає важливі заходи, та способи навчання, а також розвиток поліцейських та їх виховання, що забезпечує належний рівень набуття теоретико-практичних, фізичних та ментальних знань, навичок та вмінь для законної реалізації та продуктивного здійснення службово-трудових функцій, означений законодавчо визначеними функціями та завданнями Національної поліції України» [46, с. 35]. Такий підхід не можна назвати вдалим, оскільки, як свідчить його аналіз, учений при визначенні сутності досліджуваного явища намагався вмістити якомога більше його частин, використовуючи навіть конструкцію «та інших», що свідчить про їх невичерпність. Як слушно з приводу подібних підходів зауважує В.Б. Пчелін, у такому разі «представлена науковцем конструкція стає занадто громіздкою та робить сприйняття відповідного явища занадто складним для сприйняття, оскільки в такому випадку в ньому містяться як основні, так і другорядні його ознаки і як наслідок в цілому воно отримує формально-юридичний характер» [188, с. 12].

З огляду на це більш вдалим виглядає підхід щодо розуміння сутності професійного навчання, запропонований О.А. Грішновою в монографічній праці «Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки». На думку вченої, професійне навчання – це «цілеспрямований процес навчання реальних та потенційних працівників професійних знань та умінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт, за допомогою різних форм здобуття професійної освіти, включаючи як заклади професійної освіти різних рівнів, так і професійне навчання на виробництві» [45, с. 102]. Також справедливою виглядає й позиція

Ю.В. Бершадської в межах дослідження особливостей правового регулювання трудової діяльності фахівців льотного складу державної авіації України. На її думку, «професійна підготовка фахівців льотного складу державної авіації України – це здійснювана спеціально уповноваженими суб'єктами діяльність, яка спрямована на реалізацію навчальних заходів та практичних тренувань, що мають на меті надання особам спеціального набору теоретичних знань, а також практичних умінь, навичок та компетенцій, необхідних для виконання досліджуваною категорією працівників завдань та функцій щодо забезпечення безпеки польотів, а також національної безпеки, оборони держави та захисту населення» [14, с. 81].

Разом із тим, як свідчить проведений аналіз, усі наведені вище позиції щодо розуміння сутності досліджуваного явища мають один спільний і до цього ж значний недолік, зумовлений відсутністю в них згадок щодо нормативно-правової основи функціонування такого роду суспільних відносин. Досліджуючи адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України, П.О. Комірчий із цього приводу цілком слушно зауважує, що оскільки «професійна підготовка персоналу правоохоронних органів України має юридичне значення, адже безпосередньо стосується питання службової кар'єри, зокрема просування по службі, можна констатувати, що відповідна професійна підготовка є нормативно закріпленою, юридично визначеною процедурою» [60, с. 342]. При цьому слід зауважити, що однією з ключових особливостей досліджуваної сфери суспільних відносин буде те, що основою їх нормативно-правового регулювання виступатимуть норми адміністративного права.

Досліджуючи особливості організаційно-правового механізму підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ, В.В. Конопльов цілком слушно зауважує, що норми адміністративного права посідають особливе місце в системі права не тільки України, але й інших держав, оскільки вони регулюють особливі

суспільні відносини – відносини у сфері державного управління, тобто забезпечують організацію і діяльність державного апарату, взаємовідносини людини і держави та ін. При цьому, як підкреслює науковець, «слід особливу увагу звернути на те, що в умовах адміністративної реформи адміністративно-правові норми повинні відіграти важливу роль в утвердженні того, що у взаємовідносинах людини з державою, в особі державних органів центральною постаттю виступає людина» [62, с. 21]. Зауважимо, що у своїй сукупності такі норми утворюють адміністративне законодавство, що встановлює правові основи професійного навчання поліцейських в Україні.

Як визначає авторський колектив підручника «Адміністративне право України. Академічний курс», адміністративне законодавство – це «система нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України та Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), але лише в тих випадках, коли вони визначають права й обов’язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку» [2, с. 147]. Зауважимо, що нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських в Україні, зокрема й таку їх частину, як адміністративне законодавство, будуть детально проаналізовані нами в межах наступного підрозділу поданого наукового дослідження.

Ураховуючи вищенаведене, зазначимо, що сутність професійного навчання поліцейських в Україні аналізується нами як об’єкт адміністративно-правового дослідження. При цьому категорія «об’єкт» з позиції її семантичного змісту може бути розкрита як:

- пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини та незалежно від неї;

- явище, предмет, особа, що на них спрямовано певну діяльність, увагу тощо;

- предмет наукового та подібного дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції;

- предмет, що розглядається з метою його використання за призначенням, вивчення [25, с. 803].

Тобто в загальному розумінні об'єктом є те, на що спрямовано увагу, діяльність певної особи або ж певні фактори, що обумовлюють протікання відповідних процесів, що свідчить про тісний зв'язок цієї категорії із суб'єктом. На такому стані справ наполягають і на сторінках фахової літератури з філософії, указуючи при цьому, що об'єкт – це річ або явище, або будь-який фрагмент реальності, на які спрямовані пізнавальна або практична діяльність людини. Об'єкт співвідноситься із суб'єктом та засобами людської діяльності. Як зауважує В.Л. Петрушенко, у класичній філософії майже незаперечною вважалася теза про те, що об'єкт пізнання та діяльності передує суб'єкту, проте сучасна філософія визнає ці поняття співвідносними, взаємозалежними, а також доводить те, що це співвідношення може в різних пізнавальних ситуаціях і контекстах мати різний характер. Об'єкт можна вважати залежним від станів суб'єкта. Проте як у класичному, так і в некласичному розумінні поняття «об'єкт» пов'язується з існуванням в людській свідомості та пізнавальному досвіді чогось самовладного та самодостатнього, такого, що не створюється свідомістю та не може нею довільно змінюватися [87, с. 147-148]. На додаток, зауважує В.І. Шинкарук на сторінках філософського енциклопедичного словника, «об'єкт – це одне з основних понять логічної семантики, що позначає будь-який предмет, на який спрямована думка, мислення, судження. Наприклад, об'єктом логічного мислення можуть виступати речі та їхні властивості, відношення між речами та властивостями,

властивості властивостей та властивості відношень безвідносно до їхньої матеріальної чи ментальної природи» [215, с. 438–439].

У цьому контексті слушною виглядає позиція В.В. Різуна, який наголошує, що словом об'єкт слід позначати «непізнаний предмет, який людина виділила з об'єктивної реальності, але ще не до кінця пізнала, бо не знайшла таких підходів до об'єктивної дійсності, які санкціонували б їй отримати знання про об'єкт. А тому під об'єктом дослідження потрібно розуміти процес або явище, що створює проблемну ситуацію й обране для навчання» [191, с. 4–5]. З огляду на це в поданому випадку об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, урегульовані адміністративно-правовими нормами, що виникають і знаходять свій розвиток із приводу професійного навчання поліцейських в Україні.

Отже, як свідчить проведений аналіз, сьогодні можна назвати доволі значну кількість підходів стосовно розуміння сутності як у цілому професійного навчання, так і того, що застосовується відносно поліцейських в Україні. Нами ж розкривається сутність професійного навчання поліцейських крізь призму адміністративно-правового дослідження, де воно постає як його об'єкт. Зважаючи на те, що сутність професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкт адміністративно-правового дослідження може бути визначена як урегульована адміністративно-правовими нормами сукупність суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток, видозміну у зв'язку з необхідністю формування нового кадрового складу органів і підрозділів Національної поліції України, а також підтримання стану готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань шляхом формування, підтримання в актуальному стані та вдосконалення його знань, умінь і практичних навичок.

1.2. Нормативно-правові основи та принципи професійного навчання поліцейських в Україні

Функціонування будь-якої сфери суспільних відносин пов'язано з впливом багатьох факторів, які мають зовнішні і внутрішні прояви. Зокрема мову слід вести про встановлені правила поведінки їх учасників, відхилення від яких або ж взагалі порушення матиме наслідком недійсне вчинення відповідного правочину, притягнення особи до певної міри юридичної відповідальності. Такі правила об'єктивовані в численних нормативно-правових приписах, що в сукупності становить нормативно-правову основу функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Від того, наскільки повно і якісно здійснюється нормативно-правова регламентація відповідної сфери суспільних відносин, настільки ефективною буде діяльність її суб'єктів із виконання поставлених перед ними державою завдань. Ось чому особливого значення набувають питання визначення сутності нормативно-правових основ професійного навчання поліцейських і здійснення характеристики їх складових елементів.

Науковці під нормативно-правовими основами будь-якої діяльності розуміють систему державно-правових настанов (юридичних норм), що містяться в актах різної юридичної сили та визначають параметри належного функціонування будь-якої діяльності [84, с. 37]. При цьому, як цілком слушно зауважує С.З. Чорна, «нормативно-правові основи – це по суті видима складова частина об'єктивного юридичного права, представлена у вигляді сукупності різнопланових правових норм, відображених у змісті зовнішніх їх носіїв, зазвичай письмових документів – джерел права, що визнаються державою. Правові основи комплексні та різнопланові за своїм призначенням: одні норми закладають основи реформування, розвитку різноманітних інституцій, інші – є засадою для правильної реалізації відповідного напряму діяльності уповноважених державою суб'єктів під час виконання ними своїх завдань та функцій» [217, с. 70]. З огляду на це під

нормативно-правовими основами професійного навчання поліцейських слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, з урахуванням юридичної сили окремих з яких здійснюється професійне навчання поліцейських за відповідними напрямами.

Зауважимо, що аналізу нормативно-правових актів, які регламентують питання професійного навчання поліцейських, приділялась увага ученими-правознавцями, проте вважаємо, що не достатня. Так, наприклад, досліджуючи особливості адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні, А.В. Потопальський окремий підрозділ своєї наукової праці приділяє питанням правового забезпечення функціонування цієї сфери суспільних відносин. Разом із тим основну увагу вчений приділяє визначенню поняття категорії «правове регулювання» [90, с. 53–65], тоді як аналіз самих нормативно-правових актів, на підставі яких здійснюється правове регулювання професійної підготовки поліцейських, здійснює фрагментарно [90, с. 66–67]. При цьому слід зауважити, що в цілому чинне національне законодавство, зокрема нормативно-правові акти, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, останнім часом зазнали суттєвих змін з огляду на прагнення нашої держави відповідати визнаним світовим стандартам, а також зважаючи на запровадження правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави. Також слід зауважити і на той факт, що аналіз нормативно-правових актів, на основі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських в Україні, дозволить виявити недоліки та законодавчі прогалини в цій сфері суспільних відносин, що може бути взято за основу вдосконалення такого законодавства.

Сьогодні нормативно-правову основу професійного навчання поліцейських складає значна кількість актів національного законодавства, з огляду на що вони можуть бути розглянуті як певна система. Структурними елементами такої системи будуть власне нормативно-правові акти, які регламентують питання професійного навчання поліцейських, а їх

системоутворюючим зв'язком – юридична сила окремого з них. Як відмічають на сторінках юридичної енциклопедичної літератури, «юридична сила – це основна властивість правових актів діяти та породжувати правові наслідки: виникнення, зміну, припинення правовідносин. Учені підкреслюють той факт, що юридична сила має два аспекти: співвідношення правових актів між собою й обов'язковість до виконання. Зі співвідношенням встановлюється ієрархія, тобто система підпорядкованості нормативно-правових актів. Це означає, що кожний акт займає своє місце в загальній системі правових актів» [222, с. 476]. З огляду на це здійснимо аналіз нормативно-правових актів, які регламентують питання професійного навчання поліцейських з урахуванням юридичної сили окремого з них: від акта законодавства найвищої юридичної сили до найменшої.

Загальновідомо, що нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили є Основний Закон України – Конституція України від 28 червня 1996 р. [63]. Звичайно, у приписах цього нормативно-правового акта відсутні безпосередні згадки про професійну підготовку поліцейських та про Національну поліцію в цілому. Разом із тим визначено низку важливих аспектів функціонування цієї сфери суспільних відносин. Зокрема, по-перше, як зазначено в ст. 8 Основного Закону України, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй [63]. Це означає, що Конституція України є правовою основою для прийняття всіх інших нормативно-правових актів, які регламентують питання професійного навчання поліцейських. По-друге, приписами Конституції України визначено низку загальноправових принципів, на яких ґрунтується діяльність зі здійснення професійного навчання поліцейських, а також права людини та громадянина в цій сфері суспільних відносин. Як зазначено в ст. 43 Конституції України, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до

суспільних потреб [63]. По-третє, на рівні Основного Закону України закріплено й основи правового статусу суб'єктів професійного навчання поліцейських.

Окрема група нормативно-правових актів, які регламентують питання професійного навчання поліцейських, представлена міжнародними договорами України, якими відповідно до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. є «укладені в письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо)» [159]. Наголошуючи на значенні такого роду нормативно-правових актів, О.І. Безпалова цілком слушно зауважує, що «сучасні тенденції до глобалізації різноманітних процесів суспільного розвитку, виникнення нових загроз теперішньому стану безпеки (як національної, так і міжнародної) зумовлюють необхідність запровадження якісно нових взаємовідносин між державами, налагодження ефективного співробітництва, вироблення та запровадження єдиних стандартів управління в найбільш значущих сферах суспільного життя» [13, с. 211]. Не викликає сумніву, що однією з таких значущих сфер суспільного життя є сфера професійної підготовки поліцейських в Україні.

Міжнародні договори України в дещо схожий до наведеного вище спосіб регламентуватимуть питання професійного навчання поліцейських, тобто будуть установлювати загальноправові засади функціонування цієї сфери суспільних відносин. Серед таких міжнародних договорів, наприклад, слід назвати такі: Загальна декларація з прав людини від 10 грудня 1948 р. [47], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [81], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [82] та ін. Разом з тим дія низки міжнародних договорів спрямована на регламентацію суспільних відносин у сфері професійного

навчання, зокрема поліцейських. Яскравим прикладом такого роду міжнародних договорів є Конвенція про визнання кваліфікації з вищої освіти в європейському регіоні від 11 квітня 1997 р. [61], головна ідея якої – надати всім людям європейського регіону можливість повною мірою користуватися джерелом різноманіття систем освіти, максимально полегшити доступ жителям кожної держави й учням навчальних закладів до освітніх ресурсів інших держав [83]. Тобто міжнародні договори України можна розподілити в дві групи, зокрема із загальних питань професійного навчання поліцейських та ті, якими регламентовано окремі аспекти функціонування цієї сфери суспільних відносин.

Схожим способом можна розподілити наступну групу нормативно-правових актів, які регламентують питання професійного навчання поліцейських. У цьому випадку йдеться про численні закони України, які, як цілком слушно підкреслює В.В. Марков, мають надзвичайне важливе значення для регулювання суспільних відносин та їх різноманітність [74, с. 86]. У такому випадку мову слід вести про закони України, які визначають загальні питання професійного навчання поліцейських: Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. [170]; Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [97]; Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р. [172]; Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 6 червня 2019 р. [180]; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. [163] тощо. Законами України визначено правовий статус суб’єктів професійного навчання поліцейських: Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. [158]; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. [183]; Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. [166] та ін.

Окрім цього слід назвати низку законів України, якими регламентовано найрізноманітніші питання, пов’язані з професійною підготовкою поліцейських: Закон України «Про формування та розміщення державного

замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» від 20 листопада 2012 р. [181]; Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» від 4 червня 2024 р. [107]; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. [106] та ін.

Найчисленнішу групу нормативно-правових актів, якими регламентовано питання професійного навчання поліцейських, складають акти підзаконного законодавства. Як цілком слушно зауважують у цьому контексті науковці, підзаконний рівень нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин дозволяє в більш оперативний спосіб визначати компетенцію різних органів управління, права й обов'язки їх посадових осіб [188, с. 18]. При цьому підзаконні нормативно-правові акти, будучи частиною системи нормативно-правового регулювання професійного навчання поліцейських, самі можуть бути представлені як окрема система, з огляду на кількість суб'єктів їх видання. Зокрема, мову слід вести про нормативно-правові акти, які приймає Президент України з питань функціонування сфери професійного навчання поліцейських у цілому. Прикладом такого роду нормативно-правових актів можуть бути такі: указ Президента України «Про деякі питання підтримки розвитку освіти, науки та спорту» від 2 червня 2021 р. № 223/2021, яким затверджено Положення про Раду Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту [105]; указ Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 р. № 837/2019 [167]; указ Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» від 30 березня 2021 р. № 130/2021 [171] та ін.

Значний масив нормативно-правових актів, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, становлять акти Кабінету Міністрів України, які можна розподілити зокрема на ті, що визначають правовий статус суб'єктів таких суспільних відносин: постанова Кабінету Міністрів

України від 16 жовтня 2014 р. № 630, якою затверджено Положення про Міністерство освіти і науки України [125]; постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878, якою затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України [124]; постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877, якою затверджено Положення про Національну поліцію [128] та ін.

Також слід назвати правові акти Кабінету Міністрів України, якими регламентовані найрізноманітніші напрями професійного навчання поліцейських: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 р. № 734, якою затверджено Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських [147]; постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635, якою затверджено Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти [142]; розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 р. № 419-р, яким схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 р. [176]; постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579, якою затверджено Порядок реалізації права на академічну мобільність [149]; постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 р. № 261, якою затверджено Порядок відшкодування особами витрат, пов’язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України [140]; постанова Кабінету Міністрів України «Про однострій поліцейських» від 30 вересня 2015 р. № 823, якою затверджено опис і зразки предметів однострою поліцейських [168]; постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, якою затверджено Національну рамку кваліфікацій [117]; постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187, якою затверджено Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності [114] та ін.

Наступну групу підзаконних нормативно-правових актів, положеннями яких регламентовані питання професійного навчання поліцейських, складають ті, що видані центральними органами виконавчої влади. У цьому контексті, у першу чергу, слід назвати накази Міністерства освіти і науки України (МОН України), якими затверджено стандарти освіти. Як приклад такого роду нормативно-правових актів слід назвати такі: наказ МОН України від 30 квітня 2020 р. № 578, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [102]; наказ МОН України від 20 липня 2022 р. № 644, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [154]; наказ МОН України від 12 грудня 2018 р. № 578, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 126 «Інформаційні системи і технології» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [156]; наказ МОН України від 4 жовтня 2018 р. № 1074, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 125 «Кібербезпека» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [155]; наказ МОН України від 19 листопада 2018 р. № 1260, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 125 «Облік і оподаткування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [153]; наказ МОН України від 24 квітня 2018 р. № 565, яким затверджено стандарт вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [152], та ін.

Окрім цього нормативно-правовими актами МОН України регламентовано найрізноманітніші питання професійного навчання поліцейських. Зокрема, мову слід вести про: наказ МОН України від 10 лютого 2025 р. № 168, яким затверджено Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році [145]; наказ МОН України від 7 лютого 2024 р. № 134, яким затверджено Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки [136]; наказ МОН

України від 15 травня 2024 р. № 686, яким затверджено Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [120]; наказ МОН України від 1 березня 2021 р. № 271, яким затверджено Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на територіях, де неможливо забезпечити виконання стандартів освіти України та/або стабільний освітній процес [144]; наказ МОН України від 1 лютого 2021 р. № 128, яким затверджено Вимоги до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм [108], та ін.

З огляду на те, що професійна підготовка поліцейських здійснюється в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України (МВС України) або ж на базі підрозділів Національної поліції, ця сфера суспільних відносин буде підпадати під регулюючий вплив, що здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів МВС України. На рівні цих нормативно-правових актів питання професійного навчання поліцейських регламентовано найбільш детально. Як приклад таких нормативно-правових актів слід назвати: наказ МВС України від 24 грудня 2015 р. № 1625, яким затверджено Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції [133]; наказ МВС України від 18 лютого 2016 р. № 105, яким затверджено Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції [132]; наказ МВС України від 26 січня 2016 р. № 50, яким затверджено Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [134]; наказ МВС України від 23 жовтня 2024 р. № 718, яким затверджено Порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення курсантів і слухачів, які навчаються в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України [139]; наказ МВС України від 18 вересня 2024 р. № 634, яким затверджено Порядок проведення практичної підготовки

здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України [148]; наказ МВС України від 17 січня 2023 року № 21, яким затверджено нормативи чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, на одну посаду науково-педагогічного працівника [118], та ін.

Отже, як випливає з аналізу вищенаведеного матеріалу, нормативно-правова основа професійного навчання поліцейських представлена сукупністю нормативно-правових актів, виданими найрізноманітнішими суб'єктами, на підставі яких з урахуванням юридичної сили окремого з таких актів, здійснюються нормативно-правова регламентація цієї сфери суспільних відносин. Такі нормативно-правові акти визначають загальні засади професійного навчання поліцейських, а також здійснюють нормативно-правову регламентацію цієї сфери по окремих напрямах: визначають правовий статус суб'єктів таких суспільних відносин; установлюють правові засади забезпечення належного функціонування цієї сфери; регламентують особливості здійснення окремих різновидів професійної підготовки поліцейських тощо.

Функціонування будь-якої сфери суспільних відносин пов'язано не тільки з її нормативно-правовою регламентацією, унаслідок чого визначаються правила поведінки її суб'єктів, а й з певними керівними засадами, що слугують сталими орієнтирами їх розвитку, які на сторінках фахової літератури позначаються як принципи. При цьому правознавці цілком слушно підкреслюють, що основне значення принципів діяльності відповідної інституції полягає в тому, що вони визначають «юридичну долю», практичну організацію та її реальне функціонування [185, с. 55; 187, с. 80]. Не є в цьому випадку винятком і суспільні відносини, пов'язані зі здійсненням професійного навчання поліцейських в Україні, де принципи їх функціонування набувають особливого значення та пронизують як у цілому

поліцейську діяльність, так і отримують специфічні риси й особливості з огляду на окремі напрями їх реалізації. При цьому хоч категорія «принцип» має тривалу історію й своїми коренями сягає ще давніх часів [186, с. 88], стосовно певної сфери суспільних відносин, також і досліджуваної, окремі такі принципи постійно трансформуються, пристосовуються до сьогоденних реалій, а отже визначають і нові вектори здійснення професійного навчання поліцейських в Україні, з огляду на що потребують додаткового аналізу й осмислення.

Так, наголошуючи на значенні правових принципів функціонування відповідної сфери суспільних відносин, авторський колектив підручника «Загальна теорія держави і права» вказує на те, що вони:

- обумовлюють напрями правотворчої, правозастосовної та інших форм юридичної діяльності;

- виступають найважливішим критерієм законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права;

- мають властивість вищої імперативності, загальності, універсальності, значущості, їм притаманні стійкість і стабільність протягом невизначено тривалого часу;

- спрямовують розвиток і функціонування всієї правової системи;

- забезпечують підвищення рівня правосвідомості в суспільстві;

- сприяють заповненню прогалин у праві [49, с. 198].

При цьому слід зауважити, що ще античні філософи прагнули віднайти принцип існування усіх речей і, зазвичай, пов'язували його із субстанцією. Починаючи з XVI–XVII ст.ст. в європейській філософії принципи почали тлумачити здебільшого як категорію теоретико-пізнавальну на основі розрізнення того, що лежить в основі дійсності, – принципи буття і того, що лежить в основі пізнання цієї дійсності, – принципи пізнання. Надалі розуміння принципу переміщується у сферу логічного вираження пізнання, де він стає центральним поняттям, основоположною ідеєю, що пронизує певну систему знання і підпорядковує його. У межах теоретичного знання

принцип «означає вимогу розгортання самого знання у систему, де всі теоретичні положення логічно пов'язані між собою і випливають певним чином одне з одного» [215, с. 519]. Сьогодні вчені в цілому одностайні в позиціях стосовно розуміння сутності принципів, відповідно до яких побудовано певну сферу суспільних відносин або ж реалізуються окремі напрями діяльності уповноважених суб'єктів. Прикладом такого стану справ можуть слугувати підходи вчених до розуміння сутності категорії «принцип» незалежно від сфери, де нею оперують.

У словнику української мови досліджувана категорія тлумачиться так:

- основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напряму;

- особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось;

- переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [25, с. 1125].

У філософії ця категорія розглядається як першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки. При цьому, як підкреслює В.І. Шинкарук на сторінках філософського енциклопедичного словника, «будь-яка теоретична система знання ґрунтується на принципах, пов'язаних між собою. Принципи, на думку науковця, є внутрішніми переконаннями людини, тобто це ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, у різноманітних сферах діяльності» [215, с. 519]. На думку В.Л. Петрушенка, яку вчений наводить у філософському словнику, «принцип – це те, на основі чого діє справжня, шляхетна людина та відрізняє її від низької людини, людини натовпу. Учений наголошує те, що в теперішній час принцип – це вихідне теоретико-методологічне положення, яке лежить в основі певного знання та визначає спосіб його побудови. У цьому розумінні вся сукупність такого знання постає як розкриття та реалізація принципу. Також принцип являє собою й сформульовані на основі переконань людини загальні положення, стислі тези або висловлення, якими вона керується у

своїх діях. У цьому значенні принцип є формою зв'язку внутрішнього світу людини із її діяльністю» [87, с. 167].

Із цього випливає, що категорією «принцип» у її повсякденному значенні та з позиції філософії зазвичай позначають щось основоположне, те, на чому побудовано певне явище, чим керується особа, здійснюючи відповідну діяльність. Таке розуміння сутності принципів із деякими уточненнями стосовно сфери їх застосування природно знаходить свій прояв і на сторінках фахової юридичної літератури. Наприклад, у монографічній праці «Принципи права України» А.М. Колодій указує на те, що під принципами слід розуміти «основне, найзагальніше, вихідне положення, засіб, правило, що визначає природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості» [59, с. 17]. У шеститомній юридичній енциклопедії визначається, що принципом є основні засади, вихідні ідеї, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. Підкреслюється той факт, що «принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом багатьох явищ або висновків, що відносяться до нього, як дія до причини або як наслідки до підстави. Також принципом є й внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності» [223, с. 110-111]. Аналіз указаних положень свідчить про те, що вони суттєво не відрізняються від розглянутих вище.

Отже, розуміння сутності принципів у цілому зводиться до того, що вони є підґрунтям для функціонування відповідної сфери суспільних відносин, вектором їхнього розвитку, визначаючи загальні засади реалізації відповідних напрямів діяльності їх суб'єктів. Водночас із позиції правової науки будь-які принципи, зокрема й ті, на яких побудовано професійну підготовку поліцейських в Україні, мають бути об'єктивовані в приписах

нормативно-правових та організаційно-розпорядчих актів, що вказує на їхній безпосередній зв'язок із нормативно-правовою основою функціонування цієї сфери суспільних відносин. Зокрема, як засвідчив аналіз нормативно-правових актів, згідно з якими відбувається професійна підготовка поліцейських в Україні, сьогодні можна назвати певний набір принципів, на основі яких ґрунтується така діяльність компетентних суб'єктів. При цьому окремі з таких принципів матимуть досить тісні зв'язки, зумовлюючи взаємний вплив, при різноплановому характері. З огляду на такий аналіз доцільно провести після їх наукової класифікації.

Під класифікацією зазвичай розуміють «особливий метод наукового дослідження явищ, процесів, механізмів або інших об'єктів, який передбачає здійснення аналізу, спрямованого не на встановлення специфіки та базових ознак аналізованого об'єкта, а на розгляд останнього в множині інших тотожних або схожих за змістом об'єктів, визначення їх взаємозв'язку, взаємного розташування в просторі, значення тощо» [23, с. 223]. В основі цього методу лежить логічна операція ділення об'єму поняття. Як правило, підставою для класифікації обирають ознаки, що є суттєвими для цього явища. Будь-яка класифікація має сенс, якщо «в результаті такої роботи відбувається приріст знань про досліджуваний об'єкт або накопичені знання створюють певну систему, що дозволяє більш чітко відобразити його особливості» [91, с. 258]. При цьому питання про критерії (підстави) класифікації є обов'язковим у проблемі побудови класифікації відповідних явищ, тому що критерій є показником теоретичного і практичного значення класифікації, тих важливих цілей та завдань, що перед нею ставляться [189, с. 267]. Тому при здійсненні класифікації принципів професійного навчання поліцейських в Україні у відповідні групи особливу увагу слід звернути на її критерії.

З огляду на кількість принципів професійного навчання поліцейських в Україні сьогодні можна назвати й доволі значну кількість критеріїв їх класифікації, кожен з яких указуватиме на ту чи іншу специфіку їх прояву:

суб'єкти, щодо яких вони застосовуються; дотичні сфери суспільного життя, де вони знаходять свій прояв; різновиди та напрями професійного навчання поліцейських. Відповідно вважаємо за доцільне обрати один критерій класифікації, який указував би на найбільш важливі аспекти принципів професійного навчання поліцейських в Україні. Таким критерієм слід обрати сферу поширення принципів професійного навчання поліцейських в Україні.

З урахуванням обраного критерію необхідно визначити першу групу принципів професійного навчання поліцейських в Україні, тобто загальних принципів, на яких ґрунтуватиметься будь-яка легітимна діяльність. Говорячи про цю групу принципів професійного навчання поліцейських в Україні, слід зауважити, що вони, насамперед, знайшли свою об'єктивацію в приписах Основного Закону України та уточняються в положеннях спеціальних нормативно-правових актів. Зокрема, слід говорити про принцип верховенства права, який, як указано в ст. 8 Конституції України, визнається й діє в Україні [63]. У свою чергу в ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого «людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [166]. Цей принцип, на нашу думку, включає у свій зміст і низку принципів, на підставі яких реалізується інститут освіти взагалі. У такому випадку йдеться про принципи, що знайшли свою об'єктивізацію в ст. 6 Закону України «Про освіту»: «людиноцентризм; гуманізм; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; унеможливлення насильства, жорстокого поводження з дитиною, її дискримінації за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності; формування громадянської культури та культури демократії» та ін. [170].

Також мову слід вести про принцип законності професійного навчання поліцейських в Україні. Згідно зі ст. 19 Конституції України органи

державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [63]. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» поліція діє «виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. При цьому під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються» [166]. У приписах Закону України «Про освіту» цей принцип включає до свого змісту принцип формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення [170].

До групи принципів, які є об'єктом дослідження, слід віднести й принцип рівності та недопущення дискримінації під час професійного навчання поліцейських в Україні. Відповідно до ст. 24 Основного Закону України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. При цьому «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [63]. Водночас у ст. 7 (дотримання прав і свобод людини) Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що «в діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками» [166]. А в ст. 6 Закону України «Про освіту» вказано на такі змістовні компоненти цього принципу: «забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, зокрема за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, зокрема у закладах освіти, найбільш доступних і

наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами» та ін. [170].

Наступну групу принципів професійного навчання поліцейських в Україні складають принципи здобуття освіти, тобто ті, дія яких поширюється на досліджувану сферу суспільних відносин та на дотичні до неї у зв'язку з реалізацією особою права на освіту. Серед таких принципів слід розглянути принцип прозорості та відкритості. Так, відповідно до ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію», «поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України. При цьому проєкти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України» [166]. Як випливає зі змісту ст. 6 Закону України «Про освіту», до вказаного принципу з огляду на специфіку функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин можуть бути включені такі принципи: прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань та ін. [170].

Ще одним складником цієї групи принципів професійного навчання поліцейських в Україні є принцип доступності освіти. Він тісно пов'язаний із таким загальним принципом професійного навчання поліцейських в Україні, як рівність, оскільки також передбачає наявність рівних можливостей і недопущення дискримінації. Водночас, ураховуючи законодавчі приписи ст. 6 Закону України «Про освіту», принцип доступності професійного навчання поліцейських в Україні охоплює такі складові: «свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів

освітніх послуг, що надаються державою» [170]. Також у цьому контексті мову слід вести про принципи, закріплені в ст. 3 Закону України «Про вищу освіту», зокрема доступність вищої освіти [97].

Професійна підготовка поліцейських в Україні ґрунтується також на такому принципі, як наступність. Як визначено в Законі України «Про освіту», засадами державної політики у сфері освіти є цілісність і наступність системи освіти [170]. У ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» вказано, що одним із принципів державної політики у сфері вищої освіти є наступність процесу здобуття вищої освіти [97]. Також слід вказати й на прояв цього принципу в межах такого різновиду професійного навчання поліцейських, як службова підготовка. Зокрема, як указано в п. 8 Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 26 січня 2016 р. № 50, при формуванні розкладу занять забезпечується принцип «послідовного вивчення тематики кожного виду службової підготовки та рівномірний розподіл навчального навантаження впродовж навчального року» [134].

Принцип академічної доброчесності та свободи також слід розглянути в контексті професійного навчання поліцейських в Україні. Як випливає зі ст. 1 Закону України «Про вищу освіту», академічна доброчесність – це «сукупність етичних принципів та визначених законодавством правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [97]. Під академічною свободою законодавець розуміє «самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом» [97].

Ще одним принципом професійного навчання поліцейських в Україні є політична нейтральність, яка відповідно до ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що «поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях» [166]. Також у приписах Закону України «Про освіту» зазначено, що засадами державної політики у сфері освіти невтручання політичних партій в освітній процес, невтручання релігійних організацій в освітній процес [170].

Окремо слід розглянути групу спеціальних принципів професійного навчання поліцейських в Україні, яка має найбільшу специфіку. Зокрема, мову слід вести про принцип взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. Так відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад» [166]. З огляду на це професійна підготовка поліцейських має здійснюватися з урахуванням специфіки окремого регіону та потреб відповідної територіальної громади.

Під час професійного навчання поліцейських в Україні необхідно згадати й про принцип етичності. Так для врегулювання поведінки поліцейських з дотриманням етичних норм, формування в поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії та бездіяльність, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до поліції наказом МВС України від 9 листопада 2016 р. № 1179 було затверджено Правила етичної поведінки поліцейських, які є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог до правил поведінки поліцейських та

«спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей» [150]. Із цим принципом професійного навчання поліцейських тісно пов'язаний принцип службових обмежень. Зокрема, у ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію» установлено, що «незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи у випадках, коли вони відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом» [166].

Проведеним аналізом установлено, що під принципами професійного навчання поліцейських в Україні слід розуміти закріплену в законодавчих приписах сукупність керівних засад, на яких ґрунтується ця сфера суспільних відносин та які слугують вектором їх розвитку. «Такі принципи були розглянуті з урахуванням їхньої наукової класифікації за критерієм сфера їх поширення та поділені на три групи:

1) загальні принципи: верховенство права, законність, рівність і недопущення дискримінації;

2) принципи, пов'язанні із реалізацією особою права на здобуття освіти: прозорість і відкритість, доступність, наступність, академічна доброчесність і свобода, політична нейтральність;

3) спеціальні принципи: взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства, етичність, службові обмеження» [39].

1.3. Суб'єкти професійного навчання поліцейських в Україні

Одним із провідних структурних елементів будь-яких суспільних відносин є їх суб'єкти, які, реалізуючи свою поведінку, зумовлюють особливості їх функціонування й розвитку. На провідній ролі суб'єкта як

структурного елемента відповідних суспільних відносин доволі часто наголошують учені-правознавці. Зокрема вказується на те, що правовідносини є різновидом суспільних відносин, які, своєю чергою, є соціальними зв'язками між людьми. Ось чому, як підкреслює О.Б. Андрєєва, стрижнем будь-якого правовідношення є його суб'єкт [7, с. 76]. Окремі науковці взагалі вказують на первинність суб'єкта відносно правовідносин, структурним елементом яких він є. Такої позиції, наприклад, дотримується О.С. Рождественська, вказуючи на те, що «суб'єкт є тією віссю, навколо якої формуються правові зв'язки, правовідносини в цілому» [192, с. 15]. З огляду на це особливого значення набуває питання стосовно визначення сутності суб'єктів професійного навчання поліцейських, а також здійснення характеристики найважливіших з них.

Так, говорячи про ключову категорію досліджуваного поняття – «суб'єкт», слід зазначити, що випадки її вживання можна помітити ще в давні часи, зокрема, як свідчить її етимологічний аналіз, у латинській мові їй відповідала категорія «subjectum», що в буквальному розумінні на сучасну українську мову може бути перекладено у значенні того, що лежить внизу, перебуває в основі [215, с. 612]. Тобто ще в ті часи цією категорією позначали щось основоположне, що є додатковим свідченням того, що відповідний суб'єкт слід розглядати як провідний структурний елемент будь-яких суспільних відносин. При цьому з позиції семантичного аналізу сутність досліджуваної категорії в сучасній українській мові розкривається в таких значеннях:

- людина як носій певних фізичних і психічних якостей; людина як об'єкт дослідження;

- істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності;

- особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті;

- особа чи організація як носій певних прав та обов'язків;

- людина, особа тощо [25, с. 1408-1409].

Як свідчить семантичний аналіз досліджуваної категорії, нею заведено позначати особу як індивідуального суб'єкта або ж групу осіб як колективного суб'єкта відповідних суспільних відносин. Так же сутність цієї категорії розкривають на сторінках фахової літератури з філософії вказуючи при цьому, що в широкому розумінні «суб'єктом є особа, організована група осіб, соціальна, етнічна та політична спільнота, суспільство в цілому, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне та духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності; носій означених якостей, що уможливлюють виконання ними суспільно значущих функцій» [215, с. 613]. Дещо схожий підхід використано й ученими-правознавцями, які разом з тим категорію «суб'єкт» не оперують, так би мовити, самою по собі, а застосовують задля характеристики й уточнення відповідних явищ та процесів.

Так, наприклад, авторський колектив великого енциклопедичного юридичного словника оперує категорією «суб'єкт права», сутність якої розкривають як учасника правовідносин, тобто носія юридичних прав та обов'язків. При цьому вчені вказують, що «таким суб'єктом можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які наділені правосуб'єктністю, тобто можливістю та здатністю бути суб'єктом правовідносин з усіма правовими наслідками» [24, с. 860]. У зв'язку із цим постає цілком логічне запитання: кого саме розуміють науковці під суб'єктом права – реального чи потенційного учасника відповідних суспільних відносин? Адже на початку вчені зазначають, що таким суб'єктом є учасник правовідносин, тобто особа (фізична чи юридична), яка в їх межах реалізує надані їй права й обов'язки, а вже далі зазначають про її лише потенційну можливість набуття правового статусу такого суб'єкта, що пов'язано з (можливістю та здатністю) реалізації нею її правосуб'єктності. Такий стан справ, на нашу думку, пов'язаний з наявністю певної плутанини під час визначення сутності таких категорій, як «суб'єкт права», «суб'єкт правовідносин», «учасник правовідносин» у працях

деяких учених-правознавців, зокрема підміну цих понять, а в окремих випадках – взагалі їх ототожнення.

Зауважимо, що на сторінках фахової літератури на таку проблематику неодноразово зверталась увага науковців. При цьому ми підтримуємо тих, які указують на принципові відмінності вищенаведених категорій. Це пов'язано з тим, що суб'єкт права є потенційним учасником відповідних суспільних відносин, зокрема тих, які виникають і знаходять свій розвиток із приводу здійснення професійного навчання поліцейських в Україні, тоді як суб'єктом правовідносин є особа як їх реальний учасник. Він наділений в їх межах комплексом суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та реальною (не потенційною) здатністю їх реалізовувати, справляючи цим на них регулюючий вплив. Зокрема, такої позиції дотримується І.А. Сердюк під час дослідження сутності поняття, особливостей і різновидів правоохоронних відносин. Учений вважає, що «поняття «суб'єкт правовідносин» та «учасник правовідносин» нетотожні, оскільки суб'єкт правовідносин – це особа, потенційно здатна бути учасником правовідносин, у той час як учасник правовідносин – це реальний учасник таких правових відносин» [197, с. 107]. І хоча вчений цілком слушно підкреслює аспект «реальності» участі особи в межах функціонування відповідних суспільних відносин як критерій розмежування досліджуваних категорій, очевидною є деяка логічна помилка, оскільки він все ж таки підміняє поняття суб'єкта права та суб'єкта правовідносин.

У зв'язку із цим більш правильною виглядає позиція Т.С. Ківалової, яка зазначає, що «суб'єкт права – це той, хто має потенційну можливість (здатність) бути учасником правовідносин (тобто, має правоздатність), а суб'єкт правовідносин – це фактичний учасник правових зв'язків, який уже приймає в них участь. Учена цілком слушно підкреслює те, що якщо суб'єкт права може бути, а може й не бути учасником конкретних правовідносин, то суб'єкт правовідносин завжди є їх учасником, оскільки можливість, яка існувала для суб'єкта права, уже перетворилася на дійсність» [55, с. 166].

Тобто, використовуючи категорію «учасник», учена цілком слушно вказує на те, що вказаний суб'єкт реально, а не потенційно реалізовує надані йому права й обов'язки в межах відповідних суспільних відносин. Такого висновку можна дійти, зважаючи на семантичне значення слова «учасник», яке, як зауважують автори великого тлумачного словника сучасної української мови, слід використовувати в таких значеннях:

- той, хто входить до складу якої-небудь організації, об'єднання тощо;
- той, хто бере чи брав участь у чому-небудь [25, с. 1522].

З огляду на це під суб'єктами професійного навчання поліцейських в Україні слід розуміти визначену в положеннях чинного національного законодавства сукупність осіб, які в межах суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток із приводу здійснення такої діяльності, наділяються комплексом суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а також владними повноваженнями, реалізуючи які, справляють вплив, що регулює такі відносини, змінюють правовий статус окремих осіб, унаслідок чого формується новий кадровий склад органів і підрозділів Національної поліції України, а також підтримується стан готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань шляхом формування, підтримання в актуальному стані та вдосконалення його знань, умінь і практичних навичок.

Говорячи про вищенаведених суб'єктів, варто зауважити, що, на перший погляд, може скластися хибне враження стосовно того, що до їх числа слід відносити лише тих осіб, які здійснюють професійну підготовку поліцейських в Україні та, власне, самих осіб, яких вони навчають. Разом з тим, такі суб'єкти, на нашу думку, мають бути досліджені як інституційний компонент функціонування цих суспільних відносин. У такому разі, окрім власне зазначених вище осіб, слід розглянути й тих суб'єктів, діяльність яких пов'язана з найрізноманітнішими аспектами функціонування цієї сфери суспільних відносин, наприклад, здійснення їх забезпечення по відповідних

напрямах: нормативному, кадровому, інформаційно-аналітичному, матеріально-технічному, фінансовому та ін. забезпеченню.

З урахуванням цього мову можна вести про доволі значну кількість суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, які можуть налічувати у своєму складі декілька десятків осіб з найрізноманітнішим правовим статусом. Ось чому, по-перше, таких суб'єктів слід розглянути з урахуванням їх групової належності, що може бути визначена з огляду на їхнє функціональне призначення в межах досліджуваних суспільних відносин, що пов'язано з особливостями реалізації їх правового статусу. По-друге, основна увага має бути зосереджена на аналізі правового статусу основних суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, діяльність і роль яких має вирішальне значення для досягнення і проміжних завдань функціонування цієї сфери суспільних відносин, і досягнення їх загальної мети в цілому.

Тому дослідження правового статусу окремих суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні вважаємо за доречне розпочати з визначення сутності особливостей такої групи з таких суб'єктів, як суб'єкти загальнодержавні. Зауважимо, що нами такі суб'єкти позначені як загальнодержавні, оскільки їхня діяльність пронизує всі без винятку легітимні сфери суспільних відносин. Зокрема, до цієї групи суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні слід віднести Президента України, який відповідно до приписів Основного Закону України є главою держави та виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина [63]. Із цього випливає, що Президента України слід розглядати і як гаранта функціонування суспільних відносин, що виникають та знаходять розвиток у зв'язку зі здійсненням професійного навчання поліцейських. При цьому Президент України визначає вектор розвитку цих суспільних відносин, установлює їх доктринальні основи, а

також визначає стратегічні засади функціонування досліджуваної та дотичної до неї сфери суспільних відносин.

Прикладом такого роду діяльності Президента України є затвердження указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 Національної доктрини розвитку освіти, яка встановила, що освіта – це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [165]. Окрім цього слід указати й на те, що указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 було затверджено Стратегію національно безпеки України «Безпека людини – Безпека України», в якій зазначено, що одним з провідних кроків на шляху формування механізмів системного захисту України від загроз національній безпеці є зокрема забезпечення системності реформування Національної поліції України, посилення кримінальної поліції та органів досудового розслідування, в тому числі у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю [173]. Також, як зазначено в Стратегії кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – це запорука успішного розвитку країни», затвердженої указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021, поширення кіберзагроз на усі сфери життєдіяльності та вдосконалення інструментарію їх реалізації зумовлює необхідність зміни стратегії й тактики протидії ним. Набуває важливості максимально швидке виявлення вразливостей і кібератак, реагування та поширення інформації про них для мінімізації можливої шкоди [174].

Слід навести й положення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, в якій зазначено про необхідність зробити систему забезпечення правопорядку

максимально прозорою та дружньою для суспільства. При цьому важливим у цій сфері є проведення ґрунтовної децентралізації та впровадження дієвих механізмів громадського контролю за органами правопорядку. Пріоритетним у роботі таких органів має бути принцип законності – система віддання та виконання наказів повинна стати такою, щоб працівник поліції керувався законом і не виконував явно злочинні накази [175]. Вищенаведені нормативно-правові приписи враховуються й під час здійснення професійного навчання поліцейських, де уповноважені державою суб'єкти задля їх виконання акцентують додаткову увагу на підготовці фахівців для відповідних органів і підрозділів Національної поліції. Із цього додатково випливає, що реалізація правового статусу Президента України як суб'єкта професійного навчання поліцейських, окрім іншого, пов'язана зі здійсненням кадрового та нормативно-правового забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин.

З огляду на необхідність нормативно-правового забезпечення суспільних відносин щодо здійснення професійного навчання поліцейських в Україні, визначення правових засад їх функціонування та розвитку, вкрай важливого значення набуває діяльність такого загальнодержавного суб'єкта як Верховна Рада України, яка згідно зі ст. 75 Основного Закону України є єдиним органом законодавчої влади в Україні [63]. При цьому, серед повноважень цього органу державної влади, що характеризують його як повноцінного суб'єкта професійного навчання поліцейських, слід назвати так:

- внесення змін до Конституції України та прийняття законів України;

- надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України;

- затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;

- затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

- розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;

- затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України [63].

Діяльність наступного загальнодержавного суб'єкта професійного навчання поліцейських – Кабінету Міністрів України, в контексті досліджуваного питання, набуває особливого значення, оскільки він, згідно з приписами ст. 113 Основного Закону України, є вищим органом у системі органів виконавчої влади [63]. При цьому, повноваження Кабінету Міністрів України визначено в ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р., які законодавцем розподілені у відповідні групи. Серед таких повноважень Кабінету Міністрів України, які характеризують його як суб'єкта професійного навчання поліцейських вважаємо за доречне назвати такі:

- вживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби із злочинністю, запобігання і протидії корупції;

- організовує фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей;

- забезпечує координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції;

- здійснює заходи щодо зміцнення національної безпеки України, розробляє та затверджує державні програми з цих питань;

- здійснює заходи щодо кадрового забезпечення органів виконавчої влади;

- розробляє і здійснює заходи, спрямовані на вдосконалення системи органів виконавчої влади з метою підвищення ефективності їх діяльності та оптимізації витрат, пов’язаних з утриманням апарату управління;

- утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні органи виконавчої влади відповідно до закону в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання органів виконавчої влади, затверджує положення про зазначені органи [158].

Наступна група суб’єктів відповідальна за формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських й представлена відповідними центральними органами виконавчої влади, зокрема міністерствами. Так, питання щодо організації, повноважень і порядку діяльності центральних органів виконавчої влади України визначено в приписах Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. Як зазначено в ст. 6 цього нормативно-правового акта, міністерство є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України. При цьому серед основних завдань будь-якого міністерства як органу, що забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох сферах, законодавець називає такі:

- забезпечення нормативно-правового регулювання;

- визначення пріоритетних напрямів розвитку;

- інформування та надання роз’яснень щодо здійснення державної політики;

- узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку

проєктів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президентові України та Кабінету Міністрів України;

- забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні;

- здійснення інших завдань, визначених законами України [183].

Провідну роль серед міністерств як суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні відіграє Міністерство освіти і науки України, яке відповідно до приписів Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [125]. При цьому слід навести основні завдання Міністерства освіти і науки України, що характеризують його як одного з провідних суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, і якими відповідно до приписів вищенаведеного нормативно-правового акта є такі:

- забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій;

- забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [125].

Окрім цього не можна не вказати на такого суб'єкта професійного навчання поліцейських в Україні, як Міністерство внутрішніх справ України, яке відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [124].

Саме через Міністерство внутрішніх справ України Кабінет Міністрів України відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 спрямовує та координує діяльність Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [166]. Як випливає з аналізу норм Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877, серед повноважень, які характеризують цей центральний орган виконавчої влади як суб'єкта професійного навчання поліцейських, наприклад, слід назвати такі:

- узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення

законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові внутрішніх справ;

- здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби зі злочинністю та інших питань, що належать до її компетенції, а також забезпечує їх виконання;

- направляє поліцейських до міжнародних організацій, іноземних держав як представників поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень Національної поліції;

- забезпечує участь національного персоналу з числа працівників Національної поліції в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, здійснює оперативне управління та контроль за його діяльністю; організовує взаємодію з міжнародними організаціями з питань миротворчої діяльності;

- забезпечує організацію роботи з добору, вивчення та комплектування органів (закладів, установ) Національної поліції кваліфікованими кадрами;

- організовує первинну професійну підготовку та службову підготовку поліцейських, а також післядипломну освіту поліцейських і працівників Національної поліції;

- бере участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності Національної поліції, в організації та проведенні відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських, кримінологічних і соціологічних досліджень, а також у впровадженні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність;

- організовує систему психологічного забезпечення поліцейських та працівників Національної поліції і забезпечує її функціонування;

- здійснює в межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд за охороною праці в органах (закладах, установах) Національної поліції;

- організовує діяльність своїх територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, а також закладів, науково-дослідних установ та установ забезпечення;

- виконує в межах повноважень, передбачених законом, функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;

- організовує і здійснює в установленому порядку матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності органів Національної поліції, підприємств, установ, закладів та організацій, що належать до сфери її управління, зокрема приміщеннями, полігонами, засобами зв'язку, транспортними засобами, суднами та іншими плавучими засобами, повітряними суднами, озброєнням, спеціальними засобами, пально-мастильними матеріалами, одностроєм, іншими видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань [128].

Наступна група суб'єктів професійного навчання поліцейських представлена суб'єктами, які безпосередньо відповідальні за реалізацію окремих різновидів і напрямів такої діяльності. Зокрема, в цьому контексті, в першу чергу, мову слід вести про заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання, яким відповідно до п. 6^1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. є заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [97]. З огляду на вищенаведені законодавчі приписи слід назвати заклади вищої

освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України:

1) Національна академія внутрішніх справ, яка надає освітні послуги з підготовки фахівців ступенів вищої освіти бакалавра та магістра за спеціальностями «Право», «Правоохоронна діяльність» та «Психологія», ступеня магістра за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», а також ступенів доктора філософії та доктора наук за науковими спеціальностями «Право», «Психологія» та «Філософія». Підготовка фахівців здійснюється за денною та заочною формами здобуття освіти за державним замовленням – для Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, на умовах окремого договору – для інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через Міністра внутрішніх справ, а також фахівців за рахунок коштів фізичних або юридичних осіб [48]. При цьому, як зазначено в Стратегічному плані розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018-2024 роки, Національна академія внутрішніх справ – один з найпрестижніших закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, який є лідером у своєму сегменті. Базовим елементом системи комплексної підготовки здобувачів вищої освіти в академії є вища юридична освіта, інтегрована в європейську модель професійного навчання поліцейських [209];

2) Харківський національний університет внутрішніх справ, який є потужним центром підготовки кадрів для Національної поліції України за всіма світовими стандартами, який належить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України й у складі якого діють п’ять навчально-наукових інститутів, інститут післядипломної освіти та заочного навчання, Сумська філія, Кременчуцький льотний коледж та центр первинної професійної підготовки «Академія поліції». Пріоритетними напрямами діяльності були й залишаються: практична спрямованість освітнього процесу, військово-патріотичне та національно-патріотичне виховання [182].

Харківський національний університет внутрішніх справ є закладом вищої освіти зі специфічними умовами навчання, державної форми власності, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на різних ступенях вищої освіти за певними спеціальностями, фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру освітніх та наукових підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність [207];

3) Дніпровський державний університет внутрішніх справ. Основними навчальними підрозділами закладу є два навчально-наукові інститути, два факультети, інститут післядипломної освіти та заочного навчання. Освітню та наукову діяльність університету забезпечують 20 кафедр. Університет відповідно до ліцензії проводить підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальностями: «Економіка», «Психологія», «Менеджмент», «Право», «Правоохоронна діяльність», «Публічне управління та адміністрування», «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Здобувачам запропоновані загальноюридичні дисципліни та спеціальні дисципліни, які викладаються виключно у закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України [52]. Серед головних завдань закладу вищої освіти здійснення освітньої діяльності за акредитованими освітніми програмами (спеціальностями), які забезпечують підготовку фахівців відповідних освітніх ступенів за очною (денною), заочною та дистанційною формами здобуття освіти [204];

4) Донецький державний університет внутрішніх справ, який готує фахівців-правоохоронців для роботи у Національній поліції та юристів, психологів, економістів, управлінців – для цивільних установ [177]. При цьому відокремленими структурними підрозділами університету є Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ, Луганський навчально-науковий інститут імені Е.О. Дідоренка [205];

5) Львівський державний університет внутрішніх справ, місією якого є створення і поширення якісних знань, інновацій та освітньої системи для підготовки кваліфікованих фахівців у правознавчій, правоохоронній, соціально-економічній, управлінських сферах, а також участь у формуванні в українському суспільстві лідерського потенціалу, безпекової культури, конкурентоспроможної економіки, потреби й здатності до змін та підтримання безпечного життєвого середовища [178]. Серед головних завдань закладу є підготовка фахівців для забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку за відповідними освітніми програмами на початковому (короткий цикл), першому (бакалаврський), другому (магістерський), третьому (освітньо-науковий) рівнях вищої освіти, успішне виконання яких є підставою для присудження відповідних ступенів вищої освіти: бакалавр; магістр; доктор філософії [85];

6) Одеський державний університет внутрішніх справ, який спеціалізується на підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі права та правоохоронної діяльності. Заклад пропонує широкий спектр академічних програм, включаючи бакалаврські, магістерські та докторські програми, що дозволяють здобувачам вищої освіти отримати глибокі знання у сфері права, кримінального процесу та криміналістики та інших суміжних дисциплін. При цьому місія закладу полягає в підготовці майбутніх лідерів правоохоронної системи, надаючи їм необхідні навички, етичні принципи та практичний досвід для успішної реалізації у сфері правопорядку [179]. Серед головних завдань закладу здійснення освітньої діяльності за акредитованими освітніми програмами (спеціальностями), які забезпечують підготовку фахівців відповідних освітніх ступенів за очною (денною), заочною та дистанційною формами здобуття освіти і відповідає стандартам освітньої діяльності [206].

Також слід зазначити, що кожний заклад освіти зі специфічними умовами навчання має структурні підрозділи – центри первинної професійної підготовки «Академія поліції».

Окрім цього слід указати на таких суб'єктів професійного навчання поліцейських, як заклади професійної (професійно-технічної освіти). Так правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках визначено в приписах Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р. Як зазначено в ст. 4 цього нормативно-правового акта, система професійної (професійно-технічної) освіти складається із закладів професійної (професійно-технічної) освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, що проводять діяльність у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичних, науково-методичних, наукових, навчально-виробничих, навчально-комерційних, видавничо-поліграфічних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, обчислювальних та інших підприємств, установ, організацій та органів управління ними, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників. При цьому закладом професійної (професійно-технічної) освіти є заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійній (професійно-технічній) освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я [172].

Слід зауважити, що в даному випадку йдеться не про будь-який заклад професійної (професійно-технічної) освіти, а лише про ті, що належать до сфери управління Національної поліції України й мають статус закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, яким відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» є заклад освіти, який здійснює на певних рівнях професійної освіти підготовку здобувачів освіти для потреб центрального органу виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом

забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, інших центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах охорони державного кордону, цивільного захисту, кримінально-виконавчої системи [172]. На сьогодні в нашій державі функціонує декілька закладів професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють професійну підготовку поліцейських.

Зокрема, мову слід вести про Житомирську академію поліції, яка є державним закладом професійної (професійно-технічної) освіти Національної поліції України зі специфічними умовами навчання, який здійснює освітню діяльність з метою підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти для потреб Національної поліції України, а також цивільних осіб з професій (спеціальностей) у межах ліцензованих обсягів за договорами з юридичними та/або фізичними особами в установленому законодавством України порядку [202]. Також слід указати на Академію патрульної поліції – державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти Національної поліції України зі специфічними умовами навчання, головне завдання якого є забезпечення організації первинної професійної підготовки згідно з передовими українськими та міжнародними стандартами [92]. Слід указати й на Рівненську академію патрульної поліції – державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти Національної поліції України зі специфічними умовами навчання, серед завдань якого здійснення первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, професійного (професійно-технічного) навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації поліцейських, а також цивільних осіб відповідно до договорів, укладених з юридичними та/або фізичними особами, в порядку, встановленому законодавством України [203]. Окрім цього в нашій державі функціонують такі державні заклади професійної (професійно-технічної) освіти Національної поліції України зі

специфічними умовами навчання, як Волинська академія поліції та Криворізька академія патрульної поліції [210].

Як окрему групу суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні слід розглянути структурні підрозділи Головних управлінь Національної поліції в областях України (ГУНП), відповідальні за цей напрям діяльності. Зокрема йдеться про відділи професійного навчання управлінь кадрового забезпечення, які відповідальні за короткострокове підвищення кваліфікації працівників Національної поліції. Зокрема, як зазначено в приписах Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом МВС України від 24 грудня 2015 р. № 1625, короткострокове підвищення кваліфікації проводиться з метою вивчення актуальних проблем державного управління, нових актів законодавства, кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду провадження управлінської, правоохоронної та правозахисної діяльності. При цьому короткострокове підвищення кваліфікації працівників поліції може здійснюватися за місцем несення ними служби з обов'язковим залученням науково-педагогічного та педагогічного (викладацького) складу навчальних закладів (установ), що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції [133].

Також у цьому контексті слід указати на тренінгові центри ГУНП, відповідальні за проведення службової підготовки. Так, відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 26 січня 2016 р. № 50, на базі тренінгового центру реалізується така форма організації службової підготовки поліцейських, як навчальні збори, що передбачає підвищення їхньої професійної готовності до виконання службових завдань [134]. Досліджуючи інтелектуальний компонент стійкого психоемоційного стану поліцейського до дії зовнішніх небезпек як умови вдосконалення службової підготовки, В.В. Степаненко та Т.С. Вайда цілком слушно зауважують, що важливою умовою вдосконалення якісної підготовки

поліцейських до ефективних дій в умовах зовнішніх небезпек є проведення обов'язкових навчально-тренувальних зборів як компоненту службової підготовки, що проводяться на базах тренінгових центрів ГУНП в областях. У межах цих зборів на заняттях із фізичної, тактичної та вогневої підготовки освітній процес перш за все «повинен бути наповненим ускладненими умовами виконання стандартних прийомів щодо застосування поліцейських заходів примусу – навичок фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї, активного використання на практичних заняттях спеціальних (ділових) ігор (сценаріїв вирішення типових фахових ситуацій) та інших інноваційних педагогічних технологій» [208, с. 185]. На теперішній час по всій території України налічується 22 тренінгові центри ГУНП, окрім Одеської, Сумської та Житомирської області. Зазначимо, що особливості здійснення вищенаведених різновидів професійного навчання поліцейських в Україні, з огляду на їх важливість, будуть проаналізовані нами окремо в межах відповідного підрозділу наступного розділу представленого наукового дослідження.

Як ще одну групу суб'єктів професійного навчання поліцейських вважаємо за необхідне розглянути ту, що представлена численними міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована як на всебічне забезпечення функціонування цієї сфери суспільних відносин, так і вдосконалення такої діяльності з огляду на провідний зарубіжний досвід підготовки правоохоронців за відповідними напрямами. При цьому на сьогодні можна назвати доволі значну кількість міжнародних суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, враховуючи що розглянемо найбільш важливих, на нашу думку, серед них:

1) Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (European Union Agency for Law Enforcement Training – CEPOL), яке займається розробленням, впровадженням та координуванням навчання для правоохоронців. CEPOL сприяє безпечнішій Європі, сприяючи співпраці та обміну знаннями між співробітниками

правоохоронних органів держав-членів ЄС2 та, певною мірою, з третіх країн, з питань, що випливають із пріоритетів ЄС у сфері безпеки, зокрема, тих, що пов'язані із серйозною та організованою злочинністю [224]. При цьому CEPOL проводить такі види навчання:

- проведення курсів, конференцій, семінарів. Як правило, вони проходять у навчальному закладі в одній з держав-членів CEPOL або в штаб-квартирі CEPOL. Навчання також передбачає дослідження та обмін досвідом;

- онлайн навчання (дистанційне навчання у формі вебінарів, онлайн-курсів, модулів);

- програма обмінів CEPOL (дозволяє працівникам правоохоронних органів провести тиждень з колегами в іншій державі, обмінятися досвідом та кращими практиками, ініціювати проєкти співпраці та сприяти довготривалому та глибокому навчанню та співробітництву);

- Європейська спільна магістерська програма CEPOL – академічна програма, яка спрямована на вирішення загальних викликів у правоохоронній діяльності в межах внутрішньої безпеки [53];

2) Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (КМЄС), що тісно співпрацює зі своїми українськими партнерами з метою пришвидшення сталого реформування сектору цивільної безпеки. Для цього місія надає стратегічні консультації та практичну підтримку конкретним заходам, необхідним для проведення реформ, відповідно до стандартів ЄС і міжнародних принципів належного врядування та прав людини. При цьому мандат КМЄС в Україні реалізується за трьома напрямами діяльності:

- стратегічні консультації з питань реформування сектору цивільної безпеки, зокрема щодо розроблення стратегічних документів та законодавства;

- операційна підтримка впровадження реформ шляхом розбудови спроможностей, проведення тренінгів та практичного підтримання сектору цивільної безпеки;

- співпраця та координація зосереджені на підтриманні українських партнерів у розбудові злагоджених та ефективних механізмів координації як на національному, так і на міжнародному рівнях;

3) Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC), який є науково-дослідним центром, що здійснює освітню, наукову та просвітницьку діяльність й об'єднує українських і міжнародних науково-педагогічних та наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів та практиків у сфері запобігання і протидії корупції. У межах діяльності цього суб'єкта здійснюється організація заходів для антикорупційної спільноти, проводяться дослідження законодавства України, навчається наступне покоління борців з корупцією й участь у розробленні законопроєктів до Верховної Ради. Серед місій ACREC:

- сформувати нову школу антикорупційної думки для створення суспільного договору без корупції;

- надати агентам змін інструментарій, теоретичні й практичні знання для їх професійного навчання;

- стати комунікаційною платформою для агентів змін в Україні та світі [161].

Отже, сьогодні можна назвати доволі значну кількість суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, що окрім іншого вказує на складність і багатоаспектність цієї сфери суспільних відносин. З огляду на це такі суб'єкти були розподілені нами відповідно до їх групової належності таким чином:

1) загальнодержавні: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України;

2) суб'єкти, відповідальні за формування та/або реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських: Міністерство освіти і науки України; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція;

3) суб'єкти, відповідальні за реалізацію окремих різновидів і напрямів професійного навчання поліцейських в Україні: заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України; заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Національної поліції України; відділи професійного навчання управлінь кадрового забезпечення, тренінгові центри, а також інші структурні підрозділи Головних управлінь Національної поліції в областях України;

4) міжнародні суб'єкти професійного навчання поліцейських: CEPOL, КМЄС, ACREC тощо.

Висновки до розділу 1

Дослідження загальноправових основ професійного навчання поліцейських в Україні дало підстави для формулювання таких висновків.

Доведено, що стосовно досліджуваної сфери суспільних відносин більш доречно застосовувати категорію «професійне навчання поліцейських», оскільки вона охоплює різні напрями професійного навчання поліцейських та вказує на інші аспекти функціонування такої сфери суспільних відносин.

Досліджено сутність професійного навчання поліцейських крізь призму адміністративно-правового дослідження, де воно постає як його об'єкт. З огляду на це сутність професійного навчання поліцейських в Україні як об'єкт адміністративно-правового дослідження може бути визначена як урегульована адміністративно-правовими нормами сукупність суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток, видозміну у зв'язку з необхідністю формування нового кадрового складу органів і підрозділів Національної поліції України, а також підтримання стану готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань

шляхом формування, підтримання в актуальному стані та вдосконалення його знань, умінь і практичних навичок.

Доведено, що в цілому чинне національне законодавство, зокрема нормативно-правові акти, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, останнім часом зазнали суттєвих змін з огляду на прагнення нашої держави відповідати визнаним світовим стандартам та з огляду на запровадження правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави. Зазначено, що аналіз нормативно-правових актів, на основі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських в Україні, дозволить виявити недоліки та законодавчі прогалини в цій сфері суспільних відносин, що може бути взято за основу для вдосконалення такого законодавства.

Наголошено, що нормативно-правова основа професійного навчання поліцейських представлена сукупністю нормативно-правових актів, виданих найрізноманітнішими суб'єктами, на підставі яких з урахуванням юридичної сили кожного з таких актів, здійснюються нормативно-правова регламентація цієї сфери суспільних відносин. Такі нормативно-правові акти визначають загальні засади професійного навчання поліцейських та здійснюють нормативно-правову регламентацію цієї сфери по окремих напрямах: визначають правовий статус суб'єктів цих суспільних відносин; установлюють правові засади забезпечення належного функціонування цієї сфери; регламентують особливості здійснення окремих різновидів професійного навчання поліцейських та ін.

Обґрунтовано, що будь-які принципи, зокрема ті, на яких побудовано професійне навчання поліцейських в Україні, мають бути об'єктивовані в приписах нормативно-правових актів, що вказує на їх безпосередній зв'язок з нормативно-правовою основою функціонування цієї сфери суспільних відносин. Надано авторське бачення сутності принципів професійного навчання поліцейських та здійснено їх наукову класифікацію на: 1) загальні принципи: верховенство права, законність, рівність і недопущення дискримінації; 2) принципи, пов'язанні із реалізацією особою

права на здобуття освіти: прозорість і відкритість, доступність, наступність, академічна доброчесність і свобода, політична нейтральність; 3) спеціальні принципи: взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства, етичність, службові обмеження.

Запропоновано під суб'єктами професійного навчання поліцейських в Україні розуміти визначену в положеннях чинного національного законодавства сукупність осіб, які в межах суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу здійснення такої діяльності, наділяються комплексом суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а також владними повноваженнями, реалізуючи які справляють вплив, що регулює такі відносини, змінюють правовий статус окремих осіб, унаслідок чого формується новий кадровий склад органів і підрозділів Національної поліції України, а також підтримується стан готовності особового складу поліції до виконання службових та оперативних завдань шляхом формування, підтримання в актуальному стані та вдосконалення його знань, умінь і практичних навичок.

Здійснено наукову класифікацію суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні на 1) загальнодержавні: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; 2) суб'єкти, відповідальні за формування та/або реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських: Міністерство освіти і науки України; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; 3) суб'єкти, відповідальні за реалізацію окремих різновидів і напрямів професійного навчання поліцейських в Україні: заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України; заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Національної поліції; відділи професійного навчання управлінь кадрового забезпечення, тренінгові центри, а також інші структурні підрозділи Головних управлінь Національної поліції в областях України; 4) міжнародні суб'єкти професійного навчання поліцейських: CEPOL, КМЄС, ACREC тощо.

РОЗДІЛ 2.
РІЗНОВИДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

2.1. Порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських

Процеси реформування правоохоронного сектору держави, зокрема органів і підрозділів Національної поліції України, насамперед пов’язані зі здійсненням ефективного й належного кадрового забезпечення правоохоронних органів, результатом чого має стати підготовка якісного особового складу, готового до виконання службових завдань будь-якої складності. У цьому контексті особливого значення набувають питання стосовно первинної професійної підготовки поліцейських, оскільки саме в її межах особа здобуває базові звання, уміння й навички, що надалі служать надійним фундаментом її професійної діяльності та подальшого вдосконалення своєї професійної майстерності. Зокрема, досліджуючи адміністративно-правовий аспект первинної підготовки в системі професійного навчання поліцейських, І.В. Балабан цілком слушно зауважує стосовно того, що «важливим елементом системи формування професійної придатності будь-якого фахівця є первинна професійна підготовка» [10, с. 107]. Ось чому особливого значення й актуальності набуває питання щодо визначення сутності й порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських.

Так, наголошуючи на значенні первинної професійної підготовки поліцейського учені-правознавці справедливо зауважують, що сьогодні вона відіграє вкрай важливу роль у їх професійному навчанні, адже це саме той початковий фундамент, на якому будуватиметься вся подальша діяльність поліцейського. При цьому, вивчаючи особливості первинної професійної підготовки як необхідної правової вимоги до підготовки поліцейських,

Д.В. Швець зауважує, що вона «дає основи опановування сучасними професійними знаннями й навичками щодо протидії та профілактики злочинності, уникнення порушень публічної безпеки та забезпечення громадського порядку, виявлення та знешкодження злочинців» [219, с. 103]. На дещо подібному значенні первинної професійної підготовки поліцейських наголошує О.П. Цуркан, визначаючи, що «одним із напрямів кадрової роботи з персоналом Національної поліції й першим складником професійної підготовки поліцейських є первинна професійна підготовка поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліції» [216, с 174]. У наукових публікаціях наголошується на визначальному й особливому місці первинної професійної підготовки працівників поліції з-поміж інших структурних елементів останньої. Адже насамперед саме вона покликана виконувати основні завдання професійної підготовки поліцейських. Особливу вагу серед цих завдань займають:

- по-перше, виявлення недостатніх для ефективного виконання службових обов'язків знань, умінь та навичок особового складу;

- по-друге, організація, відповідно до одержаних відомостей, освітнього процесу щодо опанування поліцейськими знаннями, уміннями та навичками, необхідними для виконання посадових обов'язків;

- по-третє, формування в працівників поліції високих моральних якостей, сумлінності, почуття особистої відповідальності за виконання службово-посадових обов'язків;

- по-четверте, досягнення високого рівня фізичної та психологічної підготовки [199, с. 39; 10, с. 107].

Досліджуючи особливості програм первинної професійної підготовки працівників Національної поліції України, В.В. Бондаренко вказує на те, що навчання майбутніх правоохоронців відзначається підвищеною складністю й відповідальністю, оскільки пов'язане з підготовкою фахівців, які будуть свідомо служити суспільству, забезпечуючи публічну безпеку та порядок. Особливо гостро це питання постає в період докорінного реформування

структури МВС України. Новаторські зміни передбачають проведення нових наборів осіб, котрі бажають служити в поліції. При цьому, як підкреслює науковець, «підвищення інтелектуального рівня, мотиваційної правосвідомості суб'єктів, які проходять первинну професійну підготовку для роботи в поліції, є одним із головних напрямів формування професійно підготовленого працівника. Становлення та розвиток професійних якостей поліцейського залежать насамперед від рівня початкової підготовки, що займає центральне місце в структурі професійної підготовки працівників Національної поліції України» [16, с. 43].

Тобто саме в межах здійснення первинної професійної підготовки особливого значення набувають питання дотримання правил і стандартів, які регулюють цей процес. При цьому важливою передумовою первинної професійної підготовки є її організація згідно з нормативно-правовими актами, що визначають порядок і умови проведення навчання, а також чітке дотримання програм і методик підготовки. Для того, щоб зрозуміти роль первинної професійної підготовки в становленні майбутнього правоохоронця, з'ясувати її особливості та виявити проблеми й недоліки цієї системи, необхідно спочатку розглянути перебіг процесу первинної професійної підготовки [219, с. 104], що й має бути здійснено шляхом аналізу ключових нормативно-правових актів, які визначають порядок здійснення такого різновиду професійної підготовки поліцейських.

На сторінках фахової літератури справедливо наголошується, що останнім часом спостерігається активна організаційно-правова діяльність органів публічного адміністрування з удосконалення процесу первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліцію. Зокрема, оновлено та прийнято низку нормативно-правових актів, що її визначають, переосмислено підходи до організації освітнього процесу цієї категорії поліцейських, запроваджуються нові форми та методи роботи [216, с 174]. У цьому контексті, у першу чергу, слід указати на приписи ч. 1 ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких

поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними освітніми програмами (планами), затвердженими МВС України [166].

На певних позитивних аспектах сучасного стану нормативно-правового регулювання порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських цілком слушно наголошує А.М. Клочко, указуючи при цьому, що положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, набуло істотних змін порівняно з колишнім Положенням про організацію курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) працівників підрозділів патрульної служби, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 276 [130]. По-перше, як зауважує науковець, «нове положення, затверджене відповідним відомчим нормативно-правовим актом, ґрунтувалось на прийнятому Законі України «Про Національну поліцію» на відміну від попереднього положення. По-друге, працівники підрозділів патрульної служби на правових засадах отримали можливість по-сучасному найменуватись поліцейськими. По-третє, положення за наказом № 105 тільки за обсягом змістовної частини понад удвічі перевищувало положення за наказом № 276. По-четверте, сам факт ухвалення такого положення свідчив про абсолютне розуміння Міністерством внутрішніх справ України потреби суспільства в отриманні професійно підготовленого поліцейського» [56, с. 19].

Також слід навести положення Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 25 листопада 2016 р. № 1252 (далі – наказ № 1252), що була прийнята задля «створення науково обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи освіти у МВС України, визначення підходів до оптимізації мережі вищих навчальних закладів МВС України, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного взаємозв'язку науки

та практики, максимальне сприяння виконанню завдань модернізації підготовки кваліфікованого персоналу, який матиме поглиблені теоретичні знання і практичні навички та буде спроможний на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи та інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку і порядок у державі. Як було зазначено в приписах цього нормативно-правового акта, приєднання України до Болонського процесу є незаперечним фактом міжнародного визнання нашої системи вищої освіти та важливим етапом на шляху реалізації стратегічного курсу України на євроінтеграцію. Зазначений вектор є визначальним і для відомчої освіти. Відповідно до чинного національного законодавства є доцільним запровадження трирівневої системи підготовки, перший з яких і передбачає здійснення первинної професійної підготовки» [113]. Тобто фактично вищенаведений нормативно-правовий акт визначив вектор розвитку професійного навчання поліцейських, зокрема здійснення їх первинної професійної підготовки.

При цьому згідно з приписами вказаного нормативно-правового акта, первинна професійна підготовка була визнана першим рівнем професійної освіти поліцейських. Зокрема встановлено, що «початкова (первинна професійна) підготовка безпосередньо у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання МВС (університет, академія, інститут – далі ВНЗ МВС) та в навчально-тренувальних центрах (коледжах, училищах), створених на базі Державних установ «Навчальний центр підготовки поліцейських», які підпорядковуються ВНЗ МВС, є їх структурними навчальними підрозділами без статусу окремої юридичної особи, з дотриманням принципу регіонального розташування. В основу підпорядкування навчально-тренувальних центрів ВНЗ МВС покладено дотримання принципу регіонального розміщення, що забезпечує наближеність навчального закладу до замовника, економію коштів на відрядження слухачів для післядипломної освіти тощо. Установлювався загальний строк підготовки – до 10 місяців (7 місяців – теоретичне навчання,

3 місяці – практичне) з подальшим присвоєнням за підсумками атестування кваліфікації «поліцейський» та призначенням на посади молодшого складу поліції» [113].

Наступним кроком на шляху реформування професійної підготовки поліцейських стало прийняття Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських, затвердженої наказом МВС України від 29 січня 2018 р. № 51 (далі – наказ № 51), зокрема встановлено, що «поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень патрульного поліцейського, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за єдиними навчальними програмами (планами) строком шість місяців. У разі успішного закінчення первинної професійної підготовки поліцейським присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» та видається документ установленого зразка, після чого вони повертаються до органів поліції, з яких були направлені. Наступні шість місяців поліцейські несуть службу на посадах молодшого складу поліції (як правило, у патрульній поліції) під керівництвом наставників» [112]. Із цього випливає, що з прийняттям цього нормативно-правового акта строк первинної професійної підготовки поліцейських скоротився з десяти до шести місяців. При цьому вказаний нормативно-правовий акт містить лише фрагментарну згадку про інститут наставництва.

У цьому контексті слід указати на один з основних нормативно-правових актів, що регламентує порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських – Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затверджене наказом МВС України від 18 лютого 2016 р. № 105 (далі – наказ № 105). У цьому нормативно-правовому акті інститут наставництва згадується лише єдиний раз у контексті визначення особливостей первинної професійної підготовки окремої категорії поліцейських. Зокрема в п. 15 вказаного акта законодавства зазначено, що «поліцейському, якому надано дозвіл на проходження професійної

підготовки за індивідуальним навчальним планом без відриву від служби, керівництво органу (закладу, установи) поліції, де він проходить службу, створює умови для самостійного опанування навчального матеріалу та забезпечує своєчасне його відрядження до закладу, що здійснює професійну підготовку для участі в проміжному та вихідному контролі. За таким поліцейським закріплюється наставник з-поміж осіб керівного складу органу (закладу, установи) поліції, де він проходить службу, який контролює виконання ним завдань, організовує для нього індивідуальні практичні заняття з вогневої, фізичної та тактичної підготовки, які передбачені індивідуальним навчальним планом» [132]. Наведене свідчить про наявність певних неузгодженостей між ключовими нормативно-правовими актами, що регламентують порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських.

Зокрема, як цілком слушно було відмічено, чинне законодавство не розкриває поняття «обставини, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу». Такі обставини, зауважує О.П. Цуркан, мають «суб'єктивний характер і повинні в кожному конкретному випадку оцінюватися індивідуально кадровим підрозділом апарату Національної поліції, який надає дозвіл поліцейському на проходження професійної підготовки без відриву від служби» [216, с. 175–176]. Також слід підтримати позицію І.В. Балабана, який зазначає, що «обов'язок керівника підрозділу поліції щодо створення поліцейському, який проходить навчання без відриву від служби, «умов для самостійного опанування навчального матеріалу» позбавлений ефективних механізмів реалізації зазначеного положення. Такий обов'язок має бути покладений передовсім на заклад освіти, який має досить засобів щодо ефективної реалізації процесу самостійного опанування поліцейським навчальним матеріалом. Наприклад, доволі поширеною сучасною формою опанування навчального матеріалу, коли суб'єкти освітнього процесу фізично віддалені один від одного, виступає дистанційне навчання» [10, с. 108].

Так, відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466, під дистанційним навчанням розуміється «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників» [123]. Разом із тим цей нормативно-правовий акт втратив чинність на підставі наказу Міністерства освіти і науки України «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466» від 18 березня 2024 р. № 345 [93]. З огляду на це сьогодні необхідно на законодавчому рівні врегулювати можливість дистанційного навчання поліцейських за обставин, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу. Адже, як цілком слушно зауважують науковці, запровадження цієї інноваційної технології дозволяє виділити такі переваги її застосування:

- можливість вільного доступу здобувачам освіти до всього обсягу навчального матеріалу в будь-який час;

- вільне спілкування викладача і здобувача освіти між собою;

- зручність і зрозумілість у користуванні;

- можливість доступу з будь-яких пристроїв (стаціонарних комп’ютерів, ноутбуків, планшетів, телефонів) з використанням різних операційних систем;

- організація процесу навчання для осіб, які з будь-яких причин не можуть відвідувати навчальні заняття в закладі освіти;

- широке використання різних методів навчання [79, с. 110].

Також, як цілком слушно зауважують на сторінках фахової літератури, діяльність працівників поліції нерідко проходить у складних і напружених умовах. Здебільшого вона передбачає постійну взаємодію з громадянами, розуміння мотивів їхньої поведінки, уміння впливати на поведінку різних категорій громадян. Не є таємницею, що молоді поліцейські, щойно закінчивши заклади освіти, часто «не можуть прийняти правильні рішення, оформити первинні матеріали про правопорушення, відчувають певні труднощі в побудові взаємин з громадянами, зокрема правопорушниками, свідками, потерпілими й очевидцями. Звичайно, досвідчені співробітники з часом самостійно набувають певних спеціальних навичок роботи. Але щоразу такий механізм навчання вимагає тривалого часу, наявності великої кількості спроб і помилок» [10, с. 107]. Саме тому в аспекті становлення молодого спеціаліста особливого значення набуває інститут наставництва.

Разом із тим, слід зауважити, що сьогодні в нормативному полі фактично відсутній інститут наставництва в межах первинної професійної підготовки поліцейських, про що неодноразово наголошували учені-правознавці. Це, в першу чергу, пов’язано з тим, що з прийняттям наказу МВС України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів МВС» від 11 липня 2016 р. № 640 втратив чинність наказ МВС України від 9 лютого 2011 р. № 28, яким було затверджено Положення про організацію наставництва в органах внутрішніх справ України [94], що визначало інститут наставництва, однак до сьогодні нового нормативно-правового акта на його заміну не ухвалено [216, с. 177]. Також слід назвати й наказ МВС України «Про організацію початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ України» від 24 квітня 2009 р. № 177 [169], значна кількість положень якого регламентувала порядок здійснення наставництва в межах первинної професійної підготовки. Разом із тим і цей нормативно-

правовий акт утратив чинність із прийняттям наказу МВС України «Про визнання такими, що втратили чинність, наказів Міністерства внутрішніх справ України» від 26 квітня 2019 р. № 333 [96].

Як цілком слушно із цього приводу зауважує О.П. Цуркан, «можна констатувати, що відсутність у системі Національної поліції такого важливого інституту, як інститут наставництва, негативно впливає на процес адаптації молодих працівників до професійної діяльності. Адже наставництво є формою роботи, яка спрямована на оптимальну адаптацію молодих працівників у новому для них професійному середовищі й полягає у взаємодії наставника і підшефного (особа, над якою встановлюється наставництво) з метою забезпечення оптимальної адаптації працівника як фахівця до умов служби, цілеспрямоване формування та розвиток професійних та особистих якостей, необхідних для виконання завдань, покладених на Національну поліцію. З огляду на відсутність спеціалізованих нормативно-правових актів, що визначають організаційно-правові засади наставництва в Національній поліції, ці питання регулюються організаційно-розпорядчими документами Головних управлінь Національної поліції в областях» [216, с. 177].

На думку І.В. Балабана, зазначений вище нормативно-правовий акт використовує безпідставно забутий термін «наставник» під час навчання працівників поліції без відриву від служби. Разом із тим, «чинне адміністративне законодавство в галузі професійної підготовки поліцейських, зокрема й Закон України «Про Національну поліцію» [166], не тільки не використовує термін «наставник», але й не визначає механізмів реалізації інституту наставництва в процесі підготовки поліцейських як такого. З огляду на важливість та значущість інституту наставництва під час професійного становлення новопризначених працівників, організація його здійснення передбачена низкою нормативних актів, у яких наголошується на першорядному значенні цього процесу для успішного формування навичок будь-якої діяльності» [10, с. 108]. Досліджуючи проблемні питання

первинної професійної підготовки патрульної поліції України, В.С. Селюков також звертає увагу на необхідність запровадження стажування. Зокрема вчений вказує на те, що «шляхом покращення ефективності первинної професійної підготовки може бути впровадження у її процес хоча б короткотривалого стажування, тобто можливості під час кінцевої частини навчання участі у складі патрулів, які вже проходять службу в містах, де знаходиться навчальний заклад. Отож, стажування має бути невіддільною частиною підготовки поліцейських усіх рівнів» [196, с 107].

У цьому контексті, як приклад слід навести приписи Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури України, затвердженого наказом Генерального прокурора від 10 лютого 2022 р. № 25, у якому вказано на необхідності закріплення наставника в разі призначення на посаду прокурора окружної прокуратури за результатами добору особи без досвіду роботи в органах прокуратури на строк до шести місяців [129]. Також слід указати на Методичні рекомендації щодо запровадження наставництва, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 11 жовтня 2017 р. № 1611, в яких зазначено, що «зростання конкуренції на світовому ринку, впровадження нових технологій і технічних засобів зумовлюють потребу в удосконаленні навичок працівників і необхідність у безперервному професійному навчанні та постійному підвищенні рівня кваліфікації персоналу. Наставництво передбачає навчання безпосередньо на робочому місці шляхом передання досвідченими працівниками набутого досвіду і знань особі, що потребує професійної підготовки, та формування необхідних навичок» [115].

З огляду на це слід підтримати І.В. Савельєву, яка вказує, що зважаючи на закріплення вимоги щодо несення служби протягом шести місяців після проходження первинної підготовки на посадах молодшого складу поліції (як правило, у патрульній поліції) під керівництвом наставників, а також вимоги про закріплення наставників за особами, що проходять первинну професійну підготовку за індивідуальним навчальним планом без відриву від служби,

МВС України відповідним наказом слід затвердити Положення про організацію наставництва у Національній поліції. Цей нормативно-правовий акт повинен містити:

- загальні положення, в яких визначається поняття «наставник», а також мета та завдання наставництва;

- організація наставництва, що передбачає закріплення вимог до наставника, підстав наставництва, видання наказу про призначення наставника, строк наставництва;

- права та обов'язки наставника;

- права та обов'язки особи, за якою закріплюється наставник;

- порядок призначення та припинення наставництва, керівництво наставництвом;

- відповідальність за організацію наставництва [194, с. 86].

Окрему увагу слід звернути на те, що, як зазначено в приписах наказу № 105, суб'єктами професійної підготовки є:

- штатні працівники закладів, що здійснюють професійну підготовку, що залучаються до організації та проведення занять;

- поліцейські, державні службовці та працівники органів Національної поліції, фахівці інших установ, закладів, організацій, що залучаються до забезпечення проведення занять за напрямами підготовки відповідно до чинного законодавства;

- слухачі [132].

Із цього приводу на сторінках фахової літератури цілком слушно вказано, що в наведеному переліку суб'єктів професійної підготовки не враховано працівників кадрових підрозділів органів (заклади, установи) поліції, які реалізують комплекс заходів щодо направлення на професійну підготовку майбутніх слухачів [216, с. 175]. Так навіть у наказі № 105 указано, що кадрові підрозділи органів (закладів, установ) поліції ведуть облік поліцейських, яким необхідно пройти професійну підготовку, та організовують їх направлення до закладів, що здійснюють професійну

підготовку у строки, визначені рознарядкою [132]. З огляду на це вважаємо, що сьогодні порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських потребує вдосконалення в частині розширення переліку суб'єктів первинної професійної підготовки поліцейських шляхом додавання до їх складу кадрових підрозділів органів і підрозділів Національної поліції.

Також доцільно зауважити на строки первинної професійної підготовки поліцейських, адже в наказі № 1252 [113] такий строк становить до десяти місяців, у наказі № 51 [112] – шість місяців, а в наказі № 105 взагалі не встановлений [132]. У цьому контексті правознавці вказують на той факт, що зараз первинна професійна підготовка відбувається в надто звужених часових рамках, у результаті викладачі просто фізично не в змозі надати слухачам відповідний багаж знань і навичок, який потрібен для плідної праці поліцейському. «Кількох місяців навчання не вистачає для отримання високої кваліфікації. Як результат, у процесі несення служби правоохоронці постійно опиняються в ситуаціях, коли не знають, як належить діяти, як поводитися на місці скоєння протиправного діяння, як правильно і законно застосувати вже набуті знання, а також виникають проблеми із заповненням процесуальних документів. Усе це призводить до значного падіння якості надання поліцейських послуг, але найнебезпечнішим є те, що поліцейський може бути не готовим до ухвалення рішень в екстремальних ситуаціях, що ставить під загрозу життя і здоров'я як самого поліцейського, так і людей, які його оточують» [219, с. 110].

Як свідчить аналіз Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з робітничої професії «Поліцейський», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 21 червня 2018 р. № 669, загальний фонд навчального часу професії 5162 «Поліцейський» становить 1102 год. [157]. З цього приводу І.В. Савельєва зауважує, що «необхідним є внесення змін до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліції, щодо закріплення в ньому строку їх підготовки – шість місяців; отримання диплома

кваліфікованого працівника встановленого зразка після успішного закінчення первинної професійної підготовки» [194, с. 86]. Водночас уважаємо, що подібні зміни не охоплюють усі категорії осіб, які можуть проходити первинну професійну підготовку поліцейських та в цілому не відповідають приписам чинного національного законодавства.

Зокрема це стосується первинної професійної підготовки курсантів, які навчаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України. Як із цього приводу зауважує Д.В. Швець, «для осіб, які здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачений виняток. Він полягає в тому, що вони не проходять цей елемент професійної підготовки. При цьому науковець підкреслює те, що первинна підготовка є занадто важливим елементом для формування початкового базису знань та умінь поліцейського, а тому, на нашу думку, її аналог необхідно ввести також у практику навчання курсантів, а саме побудувати «курс молодого бійця» за зразком первинної професійної підготовки, але за скороченою програмою та без вивчення галузей права, які надалі і так вивчатимуться курсантами згідно з навчальними планами (як, наприклад, кримінальне, цивільне право та ін.). Таким чином, «курс молодого бійця» буде спрямований на те, щоб швидко сформувати у вчорашнього школяра необхідний мінімум знань і вмінь, які необхідні для несення служби, і вже потім, після закінчення цього курсу, курсант складе присягу і розпочинати навчання» [219, с. 105].

Водночас наголошуємо, що для зазначеної категорії осіб чинним національним законодавством передбачено проходження первинної професійної підготовки. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію» для курсантів (слухачів), які вступили на навчання з-поміж цивільних осіб та здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у закладах вищої освіти із

специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачені відповідними програмами (планами) первинної професійної підготовки та базової загальновійськової підготовки навчальні предмети (дисципліни) включаються до освітніх програм за кожною спеціальністю їх підготовки та вивчаються на першому курсі [166]. З огляду на це вважаємо, що до наказу № 105 мають бути внесені зміни в частині встановлення строків первинного професійного навчання шість місяців для курсантів, які вступили на навчання з-поміж цивільних осіб та здобувають вищу освіту на денній формі за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання – протягом першого курсу навчання.

При цьому доцільно підтримати й тих науковців, які наголошують на необхідності значно збільшити строки первинної професійної підготовки поліцейських. Наприклад, такої позиції дотримується Д.В. Швець, указуючи, що, як свідчить аналіз діяльності поліції, досить велика кількість майбутніх поліцейських не уявляє характеру й особливостей проходження служби, або ж уявляла її в зовсім іншому ракурсі. Унаслідок цього після проходження первинної професійної підготовки в перші кілька місяців роботи були допущені значні помилки, траплялися випадки звільнення працівників поліції не тільки за власним бажанням, але й за порушення дисципліни. Це є наслідком того, що за період підготовки викладачам елементарно не вистачило часу перетворити цивільних людей на кваліфікованих правоохоронців. У процесі первинної професійної підготовки особа повинна зазнати значних змін:

а) отримати юридичні знання, які допоможуть захистити як права пересічних громадян, так і права самого поліцейського;

б) отримати практичні вміння, які допоможуть у складних, а іноді й небезпечних ситуаціях, захистити своє життя та життя громадян;

в) сформуватися психологічно як стійка й розвинена особистість;

г) свідомо підготуватися до непростих, а інколи й відверто важких умов служби в лавах поліції.

Усе вищевикладене підводить до висновку, що «первинна підготовка поліцейського повинна тривати не менше 1-2 років, тому що за коротший строк неможливо отримати навіть необхідний мінімум знань і навичок та навчитися впевнено орієнтуватися в ситуаціях, з якими полісмен буде зустрічатися під час несення служби» [219, с. 111]. Не викликає сумніву, що впровадження подібного роду кроків потребує перегляду значної кількості нормативно-правових актів, здійснення їх систематизації та в цілому вдосконалення. У зв'язку з цим зауважимо, що окремі найбільш важливі, на нашу думку, напрями вдосконалення чинного національного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, ураховуючи важливість цього аспекту, буде розглянуто нами в межах окремого підрозділу поданого наукового дослідження.

У рамках цього підрозділу увагу необхідно звернути на ще один, не менш важливий за розглянутий вище аспект порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських. Це аспект, що пов'язаний із завершенням первинної професійної підготовки поліцейських. Так у Стандарті професійної (професійно-технічної) освіти професії «поліцейський» зазначено, що особі, яка опанувала освітню програму й успішно пройшла державну кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією «поліцейський» (за спеціалізаціями) та видається документ встановленого зразка [157]. Що стосується категорії «кваліфікований робітник», то її сутність свого часу розкривалась в приписах Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65, відповідно до яких кваліфікований робітник – це «освітньо-кваліфікаційний рівень робітника, який на основі повної або базової загальної середньої освіти здобув спеціальні уміння та знання, має відповідний досвід їх застосування для виконання професійних завдань у певній галузі народного господарства» [135]. Проте цей нормативно-правовий акт втратив чинність із прийняттям

постанови Кабінету Міністрів України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 25 серпня 2023 р. № 906 [95]. На сьогодні фактично єдиним нормативно-правовим актом, що визначає сутність цієї категорії в дещо схожий до наведеного спосіб, є наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26 квітня 2012 р. № 522, яким затверджено Методичні рекомендації щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу. Відповідно до приписів цього нормативно-правового акта «кваліфікований робітник – це освітньо-кваліфікаційний рівень особи, яка володіє сукупністю знань, умінь, навичок, компетенцій, особистісних якостей, має відповідний досвід їх застосування для виконання професійних завдань у певній галузі економіки» [116].

Наведене вказує про необхідність належного законодавчого закріплення визначення сутності категорії «кваліфікований робітник» в більш універсальний спосіб із можливістю її застосування до всіх без виключення професій, в тому числі поліцейських. На нашу думку, це має бути зроблено шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р., у положеннях якого досить часто вживається така категорія. Зокрема в ст. 15 цього нормативно-правового акта вказано, що випускнику закладу професійної (професійно-технічної) освіти, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії) [172].

Говорячи ж про «документ встановленого зразка», слід указати на те, що додаток № 1 до наказу № 105 визначає форму довідки про проходження первинної професійної підготовки [132]. Як зауважує І.В. Савельєва, такий підхід є неприпустимим, з огляду на форму довідки, яка наведена у додатку до зазначеного положення. Вона окрім відомостей про назву центрального органу виконавчої влади, якому підпорядковано заклад професійної

підготовки, закладу професійної підготовки та особистих даних поліцейського, містить лише інформацію про те, що певна особа в певний період пройшла первинну професійну підготовку. У такому випадку постає низка запитань, пов'язаних, наприклад, із доцільністю розроблення професійних компетентностей, вимог до освітнього рівня, професійної кваліфікації осіб, які будуть навчатися за робітничою професією «поліцейський» тощо, якщо в підсумку вони отримають документ, який лише констатує факт проходження ними первинної професійної підготовки. При цьому вчена посилається на приписи не чинного на сьогодні наказу МВС України «Про організацію початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ України» № 177 від 24 квітня 2009 р. [169], відповідно до яких працівникам, які успішно склали заліки та випускні іспити, видавалося свідоцтво встановленого зразка про закінчення курсів початкової підготовки [194, с 86]. На нашу ж думку, у цьому випадку більш правильно посилатися на приписи чинного національного законодавства, що регламентує питання порядку здійснення первинної професійної підготовки.

Зокрема, як зауважує О.П. Цуркан, «одним із недоліків чинного положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, є невідповідність документа про здобуття первинної професійної підготовки вимогам інших нормативно-правових актів у сфері освіти» [216, с 177]. Так, відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», випускнику закладу професійної (професійно-технічної) освіти, якому присвоєно освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», видається диплом, зразок якого затверджується Кабінетом Міністрів України [172]. Згідно з Державним стандартом професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1077 випускнику закладу професійної (професійно-технічної) освіти, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-

кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії) [109].

Разом із тим, як зазначено в ч. 4 ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію» за результатами успішного закінчення навчання за програмами (планами) первинної професійної підготовки поліцейському видається документ зразка, визначеного Міністерством внутрішніх справ України [166]. При цьому в п. 18 Розділу ІІІ «Порядок організації професійної підготовки» наказу № 115 вказано про те, що слухачі, які успішно пройшли професійну підготовку, отримують довідку про закінчення первинної професійної підготовки, яка долучається до їхньої особової справи, і повертаються до місця проходження служби [132]. Не можна не зауважити, що наказом МВС України «Про затвердження Змін до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції» від 29 вересня 2022 р. № 617 [111], яким було внесено суттєві зміни до наказу № 105. Зокрема, в п. 6 Розділу І «Загальні положення» вказано про те, що поліцейському, якому присвоєно освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», видається диплом установленого законодавством України зразка [111]. Однак указаний вище пункт, так само як і додаток № 1 залишився без змін, що потребує внесення додаткових змін до наказу № 105 в частині визначення форми документа про закінчення первинної професійної підготовки поліцейським.

Не можна не звернути уваги й на відсутність у наказі № 105 та в цілому в приписах чинного національного законодавства визначення сутності власне первинної професійної підготовки поліцейських. На такий стан справ неодноразово звертали свою увагу вчені-правознавці, пропонуючи власне розуміння сутності цієї категорії. Так, наприклад, на думку Д.В. Швеця, первинна професійна підготовка – це «професійне навчання осіб, що забезпечуватиме відповідний рівень професійної кваліфікації, який буде необхідним для продуктивної професійної діяльності у майбутньому. Вона здійснюється з метою одержання робітничої професії або спеціальності»

[219, с. 103]. Це визначення здається дещо схожим на наведене в п. 2.3 Положення про професійне навчання працівників на виробництві, затвердженого спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26 березня 2001 р. № 127/151, у якому зазначено, що первинна професійна підготовка робітників – це професійно-технічне навчання осіб, які раніше не мали робітничої професії, що забезпечує рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності [137].

Як складник професійного навчання сутність первинної професійної підготовки поліцейських визначає О.П. Цуркан, указуючи при цьому, що «воно є процесом здобуття й отримання особами, уперше прийнятими на службу до поліції, за винятком здобувачів вищої освіти в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, професійних кваліфікацій професії «поліцейський» (за спеціалізаціями), який ґрунтується на компетентнісному підході» [216, с. 175]. У цьому випадку не зрозуміло, що саме розуміє вчений під винятком, адже, як було зазначено вище чинним національним законодавством України, передбачено обов'язок пройти первинну професійну підготовку курсантами перших курсів. Як із цього приводу відмічає А.М. Клочко, наразі така підготовка в межах аналогічних навчальних професійних поліцейських закладів України проводиться на засадах випереджальної освіти – з адаптацією до нових соціальних, інформаційних, технічних і технологічних вимог та кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти. Саме тому первинна професійна підготовка поліцейських передбачає вивчення навчальних дисциплін і відповідних тем, зокрема: основ забезпечення прав і свобод людини; дотримання антикорупційного законодавства; взаємодії з населенням на засадах партнерства; попередження насильства в сім'ї; перевірки документів, виявлення ознак їх підроблення; дій поліцейського на місці події; профілактичної поліцейської діяльності; первинної домедичної допомоги; вогневої підготовки тощо [56, с. 21]. При цьому, як зауважує Д.В. Швець,

сьогодні «первинна професійна підготовка відіграє важливу роль у навчанні курсанта (слухача), адже це саме той початковий фундамент, на якому будуватиметься вся подальша діяльність поліцейського. Вона дає основи опановування сучасними професійними знаннями й навичками щодо протидії та профілактики злочинності, уникнення порушень публічної безпеки та забезпечення громадського порядку, виявлення та знешкодження злочинців. Якість підготовки поліцейського має величезне значення для всієї держави, оскільки від неї залежить розвиток демократії в країні, забезпечення прав і свобод громадян; усе це перебуває у прямій залежності від підвищення якості й ефективності діяльності Національної поліції» [219, с. 104].

Доволі цікавий підхід щодо розуміння сутності первинної професійної підготовки наводить І.В. Балабан вказуючи, що «система первинної професійної підготовки працівників Національної поліції являє собою суспільно зумовлене явище соціально-правового характеру та виступає специфічним інструментом реалізації державної кадрової політики щодо забезпечення органів та підрозділів НПУ висококваліфікованими і компетентними кадрами. При цьому ця система орієнтована на безперервну підготовку необхідної кількості фахівців з необхідним набором кваліфікаційних характеристик, які (кваліфікаційні характеристики) спрямовані на ефективне виконання правоохоронних завдань, що стоять перед Національною поліцією України. Завдання цієї специфічної системи освіти пов’язані з формуванням професійно важливих якостей майбутніх працівників поліції, професійних здібностей і характеристик особистості слухачів навчальних закладів із специфічними умовами навчання, що забезпечують ефективне виконання службових обов’язків» [10, с. 110].

Усі наведені вище підходи стосовно визначення сутності первинної професійної підготовки поліцейських, на нашу думку, мають один значний недолік, що пов’язаний із відсутністю в їх межах вказівки на те, що така підготовка здійснюється відповідно до приписів чинного національного

законодавства. Окрім цього при визначенні сутності первинної професійної підготовки слід виходити з мети такої діяльності. Як зазначено в приписах наказу № 105, такою метою є набуття поліцейськими спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції [132].

Отже, як випливає з аналізу вищенаведених приписів, первинна професійна підготовка поліцейських є вкрай важливим напрямом їх професійного навчання в ході якого формуються базові знання, уміння та навички, необхідні задля ефективного виконання службових завдань. Під порядком здійснення професійної первинної підготовки поліцейських пропонуємо розуміти врегульовану приписами чинного національного законодавства діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо набуття поліцейськими, яких вперше прийнято на службу комплексу спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання завдань поліції, що здійснюється впродовж установленого законодавством строку, внаслідок чого особа отримує освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», підтвердженням чого є диплом установленого законодавством України зразка. Сьогодні можна говорити про те, що порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських не є вдосконалим і потребує свого належного законодавчого врегулювання, зокрема в частині:

- визначення чітких строків первинної професійної підготовки поліцейських з урахуванням особливостей правового статусу осіб, що її проходять;

- закріплення в приписах чинного національного законодавства понятійно-категоріального апарату, що використовується в цій сфері суспільних відносин, зокрема категорії «первинна професійна підготовка поліцейських», «кваліфікований робітник» та ін.;

- відновлення інституту наставництва при здійсненні первинної професійної підготовки поліцейських шляхом прийняття відповідного відомчого нормативно-правового акта;

- внесення змін до законодавства, що регламентує питання порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських в частині визначення форми документів про завершення первинної професійної підготовки;

- законодавче врегулювання можливості дистанційного навчання поліцейських за обставин, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу;

- розширення переліку суб'єктів первинної професійної підготовки поліцейських шляхом додавання до їх складу кадрових підрозділів органів і підрозділів Національної поліції.

2.2. Особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання

За сучасних умов належна підготовка поліцейських є надзвичайно важливим аспектом забезпечення публічної безпеки та порядку, у цілому ефективного виконання завдань, що покладенні на органи та підрозділи Національної поліції України. Як цілком слушно в цьому контексті зауважує Д.В. Швець, «якість підготовки поліцейського має величезне значення для всієї держави, оскільки від неї залежить розвиток демократії в країні, забезпечення прав і свобод громадян; все це знаходиться у прямій залежності від підвищення якості й ефективності діяльності Національної поліції» [219, с. 103]. При цьому на сторінках монографічної праці «Адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських» О.М. Мердова та О.П. Цуркан цілком слушно відмічають, що, «вивчаючи сучасну систему відомчої освіти МВС України необхідно зазначити, що вона посідає провідне місце в підготовці кадрів, зокрема для підрозділів Національної поліції, маючи при цьому притаманні їй специфічні особливості» [79, с. 80]. Ось чому окрему увагу слід приділити визначенню особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Так, говорячи про такі особливості, слід указати на те, що вони можуть бути розкриті через визначення сутності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, оскільки вбачається, що саме «специфічні умови навчання» й обумовлюють наявність таких особливостей. При цьому варто зауважити, що на сторінках фахової літератури точаться жваві дискусії як відносно доречності існування таких закладів, так і стосовно належності їх до управління відповідного центрального органу виконавчої влади, а також власне сутності специфічних умов навчання. Так, наприклад Б.В. Малишев у статті «Чому реформа поліцейської освіти необхідна та як її здійснити?» вказує на те, що на практиці під «специфічними умовами навчання» розуміються лише посилені вимоги фізичної підготовки студентів, дещо більший акцент на вивченні дисциплін кримінального блоку (кримінальне право та процес, криміналістика, кримінологія), проживання у гуртожитках казарменого типу, носіння спеціальної форми, стройова підготовка та доступ до низки внутрішніх документів МВС та НПУ, які регламентують порядок проведення негласних слідчих дій. На підставі чого робиться висновок, що «програму поглибленого вивчення кримінального права та інших дисциплін кримінального блоку може легко надати будь-який заклад вищої освіти, а ознайомитися з внутрішніми документами з режимом секретності та займатися розвитком фізичних даних студенти можуть паралельно з навчанням у «цивільному» закладі, відвідуючи певну кількість днів на тиждень найближчу поліцейську установу для професійної підготовки» [73]. Тобто фактично існування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання ставиться під сумнів. При цьому як саме можливо хоча б уявно реалізувати запропоновані науковцем механізми, як, наприклад «відвідування певну кількість днів найближчого закладу поліції», не вказується. Сумнівною виглядає й позиція автора щодо «посилених вимог фізичної підготовки студентів», адже навіть приписами Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що служба в поліції є «державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських

з виконання покладених на поліцію повноважень» [166]. З огляду на це вважаємо, що автор не розуміє ані того, як функціонують органи та підрозділи Національної поліції, ані того, як функціонують заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

У цьому контексті доволі влучною вважаємо позицію С.В. Сьоміна та О.О. Резнікова, висловлену науковцями в межах дослідження проблем та перспектив розвитку системи підготовки кадрів для сил безпеки України. Так, учені вважають, що специфічні умови під час навчання визначаються тим, що «курсанти з-поміж цивільної молоді з моменту зарахування до відомчих закладів освіти перебувають на службі в поліції, а тому:

- приймають присягу;

- перебуваючи на казарменому положенні (протягом перших курсів – без винятку), знаходяться під керуванням і контролем командирів, що дозволяє прищеплювати готовність до несення служби, формує колективізм, взаємні підтримку та відповідальність поліцейських;

- поряд з профілюючими та спеціальними дисциплінами протягом усього строку навчання розвивають морально-психологічні й вольові якості, навички фізичної та бойової підготовки, адаптуються до умов служби;

- постійно закріплюють і поглиблюють набуті теоретичні знання шляхом проходження різних видів позанавчальних і навчальних практик та стажувань у територіальних (переважно за місцем майбутньої служби) підрозділах поліції і під час залучення до заходів із забезпечення публічного порядку» [211, с. 20].

Тобто фактично в наведеному випадку йдеться про одну з провідних особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що пов’язана з отриманням цивільною особою нового правового статусу – курсанта та спеціального звання поліцейського. Під час дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення підготовки кадрів Національної поліції І.В. Савельєва цілком слушно з цього приводу відмічає, що водночас цивільні особи, які вступають

до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, уже поступають на службу у Національну поліцію, що обумовлює всі інші особливості. При цьому вчена вважає, що «специфічні умови навчання полягають, по-перше, у потрійному на сьогодні підпорядкуванні – МВС України, МОН України та Національній поліції України; по-друге, у вимогах до кандидатів на навчання та до умов вступу; по-третє, в умовах навчання» [195, с. 113].

На дещо схожих особливостях наголошує А.В. Андреєв у межах дослідження місця навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських у системі вищої освіти України. На думку науковця, «заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, мають потрійне підпорядкування: МВС України, Національній поліції України та МОН України через специфічність їх діяльності» [6, с. 12]. З приводу такої позиції О.М. Мердова та О.П. Цуркан вказують на те, що зазначений автор чомусь не враховує того факту, що «Національна поліція України є структурним підрозділом МВС України, і саме тому правильним вести мову про двовекторне підпорядкування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання: МОН України та МВС України та його структурному підрозділу – Національній поліції України» [79, с. 81]. Підтримуючи позицію стосовно подвійного підпорядкування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, водночас уважаємо за доречне зробити деякі уточнення.

Якщо говорити про структурне наповнення МВС України, то слід зазначити, що безпосередньо до його складу на сьогодні входять два суб'єкти – Національна гвардія України та сервісні центри МВС України. Відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони

громадської безпеки та порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки й захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [164]. Відповідно до Положення про Головний сервісний центр МВС, затвердженого наказом МВС України від 28 лютого 2025 р. № 142, Головний сервісний центр МВС утворений як юридична особа публічного права та є міжрегіональним територіальним органом з надання сервісних послуг МВС України [101].

Що ж стосується інших суб'єктів, зокрема Національної поліції України, які доволі часто асоціюються як структурні елементи МВС України, то вони є повністю самостійними центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство внутрішніх справ. З огляду на це не можна говорити про підпорядкування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання Національній поліції, хоча, на нашу думку, це було б логічно. У цьому контексті цілком слушною виглядає позиція стосовно того, що доволі дивним є те, що національне правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку поліцейських, не розглядає їх як елемент власне поліцейської системи, а відносить до системи МВС України. Унаслідок реформування міністерство і Міністр внутрішніх справ стали виключно політичними фігурами, які виступають лобістами й супервізорами всіх підрозділів, які входять до системи МВС України. Своєю чергою заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, незважаючи на такі зміни, залишилися у структурі МВС України без урахування їхньої специфіки, яка виявляється в тому, що зазначені заклади здійснюють підготовку поліцейських, їхньому науково-педагогічному складу присвоєно спеціальні звання поліції (що не властиво для працівників МВС України), замовниками на підготовку

фахівців є саме Національна поліція України. Ураховуючи це, цілком логічним вбачається підпорядкування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, саме Національній поліції. У свою чергу повноваження МВС України щодо управління діяльністю закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, повинні бути суто координаційними [79, с. 80, 82]. З огляду на це ми повністю підтримуємо позицію щодо необхідності включення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до складу Національної поліції.

Такі кроки будуть ефективними з огляду на підвищення якості й ефективності підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, а також зможуть вирішити проблематику кадрового забезпечення самих закладів, адже викладачі, які мають спеціальні звання поліції, будучи на постійному й основному місці роботи, повинні також проходити професійну підготовку поліцейських в повному обсязі, як і поліцейські, які належать до підрозділів Національної поліції, з урахуванням відомчих нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади.

Також слід зауважити, що такі викладачі фактично не мають повноцінного правового статусу науково-педагогічного працівника. Так, наприклад, на них не поширюються приписи ст. 6 Закону України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 р., відповідно до яких керівним працівникам закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам і науковим працівникам надається щорічна основна відпустка тривалістю до 56 календарних днів [99]. А застосовуються приписи ч. 2 ст. 92 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки поліцейського становить тридцять календарних днів, якщо законом не визначено більшої тривалості відпустки [166].

Окрім цього необхідно вказати й на положення ч. 2 ст. 59 Закону України «Про вищу освіту», у якій сказано, що науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам закладів вищої освіти встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 та 25 відсотків посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника – 25 відсотків посадового окладу, професора – 33 відсотки посадового окладу [97]. Проте застосовуються приписи підзаконного нормативно-правового акта – постанови Кабінету Міністрів України «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11 листопада 2015 р. № 988, відповідно до якої вказані доплати є значно нижчими. Наприклад, доплата за вчене звання у разі, коли особа займає посаду, що пов’язана з педагогічною або науковою діяльністю, і має вчене звання доцента (старшого наукового співробітника), встановлена у розмірі 5, професора – 10 відсотків посадового окладу [104].

При цьому науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання не мають і повноцінного статусу поліцейських, оскільки таких посад просто не існує в МВС України. У зв’язку з чим, наприклад, такі особи не можуть отримати чергове спеціальне звання поліції, залишаючись на посаді науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Це породжує й певні проблеми в аспекті вимоги щодо наявності у викладача досвіду практичної роботи в поліції. Так, наприклад, указується, що, укладаючи контракт із викладачами, слід передбачити вимогу проходження обов’язкового стажування у профільних службах поліції кожні три роки. Строк такого стажування повинен давати можливість, наприклад, реальної участі в розкритті та розслідуванні злочинів і становити не менше ніж пів року [195, с. 126]. При цьому наказом МВС України від 13 лютого 2020 р. № 123 (далі – наказ № 123) затверджено професійні, освітні та кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють

підготовку поліцейських. Серед таких вимог зокрема вказується стаж роботи на посадах у поліції, апараті МВС України не менше ніж 3 роки. При цьому звільнення з посад відряджених поліцейських, які на дату набрання чинності цим нормативно-правовим актом були призначені на посади в ЗВО МВС відповідно до Переліку посад та мають стаж роботи в органах внутрішніх справ, поліції, апараті Міністерства внутрішніх справ України менше або більше ніж 3 роки, здійснюється з подальшим направленням їх у розпорядження поліції для призначення на попередню посаду або іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня їхньої освіти (профілю діяльності відповідної кафедри), фізичної підготовки та стану здоров'я один раз на 3 та 5 років відповідно [151].

Із цього випливає, що науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, які мають спеціальні звання поліції, раз у 3 або 5 років мають проходити свого роду стажування в практичних органах поліції. При цьому, як указано у вищенаведеному нормативно-правовому акті, безперервний стаж роботи поліцейських на вакантних посадах у ЗВО МВС відповідно до Переліку посад не повинен перевищувати 5 років [151]. Такі приписи створюють певні перешкоди для належної реалізації науково-педагогічного працівника як професіонала своєї справи. Зокрема, наприклад, відповідно до Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, затвердженого наказом МОН України від 14 січня 2016 р. № 13, однією з вимог присудження працівнику закладу вищої освіти вченого звання професора є період роботи на посадах асистента, викладача, старшого викладача, доцента, професора, завідувача (начальника або його заступника) кафедри становить не менш як 10 років [146]. Тобто фактично науково-педагогічні працівники, які мають спеціальні звання поліції з огляду на приписи наказу № 123 не можуть отримати вчене звання професора, оскільки не будуть мати безперервний стаж 10 років.

У цьому контексті дивним виглядає й те, що вимоги наказу № 123 стосуються лише науково-педагогічних працівників, які мають спеціальні

звання поліції, а не всіх осіб, зокрема цивільних. Адже на одній кафедрі можуть працювати обидві категорії осіб, викладаючи при цьому одні й ті ж навчальні дисципліни для однієї категорії курсантів (слухачів). При цьому ми не заперечуємо необхідність наявності практичного досвіду в науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а наголошуємо на необхідності зміни підходів до його здобуття. На нашу думку, доцільно було б запровадити механізми консультування науково-педагогічних працівників практичними працівниками поліції за певним напрямом роботи. Таке консультування здійснювалося без звільнення науково-практичного працівника й подальшого його відрядження до підрозділів Національної поліції. Це допомогло б вирішити проблему відсутності відповідної посади або її невідповідності профілю викладацької діяльності та в цілому збільшило б оперативність реалізації такого напряму. При цьому указані механізми доцільно було б застосовувати й стосовно цивільних осіб, що значно збільшить ефективність підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Однак у будь-якому разі першочерговим заходом слід обрати зміну відомчої підпорядкованості закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання з включенням їх до складу Національної поліції. При цьому на рівні чинного національного законодавства необхідно чітко визначити сутність таких закладів. Так хоч у Законі України «Про Національну поліцію» [166] доволі часто трапляється термін «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання», його сутність у приписах цього нормативно-правового акта законодавець не розкриває.

Відповідно до п. 6^1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання – це заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб

Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [97]. Наведене законодавче визначення сутності закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання викликає декілька логічних запитань.

Зокрема, не зрозуміло, про які саме потреби МВС України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань йдеться? Адже, як зазначалося раніше, у складі МВС України відсутні поліцейські. Що стосується центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, то ним фактично є Державна служба України з надзвичайних ситуацій, яка відповідно до Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [122]. Говорячи ж про центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань слід вказати, що ним на сьогодні є Міністерство юстиції України, яке відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує зокрема у сфері виконання кримінальних покарань та пробації [126].

Із цього випливає, що заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання, здійснюючи підготовку кадрів для органів і підрозділів Національної поліції, задовольняє потреби суб'єктів, у складі яких такі кадри відсутні. Слід зазначити, що наведене законодавче визначення було запроваджено внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки» від 17 грудня 2021 р. [100], унаслідок чого до приписів Закону України «Про вищу освіту» [97] й було внесено відповідні зміни, зокрема термін «вищий військовий навчальний заклад (заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання)» розподілено на дві самостійні категорії «вищий військовий навчальний заклад» та «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання» відповідно. До набуття чинності вказаними змінами сутність закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання законодавець визначав як заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту [97]. Як свідчить аналіз визначення сутності вищенаведеної категорії, законодавець цілком правильно та логічно вказував на те, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання задовольняють потреби саме Національної поліції України.

Окрім цього, говорячи про сутність досліджуваної категорії, слід указати на досі чинне Положення про вищі навчальні заклади МВС,

затвердженого наказом МВС України від 14 лютого 2008 р. № 62, відповідно до приписів якого вищі навчальні заклади Міністерства внутрішніх справ України є державними навчальними закладами, які підпорядковані МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізовують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність [121]. Як бачимо, у цьому визначенні взагалі відсутні згадки про Національну поліцію, що є не дивним, адже останні зміни до цього нормативно-правового акта вносилися 16 березня 2015 р. [110], тобто до власне утворення Національної поліції.

Із цього випливає, що сьогодні вкрай необхідно в належний спосіб визначити правові засади діяльності закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання в цілому та здійснення ними підготовки поліцейських зокрема. Це потребує внесення відповідних змін до законів України «Про вищу освіту» та «Про Національну поліцію» в частині визначення в їхньому змісті відомчої належності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до Національної поліції України, а також власне визначення сутності таких закладів. На нашу думку, під закладом вищої освіти зі специфічними умовами навчання варто розуміти заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на відповідних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (студентів, слухачів), ад'юнктів (аспірантів) з метою задоволення потреб Національної поліції України. Окрім цього необхідно розробити кардинально нове Положення про заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України. При цьому зауважимо, що наявність численних нормативно-правових актів, що регламентують вказану сферу

суспільних відносин розглядається як одна з особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

На таку особливість звертають увагу О.М. Мердова та О.П. Цуркан, указуючи на наявність «великої кількості нормативно-правових актів, що регламентують освітній процес у поліцейських закладах вищої освіти, оскільки, на підзаконному рівні він урегульований як нормами МОН України, так і МВС України. При цьому, підкреслюють науковці, певним недоліком чинного національного законодавства, що визначає цей напрям професійного навчання поліцейських, є неузгодженість спеціалізованих нормативно-правових актів із базовим законодавством у сфері освіти» [79, с. 78]. Зокрема, серед таких нормативно-правових актів слід назвати: Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. [170]; Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [97]; Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р. [172]; Закон України «Про Національну поліцію» [166]; Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 [124]; Положення про вищі навчальні заклади МВС, затверджене наказом МВС України від 14 лютого 2008 р. [121]; Порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення курсантів і слухачів, які навчаються в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, затверджений наказом МВС України від 23 жовтня 2024 р. № 718 [139]; Порядок проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, затверджений наказом МВС України від 18 вересня 2024 р. № 634 [148]; наказ МВС України «Про затвердження нормативів чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, на

одну посаду науково-педагогічного працівника» від 17 січня 2023 р. № 21 [118]; Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України, затверджений наказом МВС України від 15 квітня 2016 р. № 315 [141]; Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 25 листопада 2016 р. № 1252 [113]; Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських, затверджена наказом МВС України від 29 січня 2018 р. № 51 [112] та ін.

Говорячи про інші особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, слід навести позицію В.В. Романюка, який зауважує, що «специфічність умов навчання у закладах вищої освіти МВС України, що здійснюють підготовку поліцейських, пов’язана з наявністю певних обмежень (добір на навчання, вік, стан здоров’я, закрите соціальне співтовариство, особлива субкультура тощо) так і привілеїв (високі вимоги до дисципліни, гарантоване працевлаштування, державне забезпечення, посилене вивчення фахових дисциплін, постійне стажування тощо), застосування яких у сукупності повинно призвести до отримання випускниками закладів вищої освіти МВС України достатньої компетентності» [193, с. 242]. Тобто в такому випадку йдеться про такі особливості, як підвищенні вимоги до осіб, які бажають навчатися в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, і тих, хто вже навчається, що пов’язано як з певними обмеженнями та додатковими гарантіями від держави.

Більш розширений перелік особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання наводить І.В. Балабан у межах дослідження особливостей адміністративно-правового

забезпечення професійного навчання поліцейських. Зокрема, на думку науковця, серед таких особливостей слід назвати такі:

- «орієнтація освітнього процесу на потреби одного відомства – МВС України та його структурних підрозділів (органів), зацікавлених в отриманні їх майбутніми співробітниками якісної освіти» [9, с. 80-84]. Як зазначалося вище, в аспекті визначення такої особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, правильніше вести мову про задоволення потреб органів і підрозділів Національної поліції;

- орієнтація освіти на забезпечення тісного зв'язку науки та практики (яскраво виражений прикладний характер освіти) особливе значення в освіті курсантів і слухачів процес виховання, обумовлений винятковим суспільним значенням діяльності Національної поліції України, спрямованої на реалізацію правоохоронної функції держави в широкому її розумінні» [9, с. 80–84]. У літературі зазначають, що правоохоронна функція – це окремий напрям діяльності держави, змістом якого є охорона і захист законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства й держави, протидія правопорушенням, підтримання законності та правопорядку в державі [28, с. 58]. У цьому контексті необхідно вказати й на таку особливість, як органічне поєднання теоретичної і практичної частини підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Як із цього приводу зауважує Д.В. Швець, теоретична сторона підготовки спрямована на надання слухачу необхідної бази знань, на яку майбутній професіонал спиратиметься у своїх діях, та формування в людини певного світогляду. Якщо майбутній правоохоронець не опанує необхідними знаннями зі своєї вини або з вини закладу освіти, то потім, приступивши до служби, він, як і раніше, керуватиметься у своїх діях тим, що він бачив по телевізору або що прочитав у книжках. У результаті такої теоретичної непідготовленості поліцейський неправильно діятиме в різних ситуаціях, що може мати прикрі для правоохоронця наслідки: від дисциплінарної до

кримінальної відповідальності. У свою чергу, як наголошує вчений, «практична сторона підготовки формує в майбутнього правоохоронця певну сукупність умінь і навичок, які будуть йому необхідні при безпосередньому виконанні службових завдань та стануть запорукою якісної реалізації прийнятих у різних службових ситуаціях рішень. Без наявності арсеналу практичних навичок правоохоронець просто не зможе ефективно втілити в життя прийняте ним рішення, а деякі вміння навіть можуть зберегти йому життя» [219, с. 108]. Ось чому особливості навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання враховують не лише теоретичний, а й практичний компонент, що є критичним для ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими;

- основним призначенням закладів вищої освіти МВС України є надання освітніх послуг [9, с. 80–84]. Навряд чи такий аспект підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід розглядати як певну особливість, адже надання освітніх послуг є основним призначенням будь-якого закладу вищої освіти;

- заклади вищої освіти МВС України мають специфічну організаційно-штатну структуру, максимально наближену до організаційної побудови органів та підрозділів Національної поліції України [9, с. 80–84]. Як і в наведеному вище випадку зауважимо, що структура закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання навряд чи кардинально відрізняється від структури іншого закладу вищої освіти, з огляду на що це не може бути розглянуто як певна особливість. Можливо вчений, указуючи на цю ознаку, мав на увазі особливості забезпечення функціонування цих закладів, що вказують і на особливості підготовки в них поліцейських. У цьому випадку йдеться, наприклад, про зброю та набої для неї, необхідні для проведення навчальних занять, спеціальних засобів тощо;

- наявність дуалістичної системи підпорядкування [9, с. 80–84]. Із цією ознакою ми цілком погоджуємося, оскільки йдеться про підпорядкування закладів вищої освіти МВС України та МОН України. При цьому, як із цього

приводу відмічають науковці, повноваження МОН України поширюються на вирішення питань щодо розроблення стандартів вищої освіти, ліцензування освітніх послуг та акредитації освітніх програм, організації праці педагогічних і науково-педагогічних працівників, забезпечення контролю за організацією освітнього процесу у закладах вищої освіти тощо. МВС України регулює питання кадрового забезпечення: добір кандидатів, направлення та зарахування на навчання, порядок післядипломної освіти тощо; погоджує правила прийому до закладів вищої освіти, визначає строки професійного навчання Національної поліції та працівників МВС відповідно до його рівнів, здійснює організаційно-методичне супроводження освітнього процесу в закладах освіти, що належать до сфери управління МВС [195, с. 113];

- заклади вищої освіти МВС України виступають як суб'єкти державного управління відносно свого постійного та перемінного складу та підпорядкованих їх структурних підрозділів [9, с. 80–84]. Цей аспект також уважаємо за недоречне розглядати як особливість, адже управлінська діяльність власними структурними підрозділами характерна для будь-якого закладу;

- правовий статус поліцейського зобов'язує курсантів закладів вищої освіти МВС України не тільки виконувати обов'язки, пов'язані з вивченням навчальних дисциплін, але й із проходженням стажування пов'язаного із забезпеченням публічного порядку [9, с. 80–84]. Забезпечення публічної безпеки та порядку здійснюється курсантами не тільки під час проходження стажування та навчальної практики, а й у разі необхідності під час їх безпосереднього навчання. Більше того, до забезпечення публічної безпеки та порядку в окремих випадках може бути залучено науково-педагогічний склад, який має спеціальне звання поліції, що вкотре підтверджує необхідність перегляду його правового статусу.

Отже, ураховуючи аналіз вищенаведеного матеріалу, на сьогодні важливо назвати доволі вагому кількість особливостей підготовки

поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, де першочерговими можна виділити:

- отримання цивільною особою нового правового статусу – курсанта та спеціального звання поліції;

- наявність підвищених вимог як до осіб, які бажають навчатися в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, так і тих, хто вже навчається, що пов'язано як з певними обмеженнями, так і додатковими гарантіями від держави;

- така підготовка передбачає можливість залучення особи до виконання службових завдань, як то забезпечення публічної безпеки та порядку;

- заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають подвійне підпорядкування й належать до сфери управління МВС України та МОН України;

- суспільні відносини у сфері підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання врегульовані значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких складають акти підзаконного законодавства, прийнятті МВС України та МОН України;

- під час здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання враховується не лише теоретичний, а й практичний компонент і здійснюється їх органічне поєднання, що є критичним для ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими;

- процес підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має особливе забезпечення матеріально-технічними засобами;

- внаслідок здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання задовольняються потреби органів і підрозділів Національної поліції України у висококваліфікованих кадрах.

2.3. Роль і значення післядипломної освіти та службової підготовки поліцейських

У сучасному світі ефективність правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня освіти та професійного навчання їх співробітників. В умовах запровадження правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави, питання належної підготовки поліцейських до виконання повсякденних завдань набуває особливого значення. Це зумовлено складністю та різноманітністю таких завдань, а також необхідністю оперативного пристосування засобів і способів їх вирішення з огляду на постійну зміну оперативної обстановки, що спричинено новими викликами перед правоохоронним сектором держави в цілому. Саме тому особливого значення набувають питання постійного та безперервного вдосконалення знань, умінь і навичок працівників поліції у відповідному напряму їх службової діяльності, а також підтримання їх в актуальному стані.

Як цілком слушно в цьому контексті зауважує Д.В. Швець, сьогодні неможливо уявити нормальний розвиток і функціонування держави й окремих її структурних елементів без планомірного та якісного підвищення рівня кваліфікації трудових ресурсів цієї країни. На думку науковця, «питання підвищення якості й ефективності кадрів стає особливо важливим не тільки для України, а й для кожної сучасної демократичної держави, зокрема коли це стосується правоохоронних органів. Саме від освіченості та підготовленості правоохоронців залежить стабільність держави, нормальне функціонування її інститутів та спокій у суспільстві. Підготовлений поліцейський у змозі не лише прийняти правильне рішення в кризовій ситуації та зберегти життя собі й оточуючим, а й формувати їхню громадянську позицію щодо подій у державі. Високоосвічені та кваліфіковані кадри зможуть вивести роботу органів правопорядку на якісно новий рівень, а із часом ці люди будуть просуватися далі по службі та

створювати обличчя поліції, уже перебуваючи на керівних посадах» [219, с. 103]. Ось чому післядипломна освіта та службова підготовка поліцейських відіграють ключову роль у забезпеченні професійної компетентності, адаптації до змінних умов служби та здатності ефективно реагувати на виклики, що постають перед суспільством. Важливість цих аспектів важко переоцінити, адже вони є основою для формування висококваліфікованих спеціалістів, здатних підтримувати правопорядок, захищати права громадян та забезпечувати безпеку в громаді в умовах нормальної життєдіяльності та з урахуванням особливих умов несення служби.

Говорячи про значення післядипломної освіти, слід підкреслити той факт, що вчені всього світу вважають, що наявність висококваліфікованої робочої сили є одним із найважливіших факторів підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску конкурентоспроможної продукції. Це пов’язано з тим, що підвищення інтелектуального потенціалу трудових ресурсів – один із головних напрямів соціальної еволюції сучасного суспільства, що набуває величезного загальнодержавного та глобального значення [51, с. 139]. У цьому контексті слід зазначити на те, що згідно з приписами ч.ч. 3, 5 ст. 18 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. післядипломна освіта є складником освіти дорослих, що передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду [170]. При цьому, вивчаючи особливості ролі та значення післядипломної освіти поліцейських у підвищенні їхнього професійного рівня, О. Захарченко цілком слушно зазначає на те, що сьогодні «значення післядипломної освіти постійно зростає та полягає насамперед у тому, що:

- створюється можливість досягнення спільних інтересів між працівником та роботодавцем;

- зменшується кількість працівників, які звільняються;

- постійне підвищення кваліфікаційного рівня дає одним працівникам перевагу над іншими під час атестації та більші можливості обійняти вищу посаду;

- впливає на розмір оплати праці;

- є важливим стимулом кар'єрного просування» [51, с. 139].

З урахуванням специфіки виконуваних поліцією завдань, післядипломна освіта поліцейських, окрім наведеного вище, набуває особливого значення, про що, окрім іншого, свідчить і її виокремлення в приписах чинного національного законодавства як компоненту професійної підготовки поліцейських. Так, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських складається з післядипломної освіти. При цьому зазначимо, що законодавець питанням післядипломної освіти поліцейських присвятив окрему норму – ст. 75 вищенаведеного нормативно-правового акта, в якій вказано, що післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених цим актом законодавства [166]. Тобто загальною правовою основою післядипломної освіти поліцейських, за логікою законодавця, виступає Закон України «Про вищу освіту» [97], тоді як спеціальні норми, що визначають особливості здійснення підготовки поліцейських в її межах, визначенні Законом України «Про Національну поліцію» [166], що вважаємо потребує деяких уточнень.

Так питанням післядипломної освіти присвячено ст. 60 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р., відповідно до якої післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійного навчання особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду [97]. У свою чергу в приписах Закону України «Про Національну поліцію» сутність післядипломної освіти не визначено, однак в ч. 7 ст. 75 вказано, що порядок

організації післядипломної освіти поліцейських установлює МВС України з урахуванням положень цього та інших законів [166]. Так організаційно-правові засади організації післядипломної освіти працівників Національної поліції України, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів, фахівців та робітничих кадрів визначено в Положенні про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженому наказом МВС України від 24 грудня 2015 р. № 1625 (далі – наказ № 1625) [133]. При цьому, як і в приписах Закону України «Про Національну поліцію» [166], сутність післядипломної освіти поліцейських у приписах цього нормативно-правового акта не розкривається, що виглядає дещо дивним, оскільки сам законодавець вказує, що такий різновид професійного навчання поліцейських, окрім базових положень, передбачає й власні особливості, регламентовані приписами спеціального законодавства. Такі особливості й мають бути закладені при визначенні сутності післядипломної освіти поліцейських, що має бути об'єктивовано в приписах спеціального законодавства – Закону України «Про Національну поліцію» [166] – та наказі № 1625 [133].

У цьому контексті слід указати й на деякі, суттєві на наш погляд, відмінності щодо загального розуміння сутності післядипломної освіти та післядипломної освіти поліцейських. Так, по-перше, у Законі України «Про вищу освіту» йдеться не тільки про розширення, оновлення або отримання нової професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду, а й про здобуття другої вищої освіти в цілому. Як вказано в ст. 60 вищенаведеного нормативно-правового акта, післядипломна освіта включає здобуття другої (наступної) вищої освіти – здобуття ступеня бакалавра (магістра) за іншою спеціальністю на основі здобутої вищої освіти не нижче ступеня бакалавра та практичного досвіду [97]. У свою чергу в Законі України «Про Національну поліцію» вказано, що післядипломна освіта поліцейських складається зі спеціалізації, перепідготовки, підвищення

кваліфікації, стажування [166]. Тобто про здобуття поліцейським другої (наступної) вищої освіти не йдеться. При цьому окремі із зазначених складників післядипломної освіти поліцейських, законодавцем у приписах Закону України «Про вищу освіту» розглядають поза межами загальної післядипломної освіти, про що свідчить хоча б назва ст. 60 зазначеного акта законодавства «Післядипломна освіта, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників» [97]. Не можемо в цьому контексті й не відмітити визначення законодавцем в наведеному випадку чіткої категорії суб'єктів післядипломної освіти – педагогічних і науково-педагогічних працівників. З огляду на це вважаємо, що в ч. 1 ст. 75 Закону України «Про Національну поліцію» не повинні міститися посилання на положення Закону України «Про вищу освіту», та вона має бути викладена в наступній редакції: «1. Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених законодавством, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом, і складається з:

1) спеціалізації;

2) перепідготовки;

3) підвищення кваліфікації;

4) стажування».

Говорячи ж про власне визначення сутності післядипломної освіти поліцейських, по факту доводиться констатувати, що на сьогодні в приписах чинного національного законодавства воно відсутнє. При цьому зауважимо, що наказ № 1625, не розкриваючи сутності післядипломної освіти поліцейських, вказує на її основні завдання, серед яких виокремлюються такі:

- навчання необхідним знанням і спеціальним навичкам для успішного виконання обов'язків із забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інших службових завдань;

- удосконалення навичок управлінської діяльності, опанування методик навчання та виховання підлеглих, упровадження в практичну діяльність досягнень науки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці;

- формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції;

- навчання прийомам та засобам забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, під час надзвичайних подій і в екстремальних умовах;

- удосконалення навиків працівників поліції поводження з вогнепальною зброєю, спеціальними засобами та спеціальною технікою, експлуатації транспортних засобів, засобів зв'язку;

- формування високої психологічної стійкості працівників поліції, розвиток у них спостережливості, пильності, пам'яті, мислення та інших професійно-психологічних якостей і навичок [133].

З приводу наведеного вище переліку основних завдань післядипломної освіти поліцейських вважаємо за доречне зробити декілька зауважень. Зокрема варто погодитися з позицією О.М. Мердової та О.П. Цуркан, які в монографічній праці «Адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських» зауважують, що «навряд чи запропонований відомчим нормативно-правовим актом перелік зазначених вище завдань можна вважати досконалим, адже окремі завдання післядипломної освіти поліцейських у ньому не враховані. Це, перш за все стосується ознайомлення із сучасними формами і методами діяльності поліції, інформаційно-технічним забезпеченням та можливостями їх використання в професійній діяльності, адже система засобів боротьби зі злочинністю не стоїть на місці, активно розвивається, створюються нові інформаційно-технічні засоби» [79, с. 97]. При цьому таке ознайомлення, а отже й ефективне виконання

зазначеного завдання післядипломної освіти поліцейських, не може відбуватися поза впровадженням у цей різновид професійного навчання поліцейських сучасних інформаційно-технічних засобів.

У цьому контексті слушною уявляється позиція Б.М. Калиндрузя, який, вивчаючи особливості використання інформаційно-технічних засобів у процесі професійної підготовки поліцейського, влучно зауважує, що «сучасний світ стрімко розвивається, і поліція, як один із головних інструментів забезпечення публічної безпеки не може залишатися осторонь цих змін. Упровадження інформаційно-технічних засобів у систему професійного навчання поліцейських стає нагальною потребою, адже воно дає можливість підвищити якість освіти та підготовки кадрів для поліції, зробити освітній процес динамічнішим та інтерактивним, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу здобувачами освіти. Завдяки використанню інформаційно-технічних засобів можна значно скоротити час, який витрачається на підготовку поліцейських, а також зробити цей процес ефективнішим» [54, с. 67]. Разом із тим, на сторінках фахової літератури наводять як переваги, так і певні недоліки запровадження сучасних інформаційно-технічних засобів у професійній підготовці поліцейських, що стосується і їх післядипломної освіти.

Досліджуючи особливості й можливі варіанти вдосконалення підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС України, О.В. Авраменко та В.О. Кучер указують на те, що «основними перевагами впровадження інформаційно-технічних засобів у професійне навчання поліцейських слід уважати такі:

1) безпека. Здобувачі освіти можуть практикувати свої навички в безпечному середовищі, де немає ризику для себе чи інших людей;

2) реалістичність. Імітаційні заняття на тренажерах наближені до реальності, що дозволяє здобувачам освіти краще підготуватися до роботи в реальних умовах;

3) повторюваність. Здобувачі освіти можуть повторювати вправи стільки разів, скільки їм потрібно, щоб досконало опанувати навичками» [1, с. 72–73].

Водночас, як підкреслюють науковці, «недоліками запровадження інформаційно-технічних засобів у професійне навчання поліцейських є:

1) вартість. Інформаційно-технічні засоби мають високу вартість, адже вони потребують спеціального обладнання та програмного забезпечення;

2) складність. Розроблення й упровадження інформаційно-технічних засобів потребує спеціальних знань і навичок» [1, с. 72–73].

На нашу думку, у вищенаведеному випадку йдеться все ж таки не про недоліки, а про певні труднощі запровадження сучасних інформаційно-технічних засобів. Вони пов’язані, перш за все з належним матеріально-технічним, фінансовим, кадровим та іншим забезпеченням професійного навчання поліцейських. Разом із тим наголошуємо, що поза ефективним функціонуванням останніх, не може йтися й про належне виконання всіх завдань професійного навчання поліцейських за сучасних умов, також і завдань їх післядипломної освіти.

Говорячи про нормативно закріплене визначення завдань післядипломної освіти поліцейських, не можемо не зауважити, що всі вони спрямовані на задоволення потреб власне органів і підрозділів Національної поліції в належному кадровому забезпеченні, тоді як про інтереси самого працівника поліції не йдеться. Із цього приводу науковці на сторінках монографічної праці «Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект» справедливо зауважують, що офіційне визнання значення післядипломної освіти, прийняття низки відповідних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність цієї галузі освіти, ще не свідчить про те, що її реальна вагомість визначена, усвідомлена та стала провідною ідеєю діяльності профільних установ і закладів освіти. Здебільшого цінність системи післядипломної освіти бачать у тому, що вона робить свій внесок в справу здійснення затверджених на цей момент

економічних і політичних цілей і завдань, а не в тому, що післядипломна освіта задовольняє право індивіда або групи людей на розвиток, професійне самовизначення та соціальний захист [190, с. 236–237]. Післядипломна освіта поліцейських є невіддільною частиною професійного становлення і повинна вивчатися як цілісна підсистема зі своїми індивідуальними характеристиками. При цьому характер розвитку післядипломної освіти залежить від впливу на неї самого процесу управління, особливостей його розвитку на сучасному етапі. Однак у свою чергу можна зауважити безумовний вплив післядипломної освіти на подальший ефективний напрям перетворення поліцейських на професіоналів, здатних своєчасно й ефективно застосовувати отримані знання, уміння та навички при виконанні службово-бойових завдань, ураховуючи зміни до законодавства [79, с. 94]. Саме тому інтереси індивіда мають ставитися на перший план у межах визначення сутності післядипломної освіти поліцейських, що в цілому відповідатиме й нормативно визначеній меті її здійснення.

Так відповідно до наказу № 1625 метою післядипломної освіти є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції [133]. Тобто першочергово метою післядипломної освіти поліцейських є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції, а вже потім держави. При цьому такі потреби мають органічний зв’язок, оскільки, наприклад, прагнучи підвищувати свій професійний рівень, працівник поліції, набуваючи нових знань, умінь і навичок, стаючи дійсно професіоналом своєї справи, таким чином задовольняє й потреби держави в якісних високопрофесійних кадрах.

Розумінню сутності та значення післядипломної освіти поліцейських безумовно сприятиме й характеристика її окремих частин, якими, як зазначено в наказі № 1625, є:

- «спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції;

- перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією;

- підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань;

- стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань» [133].

Науковці відмічають, що зазначені види післядипломної освіти поліцейських взаємодоповнюють одне одного та перебувають між собою в беззаперечній цілісності [79, с. 95]. З огляду на це здійснимо стислий аналіз особливостей кожної із частин післядипломної освіти поліцейських. Спеціалізація працівників поліції проводиться у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Направленню на спеціалізацію підлягають працівники поліції структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції та територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів та фахівців, які:

- переміщені на іншу посаду, виконання обов'язків за якою потребує нових знань, умінь і навичок (необхідність направлення такого працівника поліції на спеціалізацію визначається його безпосереднім керівником);

- уперше прийняті на службу в поліцію;

- призначені на посади в новостворені підрозділи поліції.

Спеціалізація проводиться в межах спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними

умовами навчання, з урахуванням специфіки професійної діяльності працівників поліції [133].

Так, наприклад, на базі Одеського державного університету внутрішніх справ було проведено спеціалізацію поліцейських підрозділів «Служба освітньої безпеки» – фахівців з питань безпеки в освітньому закладі, які, окрім поліцейських навичок та виконання протоколу безпеки, отримали знання з психології дитини, аби розуміти її та за потреби вчасно допомогти і вжити необхідних заходів. При цьому офіцери служби освітньої безпеки разом із педагогами працюватимуть над створенням безпечного середовища для дітей. Проєкт реалізувався за ініціативи керівництва держави за участі МВС України, МОН України та Національної поліції [200].

Наступний компонент післядипломної освіти – перепідготовка поліцейських, яка, як слушно відмічає В.В. Діденко, є «дещо схожою за спеціалізацію, проте відрізняється категорією осіб, які підлягають підготовці» [46, с. 98]. Так, як зазначено в наказі № 1625, направленню на перепідготовку підлягають працівники поліції, які вперше прийняті на службу до поліції на посади, які за класифікацією професій належать до категорії робітничих кадрів, за переведенням з центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [133]. При цьому про схожість перепідготовки та спеціалізації як частин післядипломної освіти поліцейських свідчить те, що в результаті їх успішного завершення поліцейських отримує відповідне свідоцтво. Зокрема, як випливає з комплексного аналізу приписів наказу № 1625, після закінчення навчання та успішного виконання завдань підсумкового контролю працівники поліції отримують свідоцтво про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), яке долучається до особової справи [133]. З огляду на це вважаємо за необхідне об’єднати вказані частини (спеціалізацію та перепідготовку) післядипломної освіти поліцейських в єдиний блок, який визначити як

перепідготовка поліцейських, що повністю відповідатиме сенсу цього напряму їх професійного навчання.

Наступним компонентом досліджуваного напряму професійної навчання поліцейських є підвищення кваліфікації, що, як відмічають науковці, є найбільш функціональним різновидом післядипломної освіти з погляду частоти застосування [46, с. 99]. При цьому підвищення кваліфікації працівників поліції здійснюється:

- для тих, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів та фахівців, – у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;

- для тих, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорії робітничих кадрів, – у закладах (установах) освіти, що здійснюють післядипломну освіту та спеціальну підготовку поліцейських, уперше прийнятих на службу до поліції.

Працівники поліції направляються на підвищення кваліфікації за потребою, але не рідше одного разу на 3 роки, а також перед призначенням на керівну посаду, також і вищу керівну посаду, ніж займана. Підвищення кваліфікації працівників поліції здійснюється за такими видами:

- підвищення кваліфікації за професійними програмами (довгострокове) - проводиться для працівників поліції, яких зараховано до кадрового резерву;

- короткострокове підвищення кваліфікації (спеціалізовані навчальні курси, тематичні семінари, семінари-практикуми, семінари-тренінги, інші види) [133].

Так на базі Одеського державного університету внутрішніх справ закінчили підвищення кваліфікації патрульні поліцейські з УПП в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. При цьому поліцейські пройшли 12-денний курс навчання, яке включало набуття теоретичних знань та

практичне відпрацювання навичок із забезпечення публічної безпеки та порядку на прикладі ситуативних завдань [201].

Окрім цього в контексті досліджуваного питання доцільно зауважити на можливості застосування досвіду підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що, на нашу думку, має надалі стати заміною механізмів актуалізації їх знань, передбаченого наказом МВС України «Про затвердження професійних, освітніх і кваліфікаційних вимог, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» від 13 лютого 2020 р. № 123 [151].

Зокрема, 7 квітня 2025 р. в Одеському державному університеті внутрішніх справ відбулося відкриття курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників, які забезпечують викладання навчальних дисциплін (предметів) «Кримінальний процес» та «Криміналістика» у закладах освіти зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських. Курси направлені на отримання актуальних практичних знань викладачами від представників Головного слідчого управління Національної поліції України та слідчих управлінь в областях [213]. І вже 14 квітня відбулося відкриття другого набору курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників, які забезпечують викладання навчальних дисциплін (предметів) «Кримінальний процес» та «Криміналістика» у закладах освіти зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських. Під час проходження курсів викладачі актуалізують знання з проблемних питань криміналістики, кримінального провадження, судових експертиз, взаємодії органів досудового розслідування з іншими державними органами і підрозділами, а також інших дотичних до професії питань [26].

Останнім компонентом післядипломної освіти поліцейських є стажування. Як зазначено в наказі № 1625, стажування працівників поліції

здійснюється з метою формування і закріплення на практиці професійних знань, умінь, навичок і компетенцій, здобутих у результаті теоретичної підготовки. Стажування проходять:

- працівники поліції, які зараховані до кадрового резерву, – для просування по службі;

- працівники поліції, які вперше призначені на посади керівного складу Національної поліції;

- інші працівники поліції – при призначенні на нову посаду.

Стажування проводиться за місцем служби (роботи) або в інших органах і підрозділах поліції, науково-дослідних установах, підприємствах, установах, організаціях, що належать до сфери управління поліції, закладах (установ) освіти, що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції, на базі інших центральних органів виконавчої влади, закладів освіти, а також за кордоном, на займаних посадах або на посадах, на які працівників поліції передбачається згодом призначити [133].

Отже, як випливає з вищенаведеного, сьогодні одним із провідних напрямів професійного навчання поліцейських є їхня післядипломна освіта, сутність якої може бути розкрита як регламентована нормативно-правовими приписами сукупність заходів удосконалення здобутої освіти та професійного навчання поліцейських, що здійснюється задля задоволення їхніх індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб Національної поліції у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції.

Значення післядипломної освіти полягає в такому:

- гармонійному поєднанні її компонентів – перепідготовки (спеціалізації), підвищенні кваліфікації та стажуванні;

- інтегрованому підході до навчання, який поєднує теоретичні знання і практичні навички, забезпечуючи їх застосування в реальних умовах;

- регулярному оновленні знань та навичок поліцейських відповідно до сучасних вимог і викликів, що стоять перед органами та підрозділами Національної поліції, особливо в умовах запровадження правового режиму воєнного стану;

- можливості для поліцейських підвищувати свою кваліфікацію й адаптуватися до нових обов'язків і посад;

- наданні можливості поліцейському самореалізуватися, задовольнити власні потреби щодо професійного зростання та досягнення відповідного рівня професійної майстерності;

- можливості зміни спеціалізації в межах отриманої професії.

Дещо схожим за своєю суттю з післядипломною освітою є ще один напрям професійної підготовки поліцейських – службова підготовка. Зокрема, як цілком слушно із цього приводу зауважують науковці, є очевидним, що «службова підготовка за змістом, формами та методами є аналогічною формам післядипломної освіти та покликана вдосконалювати професійні навички і знання службовців органів системи Національної поліції, як і післядипломна освіта» [51, с. 195]. Забезпечення якісного виконання завдань оперативно-службової діяльності, удосконалення професійних навичок і вмінь, професійно важливих якостей працівників поліції безпосередньо пов'язано з теоретичним обґрунтуванням шляхів і практичним підвищенням ефективності рівня їхньої службової підготовки, яка виступає одним з основних компонентів професійної підготовки поліцейських [79, с. 116]. Окрім цього підкреслюється той факт, що «післядипломна освіта також існує паралельно зі службовою кар'єрою працівників поліції, однак на відміну від службової підготовки реалізується не систематично, а за наявності окремого спектру вимог» [46, с. 96]. Тобто головною відмінністю службової підготовки від післядипломної освіти є те, що вона здійснюється систематично.

Варто зауважити, що законодавець у приписах Закону України «Про Національну поліцію», не розкриваючи сутності всіх розглянутих вище

частин професійної підготовки поліцейських, указує на сутність службової підготовки й визначає її як систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [166]. При цьому на відміну від решти професійного навчання поліцейських не відводить окремої норми задля розкриття змісту й особливостей саме службової підготовки. Разом із тим слід указати, що ці питання в доволі детальний спосіб регламентовано приписами відомчого нормативно-правового акта.

Так порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України визначено в Положенні про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженому наказом МВС України від 26 січня 2016 р. № 50 (далі – наказ № 50), у якому зазначено, що службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності [134]. Аналіз наведеного свідчить про наявність деяких, хоча, на нашу думку, не принципових відмінностей, у контексті визначення сутності службової підготовки, що містяться в приписах зазначеного нормативно-правового акта та в Законі України «Про Національну поліцію». При цьому не враховується такий критерій, як задоволення особистих інтересів працівника поліції в професійному зростанні, що з огляду на схожість такого різновиду професійного навчання поліцейських з їхньою післядипломною освітою є дещо неправильним. Цей аспект, як і у випадку з післядипломною освітою працівників поліції, не враховано й у межах визначення основних завдань службової підготовки, серед яких у наказі № 50 називаються такі:

- підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з

охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки;

- вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції;

- удосконалення керівним складом органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції навичок управління поліцейськими [134].

У зв'язку із цим учені, звертаючи увагу на цей факт, пропонують під службовою підготовкою розуміти систему заходів, спрямованих на набуття, закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його діяльності з метою задоволення його індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні та успішного виконання покладених на нього оперативно-службових завдань [79, с. 119]. Разом із тим, незважаючи на певні позитивні моменти, зокрема вдале акцентування на окремих завданнях службової підготовки, представлене науковцями визначення не охоплює низки ключових ознак такої діяльності, у зв'язку з чим певною мірою відбувається її ототожнення з післядипломною освітою працівників поліції.

Такі ознаки, на нашу думку, доволі влучно були зауважені В.В. Діденком, який, досліджуючи особливості адміністративно-правового забезпечення професійного навчання працівників Національної поліції України, указує на те, що службова підготовка характеризується такими ключовими особливостями:

1) її організація та контроль є централізованими на рівні кожного органу та підрозділу Національної поліції, а відповідальним за це визнається уповноважений керівник [46, с. 95–96]. Так відповідно до приписів наказу № 50 контроль за організацією службової підготовки в межах компетенції покладається на:

- структурний підрозділ центрального органу, що забезпечує реалізацію в Національній поліції державної політики з питань кадрової роботи;

- структурний підрозділ кадрового підрозділу центрального органу, що забезпечує виконання завдань з організації та розвитку в Національній поліції України системи професійного навчання поліцейських;

- підрозділи міжрегіональних територіальних органів Національної поліції, територіальних органів Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, областях, м. Київ, що забезпечують організацію системи професійного навчання поліцейських в органах (підрозділах) поліції, також із залученням тренінгових центрів органів поліції, що у своїй діяльності підпорядковуються керівникам підрозділів професійного навчання;

- посадових осіб структурних підрозділів центрального органу, органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції, які наказом керівника призначені відповідальними за цей напрям діяльності [134];

2) перевірка знань та вмінь зі службової підготовки відбувається диференційовано, тобто як на етапі просування по службі, так і під час виконання поліцейськими службових завдань [46, с. 95–96]. Зокрема перевірка рівня службової підготовленості проводиться з метою оцінювання як окремого поліцейського, так і органу (підрозділу) поліції, закладу, установи поліції в цілому та здійснюється відповідно до організаційно-розпорядчих актів Національної поліції. При здійсненні перевірки вивчається:

- якість та ефективність навчання в системі службової підготовки;

- обсяг вивченого на момент перевірки навчального матеріалу, передбаченого тематичним планом зі службової підготовки;

- рівень засвоєння поліцейськими навчального матеріалу та вміння застосовувати ці знання на практиці;

- готовність поліцейських до виконання службових завдань;

- стан та наявність навчально-матеріальної бази, її оснащення;

- роль керівника органу (підрозділу) поліції, закладу, установи поліції в організації навчання [134];

3) службова підготовка передбачає використання матеріально-технічної бази з метою якісного та глибокого практичного навчання, розвитку і виховання поліцейських [46, с. 95–96]. Відповідно до приписів наказу № 50 для організації проведення занять з поліцейськими в центральному органі, органах (підрозділах) поліції, закладах, установах поліції використовуються обладнання та інвентар, передбачені переліком основних засобів навчання з фізичної та тактичної підготовок. При цьому навчально-матеріальна база повинна відповідати правилам безпеки праці та санітарно-гігієнічним нормам. За необхідності для проведення занять зі службової підготовки може використовуватися навчально-матеріальна база інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій тощо (за згодою) [134];

- на відміну від первинної професійної підготовки та навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, службова підготовка не передбачає отримання якогось кваліфікаційного рівня або документу для можливості працювати в поліції в цілому. Службова підготовка спрямовується на систематичну перевірку, закріплення та удосконалення професійних знань та навичок, які поліцейські використовують у процесі поточної службової діяльності [46, с. 95–96]. Разом із тим, результати службової підготовки підлягають оцінюванню. Зокрема, згідно з Розділом XIX «Порядок оцінювання результатів службової підготовки» наказу № 50, Індивідуальна оцінка поліцейського зі службової підготовки складається з оцінок, отриманих ним із функціональної, тактичної, загальнопрофільної, фізичної та вогневої підготовок [134].

Окрім цього вважаємо за необхідне вказати на таку особливість службової підготовки працівників поліції, яка суттєво відрізняє цей напрям їх професійного навчання від післядипломної освіти, як її плановий і систематичний характер. Як указано в розділі ІІ «Планування, облік та звітність у системі службової підготовки» наказу № 50, плановою документацією в системі службової підготовки є:

- наказ керівника органу (підрозділу) поліції, закладу, установи поліції про організацію службової підготовки на навчальний рік;

- тематичний план зі службової підготовки;

- розклад занять зі службової підготовки;

- графіки проведення навчальних зборів, навчально-тренувальних стрільб, практичних занять зі службової підготовки [134].

Також слід зауважити, що, як і післядипломна освіта поліцейських, їх службова підготовка має декілька взаємопов'язаних компонентів. Зокрема, в наказі № 50 закріплено, що видами службової підготовки є такі:

- функціональна підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків;

- загальнопрофільна підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування психологічної надійності та стійкості, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань;

- тактична підготовка – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно ухвалювати правомірні рішення;

- вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, у русі тощо;

- фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних

якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності [134].

На нашу думку, зазначені різновиди службової підготовки поліцейських потребують деяких корегувань, з огляду на доволі тісний взаємозв'язок окремих з них та на не характерне їх змістовне наповнення. Ще більше такі різновиди потребують перегляду з огляду на сьогоденні реалії, зумовлені запровадженням правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти нашої держави. Зокрема, на сторінках фахової літератури відмічають, що тактичну, вогневу та фізичну підготовку слід розглядати комплексно і йменувати бойовою підготовкою [79, с. 140]. Ми частково підтримуємо таку позицію і вважаємо за доречне об'єднання в блок бойової підготовки тактичну і вогневу підготовку та розширити її з урахуванням особливостей військової підготовки, тоді як фізичну підготовку, з огляду на її специфічність, слід розглядати як окремий різновид службової підготовки.

Також увагу слід звернути на змістовне наповнення занять з функціональної підготовки. Відповідно до приписів наказу № 50 навчання з функціональної підготовки передбачає вивчення:

- міжнародно-правових актів та законодавства України у сфері дотримання прав і свобод людини та громадянина;

- особливостей застосування нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної поліції, залежно від специфіки і профілю службової діяльності, а також удосконалення навичок складання службових та процесуальних документів;

- вимог щодо дотримання поліцейськими дисципліни і законності;

- прийомів та способів успішного виконання службових завдань відповідно до службових обов'язків поліцейського, а також вимог трудової дисципліни;

- етичних норм поведінки та толерантності при виконанні поліцейським службових обов'язків, а також у повсякденному житті;

- позитивного досвіду у роботі Національної поліції, правоохоронних та поліцейських органів зарубіжних держав;

- аспектів удосконалення процесу управління органами поліції та людськими ресурсами [134].

Як відмічають на сторінках фахової літератури, очевидним є те, що зміст функціональної підготовки є значно ширшим ніж її визначення, а отже воно потребує удосконалення. При цьому науковці цілком слушно відмічають той факт, що по суті йдеться не про функціональну, а про правову підготовку поліцейських [79, с. 126–127], із чим ми повністю погоджуємося. Також вказується й на невідповідність своєї суті загальнопрофільної підготовки, з огляду на що її пропонують визначити як комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок з різних аспектів службової діяльності залежно від їх специфіки та профілю, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків [79, с. 126–127]. Разом із тим, на нашу думку, не треба підлаштовувати визначення сутності загальнопрофільної підготовки до її змістовного наповнення, а переглянути останнє, виокремивши з нього не характерні змістовні компоненти.

Так відповідно до приписів наказу № 50 загальнопрофільна підготовка визначена як комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно ухвалювати правомірні рішення. При цьому до свого складу цей різновид службової підготовки включає три зовсім різні за своєю суттю напрями – безпека життєдіяльності; домедична підготовка; психологічна підготовка [134]. На нашу думку, окремо слід розглядати питання безпеки працівників поліції при виконанні ними своїх службових завдань (безпека життєдіяльності). При цьому слід додати й деякі окремі компоненти, наприклад, вибухотехнічна підготовка поліцейських, домедична підготовка та психологічна підготовка.

Говорячи про останній з наведених вище різновидів службової підготовки поліцейських, слід зауважити, що відповідно до вже не чинного Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 13 квітня 2012 року № 318, до системи службової підготовки входила психологічна підготовка, сутність якої була визначена як комплекс заходів, які спрямовані на формування, підтримку та розвиток у працівників професійно важливих психологічних та морально-ділових якостей і є невід'ємною складовою навчання працівників органів внутрішніх справ. При цьому психологічна підготовка проводилася з метою:

- формування в працівників стійкої позитивної професійної мотивації до правоохоронної діяльності;

- розвитку в працівників професійно важливих психологічних якостей;

- підтримання на високому рівні психологічної готовності до впевненого та ефективного виконання працівниками своїх службових обов'язків відповідно до посади та виду діяльності в типових та екстремальних ситуаціях;

- зміцнення згуртованості працівників довкола мети професійної діяльності, формування відповідної корпоративної культури в службових колективах;

- озброєння працівників психологічними вміннями та навичками, необхідними для успішної, безпечної і ефективної професійної діяльності [119].

З огляду на сьогоднішні реалії, зумовлені збройною агресією проти нашої держави значення психологічної підготовки як окремого компоненту службової підготовки навряд чи може бути переоцінено. При цьому слід зазначити й на деякі позитивні кроки в цьому напрямі. Зокрема мову слід вести про прийняття наказу МВС України від 6 лютого 2019 р. № 88, яким затверджено Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів

(слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, який визначає завдання, засади організації, принципи, напрями, функції системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, повноваження психологів, а також принципи та механізм організації роботи з особами, які потребують психологічної підтримки та допомоги [143]. І хоча, як випливає з назви вищенаведеного нормативно-правового акта та аналізу його змісту, його основні положення стосуються психологічного забезпечення самих поліцейських, окремі з них стосуються і їх психологічної підготовки. Так відповідно до приписів цього нормативно-правового акта психологічна підготовка працівників поліції:

- проведення навчальних, практичних занять (у системі здійснення службової підготовки та підвищення кваліфікації працівників поліції), спрямованих на розвиток навичок ефективної комунікації, формування толерантного ставлення до населення та психологічної стійкості в екстремальних ситуаціях;

- проведення цільових інструктажів працівників поліції щодо ефективних форм взаємодії з населенням, алгоритмів безпечної життєдіяльності в повсякденних та екстремальних службових ситуаціях;

- організація та проведення тренінгів щодо формування необхідних професійних, поведінкових та комунікативних навичок працівників поліції, їх психологічної готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях;

- психологічне супроводження практичних занять із тактичної підготовки з працівниками поліції та формування в них психологічної готовності до застосування спеціальних засобів;

- упровадження інноваційних форм, методів та технологій навчання в практичну діяльність із психологічного забезпечення Національної поліції України та розроблення методичних рекомендацій з актуальних питань;

- організація та проведення інформаційно-просвітницьких заходів із питань збереження психічного здоров'я та надання психосоціальної підтримки [143].

Отже, проведений аналіз свідчить, що службова підготовка поліцейських є дещо схожою за своєю суттю з післядипломною освітою, оскільки має певною мірою схожі мету й завдання. Разом із тим має місце й низка суттєвих ключових ознак, що додатково вказують на її сутність і значення як окремого різновиду професійної підготовки поліцейських. З урахуванням цього під службовою підготовкою поліцейських пропонуємо розуміти визначену на нормативно-правовому рівні систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на систематичне та планове закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівників поліції, розвиток їхніх професійних компетенцій і психологічної готовності до виконання службових завдань. З огляду на сьогоденні реалії, на нашу думку, потребує перегляду змістовне наповнення службової підготовки працівників поліції таким чином: правова підготовка; бойова підготовка; фізична підготовка; вибухотехнічна підготовка; тактико-спеціальна підготовка; домедична підготовка; психологічна підготовка; безпека життєдіяльності. З урахуванням чого можна стверджувати, що в цілому значення службової підготовки поліцейських полягає в такому:

- систематичній та плановій підтримці та вдосконалені професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання службових завдань;

- розвиток професійних компетенцій працівників поліції, задоволенні їхніх особистих потреб у професійному зростанні;

- формуванні психологічної готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях;

- забезпечення фізичної та психологічної стійкості працівників поліції під час виконання службових завдань і функцій;

- підвищення рівня безпеки життєдіяльності працівників поліції під час несення служби.

Висновки до розділу 2

Дослідження змісту різновидів професійного навчання поліцейських в України сприяло отримання таких висновків.

Доведено, що під порядком здійснення професійної первинної підготовки поліцейських слід розуміти врегульовану приписами чинного національного законодавства діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо набуття поліцейськими, яких уперше прийнято на службу комплексу спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання завдань поліції, що здійснюється протягом встановленого законодавством строку, внаслідок чого особа отримує освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», підтвердженням чого є диплом установленого законодавством України зразка. Акцентовано увагу, що порядок здійснення первинної професійної підготовки поліцейських не є досконалим і потребує свого належного законодавчого врегулювання, зокрема в частині: визначення чітких строків первинної професійної підготовки поліцейських з урахуванням особливостей правового статусу осіб, що її проходять; закріплення в приписах чинного національного законодавства понятійно-категоріального апарату, що використовується в цій сфері суспільних відносин, зокрема категорії «первинна професійна підготовка поліцейських», «кваліфікований робітник» та ін.; відновлення інституту наставництва при здійсненні первинної професійної підготовки поліцейських шляхом прийняття відповідного відомчого нормативно-правового акта; внесення змін до законодавства, що регламентує питання порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських в частині визначення форми документів про завершення первинної професійної підготовки; законодавче врегулювання можливості дистанційного навчання поліцейських за обставин, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу; розширення переліку суб'єктів первинної професійної підготовки

поліцейських шляхом додавання до їх складу кадрових підрозділів органів і підрозділів Національної поліції.

Виокремлено основні особливості підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, серед яких є такі: отримання цивільною особою нового правового статусу «курсант» та спеціального звання поліції; наявність підвищених вимог як до осіб, які бажають навчатися в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, так і тих, хто вже навчається, що пов'язано з певними обмеженнями і додатковими гарантіями від держави; така підготовка передбачає можливість залучення особи до виконання службових завдань, як то забезпечення публічної безпеки та порядку; заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають подвійне підпорядкування й належать до сфери управління МВС України та МОН України; суспільні відносини у сфері підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання врегульовані значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких складають акти підзаконного законодавства, прийнятті МВС України та МОН України; під час здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання враховується не лише теоретичний, а й практичний компонент і здійснюється їх органічне поєднання, що є критичним для ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими; процес підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має особливе забезпечення матеріально-технічними засобами; внаслідок здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання задовольняються потреби органів і підрозділів Національної поліції України у висококваліфікованих кадрах.

Констатовано, що післядипломна освіта поліцейських є невід'ємною частиною професійного становлення і повинна вивчатися як цілісна підсистема зі своїми індивідуальними характеристиками, сутність якої може бути розкрита як регламентована нормативно-правовими приписами

сукупність заходів вдосконалення здобутої освіти та професійної підготовки поліцейських, що здійснюється задля задоволення їх індивідуальних потреб в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб Національної поліції у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції. Запропоновано об'єднати вказані частини (спеціалізацію та перепідготовку) післядипломної освіти поліцейських в єдиний блок та вказати її значення у гармонійному поєднанні компонентів: перепідготовки (спеціалізації), підвищення кваліфікації та стажуванні.

Наголошено, що під службовою підготовкою поліцейських доречно розуміти визначену на нормативно-правовому рівні систему взаємопов'язаних заходів, спрямованих на систематичне та планове закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівників поліції, розвиток їх професійних компетенцій і психологічної готовності до виконання службових завдань. Запропоновано перегляд змістовного наповнення службової підготовки працівників поліції таким чином: правова підготовка; бойова підготовка; фізична підготовка; вибухотехнічна підготовка; тактико-спеціальна підготовка; домедична підготовка; психологічна підготовка; безпека життєдіяльності.

Доведено, що змістовне значення службової підготовки поліцейських полягає в наступному: систематичній та плановій підтримці та вдосконалені професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання службових завдань; розвиток професійних компетенцій працівників поліції, задоволенні їхніх особистих потреб у професійному зростанні; формуванні психологічної готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях; забезпечення фізичної та психологічної стійкості працівників поліції під час виконання службових завдань і функцій; підвищення рівня безпеки життєдіяльності працівників поліції під час несення служби.

РОЗДІЛ 3.
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських та можливості його використання в Україні

У свій час значну роль в успішному реформуванні правоохоронного сектору держави, зокрема створенні органів і підрозділів Національної поліції України, відіграло вдале запозичення зарубіжного досвіду функціонування відповідних служб поліції. Не втрачає це питання актуальності й сьогодні, оскільки зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських в Україні цілком може бути використаний для вирішення існуючих проблем у цій сфері. Як цілком слушно із цього приводу зауважують науковці, одним із найважливіших аспектів реформування завжди є дослідження зарубіжного досвіду. Це дозволяє побачити, яким чином забезпечено роботу правоохоронних органів на території інших держав, виділити позитивні приклади цього досвіду для використання в українських реаліях, а також заздалегідь позбутись явно негативних чинників, які деструктивно впливають на внутрішню систему забезпечення правопорядку в країні [46, с. 138]. При цьому зарубіжний досвід сприяє розширенню наших уявлень про досліджувані правові явища; допомагає поглянути на ту чи іншу проблему під іншим кутом зору; зіставити власні здобутки зі здобутками зарубіжних колег; не марнувати час на вирішення проблем, які вже знайшли вирішення на сторінках зарубіжних видань. І, власне, надзвичайна наукова актуальність та практична корисність будь-яких порівняльно-правових досліджень безсумнівні [78, с. 55; 90, с. 120]. Ось чому окрему увагу слід приділити питанням вивчення зарубіжного досвіду

професійного навчання поліцейських та можливостям його використання в Україні.

Так, вивчаючи можливості використання досвіду професійного навчання поліцейських Канади в діяльності Національної поліції України Б.В. Ліщук та В.Г. Кириченко зазначають, що «в розвинених державах світу накопичено різноаспектний досвід щодо підготовки фахівців для поліцейських служб. При цьому організація діяльності поліції у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинності в усіх її виявах у кожній країні має певну специфіку й особливості. Відповідно до структури, завдань, правового регулювання правоохоронного органу формуються й національні системи підготовки кадрів. Деякі країни успішно пройшли або проходять шлях реформ, зокрема правоохоронної системи, і їхній досвід може бути корисним для нашої держави» [69, с. 260]. Слід погодитися з позицією Д.В. Швеця, який зауважує, що в процесі запозичення іноземного досвіду підготовки поліцейських кадрів необхідно враховувати, що поліцейські системи розвинутих країн світу, насамперед Франції, Великої Британії, США, Італії, Канади, Австрії, Японії, Німеччини, мають тривалу історію, значний досвід боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку, тісні взаємозв’язки. У результаті цього «у кожній із цих країн сформувалася своя, унікальна, система підготовки кадрів для правоохоронних органів, яка розвивалась досить тривалий час під впливом як територіальних, історичних, політичних, економічних чинників, так і особливостей національних правових систем, тому кожна система підготовки спеціально пристосована до правової системи держави, її політичної ситуації, менталітету народу та психічних особливостей самих майбутніх правоохоронців» [219, с. 109].

Із цього випливає, що аналіз і подальше застосування зарубіжного досвіду професійного навчання поліцейських до вітчизняних реалій має здійснюватися з урахуванням особливостей функціонування правової системи відповідної країни та специфіки історичного розвитку відповідних

правових інституцій. При цьому аналізу можуть бути піддані як позитивні здобутки досвіду професійного навчання поліцейських, так і певні негативні моменти, урахування яких дозволить уникнути схожих прорахунків під час вдосконалення процесу професійного навчання поліцейських в Україні. З огляду на це спочатку проаналізуємо зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських, що характерний для всіх або більшості країн світу, а окрему увагу зосередимо на здобутках у цьому напряму провідних країн світу.

Зокрема в цьому контексті увагу слід звернути на вимоги, що висуваються до кандидатів на службу в поліції. Так, відповідно до ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію» на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [106]. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 74 вищенаведеного нормативно-правового акта, до вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років [166]. При цьому, як зауважує І.В. Балабан, «для деяких підрозділів поліції та більшості поліцейських департаментів зарубіжних країн однією з обов’язкових професійних вимог, що висуваються до співробітника, є наявність водійського посвідчення. Також, в окремих випадках невміння співробітника поліції працювати на персональному комп’ютері або друкарській машинці розглядається як професійна неграмотність. Наведені та деякі інші подібні вміння, безсумнівно, є одними з найбільш важливих професійних якостей і для працівників підрозділів організаційно-аналітичного забезпечення та

оперативного реагування, інформаційно-аналітичного забезпечення, слідства, блоку превенції та кримінального блоку тощо» [10, с. 110].

З огляду на що вважаємо, що в приписах Закону України «Про Національну поліцію» мають бути відображенні підвищенні вимоги до кандидатів на службу в поліції, які можуть дещо відрізнятися залежно від обраної спеціалізації. У цьому контексті варто зауважити, що обов'язковим випробуванням під час відбору кандидатів у багатьох країнах є інтерв'ювання, яке допомагає визначити вмотивованість особи, її загальний інтелектуальний рівень, комунікативні та аналітичні здібності. При цьому, як зауважує І.В. Савельєва, цей досвід зарубіжних країн було вдало запозичено вітчизняною системою підготовки кадрів для Національної поліції у вигляді творчого конкурсу. Метою цього випробування, відповідно до Методичних рекомендацій з проведення творчого конкурсу у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, є визначення вимог до професійної компетентності, спроможності вступника до нестандартного мислення та виявлення його реальної мотивації й професійної орієнтації, особистісних здібностей, що дозволяють успішно опанувати навичками, яких потребує професійна діяльність за обраною спеціальністю [195, с. 158]. Наведене є яскравим прикладом вдалого використання нашою державою провідного зарубіжного досвіду професійного навчання поліцейських на стадії вступних випробувань.

Також варто зауважити, що серед беззастережних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах є її висока технічна оснащеність, практична спрямованість освітнього процесу та прикладний характер наукових досліджень, навчання конкретної роботи, відпрацювання вмінь і навичок (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців з конкретних напрямів діяльності, адаптованих до реальних умов професійної діяльності. Це, як зауважує Г.І. Кудрявцева, безумовно, той стандарт, якого повинні прагнути заклади вищої освіти МВС України [66, с. 106]. У цьому контексті слушною виглядає позиція стосовно того, що своєрідну функцію у

підготовці поліцейських кадрів країн ЄС та США виконує авторитетність професії працівника поліції, що досягається високим рівнем соціального та матеріального-технічного забезпечення та створення позитивного іміджу поліцейських. Високе матеріальне забезпечення спонукає працівників поліції до відповідального виконання службових обов'язків, що позитивно відбивається на ефективності роботи поліцейських служб. Велике значення має соціальна спрямованість поліцейської діяльності на виконання функції забезпечення та обслуговування потреб та запитів громадян [19, с. 57; 221, с. 93].

Також на сторінках фахової літератури вказують на такий недолік професійного навчання поліцейських, як скорочені строки їх первинної професійної підготовки як у цілому, так і по окремих напрямах. Зокрема, як зауважує В.В. Біліченко, «з огляду на систему підготовки поліцейських у цілому, належить зазначити, що строк підготовки патрульних поліцейських надзвичайно стислий, тобто такий, упродовж якого нові кадри не повною мірою розуміють сутність свого призначення під час несення служби та в недостатній мірі опановують усіма теоретичними і практичними знаннями й уміннями» [15, с. 88]. При цьому первинна професійна підготовка поліцейських у різних країнах має певний строк підготовки, що визначається різними національними умовами. Так у Німеччині цей період становить 2,5 роки, у Франції така підготовка займає 16 місяців, у США вона варіюється в різних штатах від трьох до шести місяців. При цьому побудований за модульним способом процес первинної підготовки передбачає чергування теоретичних і практичних занять, тобто практичного навчання у поліцейських відділах [195, с. 160]. Саме тому перегляду потребують строки первинної професійної підготовки поліцейських, на що звернемо додаткову увагу при вивченні зарубіжного досвіду професійного навчання поліцейських окремо взятих країн світу.

Так, говорячи про досвід професійного навчання поліцейських США, слід зазначити, що сьогодні ця держава є еталоном економічної та політичної

стабільності, національної єдності та військової могутності. Не менше заслуг вона має в напрямі побудови правоохоронної системи, адже багато сучасних країн рівняються на США в питаннях, пов'язаних з організацією діяльності поліції [90, с. 121]. Це пов'язано з тим, що нині у США вдало працює одна з найскладніших структур поліцейських систем. Сили поліції працюють на федеральному (ФБР), штатному, місцевому (у містах) та місцевих (муніципальних одиницях) рівнях. Також є органи поліції в окремих відомствах: міністерстві фінансів, митній службі, службі внутрішніх доходів, федеральних органах контролю за банками [221, с. 94]. При цьому децентралізованість системи поліцейських установ впливає на особливості професійного навчання їх представників. Питання навчання поліцейських має велике значення на території держави, що проявляється в обсягах фінансування та великій системі навчальних закладів з підготовки працівників поліцейських органів. Зокрема, в США існують як самостійні поліцейських заклади освіти, так і ті, що функціонують при цивільних університетах [46, с. 139–140].

У США багато уваги приділяється початковій підготовці у спеціальних навчальних закладах. Нормативна база в цьому напряму висуває значний обсяг вимог до кандидатів, зокрема: відсутність кримінального минулого; наявність відповідної освіти; наявність доброго характеру і високих моральних якостей; відсутність фізичних, психологічних та емоційних недоліків, які можуть вплинути на виконання службових обов'язків. Якщо кандидат проходить та вступає у відповідний заклад початкової підготовки поліцейських, то його включають у відповідну групу слухачів [90, с. 122–123]. Тобто абітурієнти вже повинні мати певний освітній рівень, тобто їх підготовка та набуття ними професійних навичок відбувається на базі набутої раніше освіти та концентрується на навчанні саме професійним, вузько спрямованим спеціальним дисциплінам [218, с. 15]. При цьому, як цілком слушно відмічають науковці, вимога щодо наявності освіти, дозволяє відбирати до поліції готових фахівців, які мають певний життєвий досвід,

мінімальний набір навичок та потребують лише набуття професійних знань [46, с. 142]. У цьому контексті слід зауважити, що під час відбору до поліції США кандидат має право пройти тест з фізичної підготовки ще раз, якщо не склав його з першого разу. Під час відбору кандидатів на навчання до вітчизняних закладів освіти різних рівнів фізична підготовка кандидата часто превалює над іншими вимогами [195, с. 158]. З огляду на це вважаємо, що вказані аспекти досвіду США мають бути враховані й у межах здійснення професійного навчання поліцейських.

Окрему увагу слід звернути на те, що особи, які виявили бажання влаштуватися на роботу в поліцію Сполучених Штатів Америки, повинні мати сертифікат із закінчення курсів з таких дисциплін: правозастосування; відправлення правосуддя; психологія; адвокатура; історія Сполучених Штатів Америки; громадське управління; англійська мова; правові відносини; соціологія; торгове право. Кандидати, які завершили навчання в школі й бажають після досягнення 21-річного віку вступити на поліцейську службу, мають можливість пройти стажування в поліції. З такою категорією кандидатів проводять заняття досвідчені інструктори. Підготовка охоплює заняття за конституцією і громадянськими правами, законами штатів і постановами муніципальних органів, положеннями з розслідування нещасних випадків тощо. Практикується патрулювання, регулювання руху, навчання володіння вогнепальною зброєю, прийомів особистої безпеки, правил поведінки в екстремальних ситуаціях [221, с. 94].

Особлива увага під час професійного навчання поліцейських в США приділяється відпрацюванню навичок з комунікації. Так у більш ніж двохстах містах США реалізуються програми громадської діяльності патрульної служби поліції. Вони створені для забезпечення активного співробітництва поліції з населенням. Сутність цих програм полягає в тому, що патрульні поліцейські приділяють зі своєї восьмигодинної зміни певний час на встановлення та розвиток контактів із громадянами. Наприклад, у Далласі, де діє програма «Зупинись, іди та поговори», у кожній з трьох змін,

патрульний поліцейський залишає в публічному місці своє службове авто принаймні на 30 хвилин, чотири дні на тиждень для того, щоб поспілкуватися з населенням. Процес такого спілкування може включати пояснення підліткам, як працює радіозв'язок патрульної машини, розмови з працівниками в магазині, на ярмарках, відвідування зборів громадян у бібліотеках, громадських центрах, лікувальних закладах тощо. Найбільш об'ємну в масштабі країни програму громадської діяльності поліції має Нью-Йорк. Кожен поліцейський, зайнятий у програмі, попередньо проходить курс в одному з навчальних семінарів в Академії поліції штату Мічиган, консультується з керівниками поліцейських дільниць, які працюють за програмами, спостерігає в судово-виконавчих органах за станом справ, і тільки після цього адаптує програму комунікації до вимог своєї дільниці [27, с. 128].

Говорячи про досвід професійного навчання поліцейських Канади, слід вказати на те, що підготовка співробітників поліції в цій державі має два ключові види: початкова підготовка та поточна підготовка поліцейських, які вже займають відповідні посади в поліцейських органах того чи іншого рівня. У процесі навчання майбутніх співробітників поліції акцентують на формуванні практичних навичок професійної діяльності в обстановці, максимально наближеній до реальної, що має на меті підготовку високопрофесійних і фізично тренованих поліцейських кадрів [90, с. 125; 69, с. 362–363]. Тобто знову ж таки акцент ставиться на первинній професійній підготовці поліцейських із подальшим формуванням і закріпленням у нього необхідних для виконання службових завдань знань, умінь і навичок. На сторінках фахової літератури з цього приводу відмічають, що первинна професійна підготовка в зарубіжних країнах є напруженим, трудомістким процесом, який включає аудиторну підготовку протягом, як правило, восьми годин, щоденного фізичного навантаження, інтенсивну самостійну роботу, підготовку до підсумкового іспиту, що охоплює не відповідь на один білет, а тестування з повного курсу підготовки. Такий підхід ґрунтується на

усвідомленні того, що первинна професійна підготовка, попри короткий строк навчання, не є поверховою підготовкою, під час якої працівники поліції набувають первісних знань. Навпаки, вона є часом, за який слід сформувати компетенції, що відповідають кваліфікаційним вимогам освітніх стандартів підготовки поліцейських [195, с. 167]. Наведене є черговим прикладом важливості первинної професійної підготовки поліцейських, її першочерговості й основоположності в порівняні з іншими напрямами професійна підготовка поліцейських має бути врахована й під час її здійснення в Україні.

Важливим в аспекті досліджуваного питання є вивчення досвіду професійної підготовки поліцейських Великої Британії. У цій країні немає єдиного законодавчого акта у сфері діяльності поліції та професійної професійного навчання поліцейських. Зазначені питання регулюються широким колом парламентських і підзаконних актів. Саме на їх основі було побудовано унікальну в деяких аспектах систему професійного навчання поліцейських, кожен різновид якої – це відповідний структурний елемент ієрархії цільового навчання. Так підготовка поліцейських у Великій Британії передбачає:

- початкову підготовку для новобранців-констеблів (рядових поліцейських), яку здійснюють протягом перших двох років служби;

- спеціальну підготовку для кандидатів у службу карного розшуку, дорожнього руху та низку інших служб;

- підготовку сержантів й інспекторів поліції;

- підготовку керівних кадрів поліції [90, с. 127; 17, с. 45].

Система освітніх установ Об’єднаного Королівства представлена навчальними центрами і єдиним загальнонаціональним центром з підготовки керівних кадрів поліції – Коледжем підготовки кадрів поліції у м. Беркшир. Навчальна програма цього коледжу приведена у відповідність із навчальними програмами більшості англійських університетів. Розклад занять у коледжі сплановано таким чином, щоб студенти тісно співпрацювали один з одним.

Така співпраця повинна розвинути у майбутніх поліцейських довіру один до одного та злагоджену роботу у команді. Довіра між поліцейськими має особливо велике значення в екстремальних ситуаціях, під час виконання службових обов'язків, у випадках, коли існує загроза життю або здоров'ю поліцейських або інших осіб [15, с. 88]. При цьому англійський досвід підготовки відрізняється гуманістичною спрямованістю навчального процесу, довготривалим строком навчання констеблів за місцем роботи, ретельним відбором кандидатів на службу в кримінальну поліцію, організацією їх навчання, акцентом на самостійну роботу учнів, особливо вищих поліцейських чиновників. Для британської моделі характерна максимальна її відкритість для зовнішніх контактів з іншими закладами [46, с. 146].

Указують і на характерний для британської моделі високий ступінь демократичності та гласності складання іспитів, а також подачі апеляції щодо їх результатів. Наприклад, у загальнобританському відомчому журналі «Police Review» («Поліцейський огляд») регулярно друкуються різноманітні варіанти екзаменаційних білетів і завдань для отримання посади інспектора (сержанта та інших посад). Претенденти не тільки мають можливість заздалегідь ознайомитися з їх змістом, але й надіслати свої відповіді поштою, які у певних випадках зараховуються і є підставою для підтвердження складання іспиту. Якщо ж кандидати на поліцейські посади вважатимуть, що їхні відповіді необґрунтовано занижені, то в цьому випадку вони мають можливість звернутися до апеляційної комісії та отримати пояснення не лише стосовно свого питання, а й ознайомитися з письмовими відповідями інших претендентів, результати яких виявилися вищими [219, с. 109]. При цьому під час відбору до поліції Англії вимоги до фізичної підготовки однакові як для чоловіків, та і для жінок, при цьому вони нижчі, ніж в інших країнах [195, с. 157–158]. На нашу думку, подібні прозорі й відкритті механізми відбору кандидатів в поліції можуть бути запроваджено й в Україні.

У Великій Британії базова поліцейська підготовка проводиться окремо для кожного поліцейського формування, але в цілому заснована на єдиній програмі, яка являє собою поєднання двох напрямів – теоретичного і практичного. Курсанти проходять навчання в шість етапів протягом приблизно двох років [195, с. 165]. При цьому початкова професійна підготовка британських поліцейських спрямована на формування в слухачів реальних практичних навичок, які необхідні їм для майбутньої роботи, а не на засвоєння абстрактних, теоретичних знань у певній галузі права. Початкову професійну підготовку уніфіковано для всіх поліцейських підрозділів, її здійснюють за єдиною національною програмою «Початкова програма поліцейського навчання та розвитку». Загальний строк навчання — два роки. Теоретична підготовка триває шість-вісім місяців і передбачає опанування тактики поліцейської діяльності, домедичної допомоги, основ правознавства, криміналістики й інших дисциплін. Півтора року з усього строку навчання відведено для самостійної патрульної служби під керівництвом досвідчених наставників. Навчання поліцейських спрямоване на дотримання етичних принципів і моральності [17, с. 65; 50; 90, с. 127–128]. На нашу думку, такий підхід має бути запроваджено й в Україні, тобто всі поліцейські мають проходити єдину первинну професійну підготовку на основі єдиної навчальної програми за спеціалізацією патрульний поліцейський.

При цьому дещо схожий підхід при професійній підготовці поліцейських можна прослідкувати на досвіді Франції. Поліція Франції – це складна система, якою управляє Міністерство внутрішніх справ. Функції поліції у Франції виконують Національна поліція і Національна жандармерія. Національна жандармерія підконтрольна Міністерству оборони Франції, головне управління Національної жандармерії – командуванню військових округів на місцях. У прийнятому в 1985 р. законі «Про реформування поліції» є спеціальний розділ, у якому розкриваються критерії з підготовки поліцейських всіх рангів і категорій. У законі «Про реформування поліції»

щодо підготовки керівних кадрів прописано, що комісари поліції після здобуття диплома магістра у будь-якому цивільному університеті ЄС мають пройти курси оперативного поліцейського навчання у Французькій вищій національній школі. Директиви 1999 р. МВС Франції охарактеризували значення структури підготовки комісаріату поліції трьох звань: комісарів, головних комісарів та дивізійних комісарів [221, с. 93]

Початкова підготовка рядових поліцейських є найефективнішою ланкою в системі професійного навчання МВС Франції. Вона триває протягом року. Упродовж чотирьох місяців слухачі отримують базові знання, необхідні поліцейському для несення патрульно-постової служби. Потім їх направляють на практичне стажування до поліцейських підрозділів під керівництвом досвідчених наставників [46, с. 147–148; 58, с. 71]. Узагалі система підготовки поліцейських кадрів Франції включає 20 шкіл, які незалежно готують поліцейських та офіцерів, інспекторів і комісарів поліції. На центральному рівні підготовку поліцейських здійснюють: Національний інститут підготовки кадрів у м. Клермон-Ферране, де зосереджена основна діяльність із професійної освіти, Центр досліджень і навчання в Жів-сюр-Івет, який проводить спеціальну підготовку персоналу, а також Інститут IHESI, який, крім функції підготовки, проводить дослідження щодо проблем поліцейської діяльності й безпеки території [219, с. 108; 71, с. 37; 90, с. 130]. При цьому найскладнішою є підготовка керівників середньої ланки, яку формують офіцери й інспектори. Навчання здійснюють диференційовано. Після теоретичної підготовки (першого етапу підготовки) вони удосконалюють знання та набувають практичних умінь та навичок протягом року в органах територіальної або пограничної поліції, а також в ротах національної безпеки (другий етап підготовки). Майбутні комісари проходять практику в приватних фірмах для вивчення конфліктних ситуацій в колективах працівників, у префектурі, у певних підрозділах жандармерії та тюрмах. При цьому значний час (до 20%) відведено для фізичної підготовки поліцейських, формування у них фізичної витривалості [58, с. 71].

На окрему увагу заслуговує досвід професійного навчання поліцейських у Німеччині. Зокрема, як відмічають на сторінках фахової літератури, німецька модель професійної підготовки кадрів поліції заслужено вважається однією з найефективніших і результативних у світі. Її характерними ознаками є:

- ґрунтовність базової підготовки, після якої для роботи в певній службі поліції необхідно пройти ще й спеціалізоване навчання;

- наявність у змісті навчання, незалежно від спеціалізації, загальних ключових компонентів, що дозволяє в разі реорганізації проводити швидку перекваліфікацію співробітників;

- обов'язкове додаткове навчання перед призначенням на нову посаду;

- логічна послідовність і обов'язковість проходження кожним поліцейським усіх ступенів освіти;

- більш тривалі строки навчання порівняно з іншими країнами й, відповідно, ширший обсяг досліджуваного матеріалу, в тому числі теоретичного [195, с. 164].

При цьому в Німеччині підготовка поліцейських кадрів побудована за принципом довічного найму. При цьому передбачається постійне підвищення кваліфікації полісмена. Особливістю системи підготовки поліцейських кадрів ФРН є те, що жоден поліцейський навчальний заклад країни не видає своїм випускникам освітніх документів, відповідних якомусь державному освітньому стандарту. Після закінчення навчальних закладів видаються тільки відомчі освітні документи, що дають право працювати тільки в поліції і, як виняток, у деяких інших державних установах [219, с. 108]. Підготовка поліцейських Німеччини проводиться в Академії Федеральної поліції Німеччини, до складу якої входять: 5 центрів підготовки й підвищення кваліфікації Федеральної поліції; 2 спортивні школи Федеральної поліції; навчально-тренувальний центр морської поліції; 2 школи з підготовки кінологів; центр командної підготовки персоналу вищої ланки; медична частина академії, яка паралельно використовується для

медичної підготовки поліцейських. Структура академії налічує 5 бюро з відбору кандидатів на навчання до академії. Основна функція цих бюро – вивчення та обробка замовлень на навчання. Працівники бюро згідно зі своїми службовими повноваженнями проводять серед випускників шкіл профорієнтаційну роботу з метою зацікавити майбутніх абітурієнтів обрати професію поліцейського. Підготовка поліції у Німеччині здійснюється згідно із затвердженими програмами, підготовленими академією. До системи з підготовки поліцейських у Німеччині ставляться вкрай відповідально: підготовка поліцейського обходиться близько 60 тис. євро, а тривалість навчання складає два з половиною роки [221, с. 94]. Не викликає сумніву, що такий підхід щодо фінансування професійного навчання кожного поліцейського вкрай позитивно впливає й на подальшу ефективність виконання ним своїх професійних обов'язків під час несення служби.

Фактично, як і у Великій Британії, просування по службі поліцейських в Німеччині можливе виключно через проходження навчання. Відповідно до цього, в країні побудовано три рівні професійної підготовки, а саме:

- базовий рівень – підготовка в школах поліції, необхідна для заміщення посад складу молодшої ланки з строком навчання два з половиною роки. Результатом навчання є отримання атестата про середню поліцейську освіту;

- другий рівень призначений для підготовки складу середньої ланки. Навчання проходить протягом трьох років у вищих школах поліції земель з видачею диплома про вищу спеціальну (поліцейську) освіту;

- вищий рівень – підготовка протягом двох років складу старшої ланки у Вищій поліцейській академії ФРН з видачею свідоцтва (сертифіката) про вищу поліцейську освіту у галузі управління підрозділами поліції [43, с. 57; 65, с. 112; 90, с. 129].

Також у Німеччині особливу увагу під час професійному навчанню поліцейських приділяють питанням налагодження ефективної комунікації з населенням. Наприклад, з метою підвищення кваліфікації дільничних служб

поліції, додавання необхідних коректив до їх діяльності щорічно організовуються навчальні семінари (середня тривалість – чотири дні). Учасники семінарів працюють у робочих групах, де обговорюють шляхи вирішення конфліктів у тих чи інших ситуаціях, особливості спілкування з різними категоріями осіб, виявляють можливості поліпшення своєї діяльності тощо [27, с. 126].

Не можна оминути увагою й питання, що стосуються вимог до кандидатів на службу. Так, однією з найбільш ефективних форм підготовки поліцейських вищого рівня є організація навчання у Вищій школі поліції Німеччини у м. Мюнстер. Навчання у ній здійснюється на принципах Болонського процесу. Конкурс до цього навчального закладу традиційно високий, тому абітурієнти мають, як правило, дипломи з відзнакою. Як зазначають співробітники й керівництво школи, справедливе ставлення до претендентів і відсутність протекціонізму – це основна вимога при відборі абітурієнтів. Кількість працівників, зарахованих на навчання до цієї школи поліції, чітко відповідає кількості вакантних посад у поліцейській системі Німеччини. Обсяг цього «державного замовлення» на підготовку кадрів для правоохоронної системи визначають міністри внутрішніх справ федеративних земель. Професійний контроль за діяльністю школи здійснює спеціальний представницький орган – кураторіум, до складу якого входять представники федерації і земель. Президент Вищої школи поліції Німеччини, який є цивільною особою, здійснює безпосереднє управління школою. Контроль за діяльністю школи здійснює Міністерство внутрішніх справ землі, на території якої вона знаходиться [15, с. 88].

Говорячи про досвід професійного навчання поліцейських Італії слід зазначити, що реформування Державної поліції Італії розпочалося ще у 1981 р., після ухвалення закону № 121, який був спрямований на її демілітаризацію та гарантування прав і свобод людини. Протягом декількох років уся система підготовки кадрів випереджала реструктуризацію поліції як у теоретичному плані, так і стосовно логістики та організації. Значні

фінансові кошти були витрачені для забезпечення максимального комфорту в існуючих та новостворених закладах освіти [219, с. 109]. Тобто йдеться про те, що в цій країні виділяють значні кошти на власне професійну підготовку поліцейських та в цілому на інститут поліцейської освіти. При цьому італійські науковці, педагоги та практики доклали значних зусиль у сфері методології інноваційного навчання. Наприклад, було вжито заходів, які успішно реалізуються у співробітництві з центральною дирекцією інститутів підвищення кваліфікації та університету у Венеції. Ці заходи стосуються теоретичних і практичних аспектів, методології та емпіричних досліджень підготовки сучасних поліцейських. В Італії на цей час діють 34 школи з підготовки кадрів для поліцейських служб, які досить рівномірно розташовані по території держави. Сумарно вони розраховані на 8 тис. слухачів. Упродовж п’яти років понад 80 тис. поліцейських пройшли початкову підготовку, а 15 тис. співробітників – спеціальні курси [219, с. 109]. Наведене є яскравим прикладом, що значну кількість закладів освіти, на базі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських, не варто розцінювати як певний недолік, а навпаки – як можливість більш ефективної підготовки висококваліфікованих кадрів для Національної поліції.

Також увагу слід звернути на досвід професійного навчання поліцейських у Польщі. Процес прийому претендента на службу в польську поліцію покроковий, відбувається в польових і навчальних підрозділах поліції й охоплює: опрацювання документації щодо їх відповідності до вимог; співбесіду з претендентом; вирішення тестових завдань у сфері загальних знань (державне управління поліції, громадська безпека); тестування претендентів з фізичної підготовки; вирішення психологічних тестових завдань (розвиток інтелекту, поведінка в соціальному побуті, перевірка стресостійкості під час окремих ситуацій); перевірка особи щодо допуску та дотримання відомостей, які мають інформацію з обмеженим доступом; проходження спеціалізованої медичної комісії (перевірка

фізичного і психічного рівня можливостей кандидата до поліцейської служби) [221, с. 94].

При цьому інтеграція держави до європейської спільноти зумовила необхідність створення нової концепції підготовки кадрів поліції, що полягала в збільшенні кількості юридичних дисциплін у навчальній програмі, а згодом призвела і до збільшення обсягу навчання взагалі. За даними статистики, з 2001 р. кількість юридичних дисциплін, що викладались у працівників поліції Польщі на базі середньої освіти, збільшилась з 10 до 14. Нова програма, у свою чергу, передбачила розширення та поглиблення знань з адміністративного, кримінального та інших галузей права за спеціальністю. За новою програмою майбутні польські поліцейські вивчають такі дисципліни: правові питання; принципи професійної етики поліцейського та прав людини; користування засобами радіозв'язку та інформаційних систем; ідентифікація осіб; використання ресурсів прямого примусу і вогнепальної зброї; надання першої допомоги потерпілому; затримання особи; здійснення особистого контролю та обшуку осіб, приміщень і речей; несення служби у патрулі; несення служби у конвоях і приміщеннях для затриманих осіб; вжиття заходів щодо учасників дорожнього руху; виявлення правопорушників та здійснення заходів у випадках правопорушень, запобігання злочинним явищам; підготовка зі стрільби, тактики та методів втручання [15, с. 88]. Говорячи ж про вітчизняні реалії, доводиться, на жаль, констатувати зменшення кількості юридичних дисциплін у межах професійного навчання поліцейських та поступові кроки, спрямовані на ліквідацію юридичної освіти в цій сфері.

Так науковці цілком слушно відмічають той факт, що негативним у професійній підготовці поліцейських є скорочення вивчення базових юридичних наук. Поліцейський повинен оперувати нормативно-правовою базою, спиратися на норми чинного законодавства та вміти їх чітко застосовувати. Ці дисципліни призначені для розширення світогляду, формування юридичної свідомості та логіки, виховання правоохоронця на

засадах законності та дотримання прав і свобод людини та громадянина. Поліцейські повинні отримати ґрунтовні юридичні знання та опанувати практичні навички. Адже поліцейський просто не зможе виконувати правозахисну та інші функції, якщо не буде орієнтуватися в національному праві – від Конституції України і до відомчих наказів, уся ця інформація складає «професійний скелет» майбутнього правоохоронця, без неї він не зможе правильно й упевнено діяти та захистити не лише права громадян, але й навіть свої особисті права [219, с. 111]. Ось чому вважаємо, що основою професійного навчання поліцейських мають бути юридичні дисципліни, що має бути відображено й у відповідних освітньо-професійних програмах з їх підготовки.

Отже, на підставі проведеного аналізу досвіду професійного навчання поліцейських таких країн світу, як США, Канада, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія та Польща, можна стверджувати, що в більшості країн світу дуже відповідально ставляться до питань професійного навчання поліцейських, адже внаслідок цього формуються високопрофесійні поліцейські кадри, здатні на найвищому рівні виконувати повсякденні завдання із забезпечення стану правопорядку в державі. На нашу думку, з огляду на наведені вище позиції, на сучасному етапі реформування поліцейської освіти, найбільш доцільно використати зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських таким чином:

- значно підвищити вимоги до кандидатів на службу в поліцію, забезпечивши їх ретельний відбір на професійну підготовку враховуючи декілька критеріїв: стан фізичного здоров’я, морально-психологічну стійкість, відсутність проявів протиправної поведінки в минулому, детальну характеристику особистості з минулого місця роботи/навчання та проживання; особливості характеру тощо;

- переглянути підходи щодо вимог рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в поліції із запровадженням диференційованого

підходу залежно від обраної спеціальності та можливістю перескладання вступних випробувань;

- переглянути підходи щодо строків професійної підготовки в частині їх збільшення;

- визнати першочерговість й основоположність первинної професійної підготовки поліцейських, зокрема переглянути її змістовне наповнення із визначенням строку проходження кожного етапу;

- здійснення первинної професійної підготовки поліцейських за єдиною програмою підготовки патрульних поліцейських;

- спрямування спільних зусиль науково-педагогічних, педагогічних працівників і практичних працівників поліції щодо вдосконалення методології навчання та створення комфортних умов для здобуття освіти;

- підвищення престижу професії поліцейського, в тому числі завдяки перегляду грошового забезпечення та соціальних гарантій діючих працівників поліції;

- значного збільшення розміру фінансового забезпечення професійного навчання поліцейських у частині витрачання коштів на підготовку окремого поліцейського;

- збільшення кількості юридичних дисциплін, що викладаються під час професійного навчання поліцейських, незалежно від спеціалізації;

- запровадження в межах усіх напрямів професійного навчання поліцейських курсів конфліктної комунікації з населенням із практичним відпрацюванням у реальних умовах;

- запровадження дієвих механізмів неможливості службового просування поза проходженням відповідного напряму професійного навчання поліцейських;

- збереження та вдосконалення за територіальним принципом існуючої системи навчальних закладів, на базі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських, в тому числі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

3.2. Напрями вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських

Сучасний період розвитку нашої держави характеризується змінами в різних сферах життя, зокрема, масштабними перетвореннями, які відбуваються в системі МВС України. Як цілком слушно з цього приводу відмічають науковці, «метою реформування системи МВС України є виховання «нових» поліцейських, діяльність яких спрямована на посилення захисту прав і свобод українських громадян, викорінення корупції в правоохоронних органах, підвищення авторитету поліцейських та рівня довіри з боку населення, гарантування громадського порядку і безпеки. Саме тому особлива увага приділяється професійній підготовці поліцейських, як основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції в державі [220, с. 441]. Подібного роду реформування не можуть відбуватися поза ефективним нормативно-правовим супроводженням відповідних процесів, адже від того наскільки повно і якісно регламентовано процеси професійного навчання поліцейських, залежить і кінцевий успішний результат їх підготовки, і подальше проходження ними служби на відповідних посадах, виконання завдань поліції по окремо взятих напрямах. Ось чому першочергового значення набувають питання вдосконалення чинного національного законодавства, що регламентує цю сферу суспільних відносин.

Як було встановлено раніше, таке законодавство представлено значною кількістю нормативно-правових актів, прийнятих найрізноманітнішими суб'єктами. Звичайно, запропоновувати комплексний підхід до вирішення всіх без винятку існуючих сьогодні в досліджуваній сфері суспільних відносин проблем у межах лише однієї наукової праці неможливо, з огляду на що зосередимо увагу на тих, що, на нашу думку, є основними. При цьому приділимо увагу такій групі нормативно-правових актів, що в сукупності становлять собою адміністративне законодавство, оскільки саме в них найбільше сконцентровано адміністративно-правові норми.

Так, як зауважують автори підручника «Адміністративне право України», адміністративне законодавство – «це сукупність законів, підзаконних актів, постанов та інших нормативно-правових документів, які регулюють діяльність органів державного управління, їхні взаємовідносини з громадянами та юридичними особами» [3, с. 215]. Тобто робиться акцент на адміністративному законодавстві як сукупності нормативно-правових актів. «Адміністративне законодавство визначає правові засади організації та функціонування органів публічного управління, забезпечує законність та ефективність їхньої діяльності, а також захист прав і свобод громадян» [4, с. 97]. Тобто робиться акцент на адміністративному законодавстві як на гарантії забезпечення ефективного публічного управління.

Відповідно до більш розширеного визначення адміністративне законодавство – це система нормативно-правових актів, у яких містяться найзагальніші й найважливіші адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України та Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), однак лише в тих випадках, коли вони визначають права й обов’язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку [2, с. 147]. З огляду на це визначимо найбільш суттєві, на нашу думку, прогалини адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, та запропонуємо можливі шляхи їх подолання.

Так, говорячи про недоліки адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, слід погодитися з позицією Ю.О. Логвиненко та А.В. Андреєва, висловлену науковцями під час дослідження основних алгоритмів підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Учені обґрунтовано вважають, що

«правова основа діяльності Національної поліції України репрезентована сучасним нормативно-правовим масивом, водночас питання діяльності закладів вищої освіти зі спеціальними умовами навчання визначені у ньому недостатньо повно» [70, с. 9]. Такий стан справ обумовлено систематичним і доволі тривалим ігноруванням питань належного нормативно-правового врегулювання діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та в цілому їх правового статусу. Зокрема, сьогодні й досі залишається чинним наказ МВС України від 14 лютого 2008 р. № 62, яким затверджено Положення про вищі навчальні заклади МВС [121], останні зміни до якого, як зазначалося раніше, було внесено ще до утворення Національної поліції.

Слід зауважити, що цей нормативно-правовий акт містить бланкетні норми, які мають посилання на акти не чинного вже впродовж тривалого часу законодавства, наприклад: Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1991 р. [160], Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. [162], Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. [98], Закон України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України» від 26 березня 1992 р. [103] та ін. У самій назві та змісті вищенаведеного нормативно-правового акта використовується неактуальна та застаріла термінологія: замість категорії «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання» вживається термін «вищий навчальний заклад МВС України». У цілому це положення не може використовуватися закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання у своїй діяльності з огляду як на зазначені, так і багато інших недоліків нормативно-правової регламентації цієї сфери суспільних відносин. Унаслідок чого вважаємо, що й значна кількість інших нормативно-правових актів, якими регламентовано питання функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та правовий статус їх окремих структурних підрозділів, оперують схожою термінологією й у цілому мають подібні

недоліки, зокрема пов’язані з неналежною правовою регламентацією професійного навчання поліцейських в Україні.

Яскравим прикладом такого стану справ є й досі чинне Положення про музей органів внутрішніх справ та вищих навчальних закладів МВС України, затверджене наказом МВС України від 31 травня 2013 р. № 532, яке регламентує діяльність музеїв, що діють у складі організацій та закладів освіти в системі МВС України [127]. Звичайно, не можемо не відмітити й певні позитивні кроки на шляху виправлення указаної проблематики. Так, наприклад, на змінну вже нечинному Порядку відбору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 15 січня 2015 р. № 29 [138] було прийнято Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України, затверджений наказом МВС України від 15 квітня 2016 року № 315 [141]. Разом із тим цей випадок з огляду на обсяги проблеми слід розглядати скоріше як виняток, оскільки ключові нормативно-правові акти в цій сфері так і залишаються неактуальними, морально застарілими, без внесення необхідних змін.

Так, наприклад, слід указати на досі чинне Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України, затвердженого наказом МВС України від 14 лютого 2008 р. № 69 [131], до якого з часу його прийняття не вносилося жодних змін і корегувань. Цей нормативно-правовий акт, без сумніву, є одним із ключових у сфері професійного навчання поліцейських, а тому потребує негайного перегляду й оновлення. Сьогодні можна назвати доволі значну кількість подібного роду нормативно-правових та організаційно-розпорядчих актів, положення яких неактуальні й застарілі, не переглядалися протягом декількох років, незважаючи на суттєві зміни у досліджуваній сфері суспільних відносин та в

цілому суспільного життя. І у цьому випадку не йдеться лише про відомчі нормативно-правові акти, прийнятті МВС України, а й про акти вищої юридичної сили. Так, наприклад, у самому Закону України «Про Національну поліцію» поряд з категорією «заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання» законодавець оперує терміном «вищий навчальний заклад із специфічними умовами навчання» (ч. 3 ст. 47, ч.ч. 2,3 ст. 48, п. 1 ч. 4 ст. 51, п.п. 2–4 ч. 2 ст. 63, п.п. 3,4 ч. 3 ст. 63, ч. 7 ст. 63 та ін.). Узагалі, визначаючи різновиди професійного навчання поліцейських, законодавець в п. 2 ч. 1 ст. 72 і відповідно в ст. 74 цього нормативно-правового акта вказує на «підготовку поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання». У ряді ж норм цього закону вже використовується категорія «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання» (ч. 1 ст. 59, п. 4 ч. 1 ст. 65, ч.ч. 3,9 ст. 65, ч. 2 ст. 73 та ін.) [166].

До цього ж переліку можна додати й низку підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих Кабінетом Міністрів України, наприклад постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 р. № 261, якою затверджено Порядок відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських [140]. При цьому варто зауважити, що цей нормативно-правовий акт було прийнято вже після того, як до Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [97] і до більшості нормативно-правових актів із прийняттям Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. було внесено зміни в частині зміни слова «вищий навчальний заклад» в усіх відмінках і числах словосполученням «заклад вищої освіти» у відповідному відмінку і числі [170]. Усе це свідчить про відсутність системного підходу при розробленні нових нормативно-правових актів, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, та перегляді вже існуючих.

На сторінках фахової літератури свого часу пропонували прийняти спеціальний закон, який би регламентував питання правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Наприклад, досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів, Л.І. Миськів вказує на «розбіжності між загальнодержавними і відомчими правовими актами, з огляду на що запропонувала прийняти спеціальний Закон України «Про відомчі (спеціалізовані) вищі навчальні заклади України» з метою необхідності чіткого правового регулювання на законодавчому рівні діяльності таких закладів освіти, ураховуючи їх специфіку, зокрема: відбір вступників, фінансування закладів, проходження служби персоналом закладів вищої освіти тощо» [80, с. 57]. Із цього приводу зауважимо, що, на нашу думку, основоположні норми, що визначають загальні питання функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, дійсно мають бути об’єктивовані в приписах закону, але не окремого, а в Законі України «Про вищу освіту» та в Законі України «Про Національну поліцію», а вже деталізація їх правового статусу має відбутися на рівні підзаконного нормативно-правового акта – Положення про заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України.

У літературі цілком слушно із цього приводу відмічають той факт, що на теперішній час система підготовки поліцейських закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання перебуває на етапі становлення й оптимізації, а тому масив чинних нормативних актів, що має складати її основу, є недостатньо ефективним. При цьому підкреслюється, що спеціальна нормативно-правова база, якою визначено діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання щодо підготовки поліцейських, характеризується нестабільністю (частими змінами й доповненнями) та відсутністю єдиного джерела, яке б вичерпно окреслило специфіку функціонування таких закладів щодо підготовки поліцейських, їх

систему та особливості навчання [70, с. 9–10]. Така нестабільність, на нашу думку, насамперед пов'язана з тим, що більшість таких нормативно-правових актів має підзаконний характер. І хоча, як відмічалося раніше, підзаконний рівень нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин дозволяє в більш оперативний спосіб визначати компетенцію різних органів управління, права й обов'язки їх посадових осіб [188, с. 18], у цілому швидше реагувати на відповідні зміни, він має й низку суттєвих недоліків, одним з головних серед яких і є саме нестабільність нормативно-правової регламентації.

Окрім цього з приводу підзаконного рівня нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільного життя на сторінках фахової літератури підкреслюється той факт, що правове суспільство покликане забезпечити закону статус не тільки основного, первинного, але в перспективі і єдиного регулятора суспільних відносин. Концепція правової держави виходить із того, що пріоритет права з неминучістю повинен виступати як безумовний пріоритет (верховенство) закону в усій системі правових актів. Саме тому підзаконні акти в принципі повинні втратити характер нормативного регулятора, оскільки їх пряме призначення – забезпечувати правозастосовну діяльність. При цьому, на думку С.М. Бортника, «підзаконні нормативно-правові акти повинні значно звузити свій нормативний зміст, надавши можливість видання актів, що містять правові норми, органам законодавчої влади. Принципове підвищення ролі представницьких органів – це важливий напрям розвитку правової держави, усунення елементів авторитаризму в її діяльності» [18, с. 133].

Із приводу наведеної позиції зауважимо, що говорити про повне скасування підзаконних нормативно-правових актів як нормативного регулятора відповідної сфери суспільних відносин, звичайно, не варто. Як цілком слушно було відмічено в цьому контексті, освітня політика в системі МВС України не є статичною. Через це обставини, що динамічно змінюються, вимагають постійного комплексного виконання управлінських,

навчальних, економічних, соціальних, правових, моральних, психологічних завдань у галузі професійного навчання поліцейських. Реалізація концептуальних ідей у сфері професійного навчання працівників поліції, послідовне і цілеспрямоване виконання освітніх завдань в системі МВС дозволять з високою ефективністю готувати висококваліфікованих фахівців для органів поліції, піднімуть престиж і конвертованість дипломів випускників як в Україні, так і за її межами [67, с. 188; 8, с. 57; 71, с. 39–40; 90, с. 143–144]. При цьому з огляду на наведену вище проблематику зміст підзаконних нормативно-правових актів (а в окремих випадках і законів) і в цілому їх масив має бути переглянутий, що може бути здійснено завдяки їх систематизації.

Як зауважує авторський колектив підручника «Загальна теорія держави і права», особливе значення систематизації полягає в тому, що «внаслідок її проведення забезпечуються:

- уніфікації національного законодавства – його приведення до єдиної системи шляхом усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин;

- вільний й оперативний доступ громадян до всього масиву національного законодавства» [49, с. 313].

Окрім цього на сторінках фахової літератури підкреслюється, що «систематизація сприяє доступності законодавства, що є надзвичайно важливим з погляду його правильного застосування, а також зважаючи на актуальність правового виховання та підвищення юридичної культури населенн»я [89, с. 26]. При цьому сутність систематизації законодавства визначають як «упорядкування нормативно-правових актів з метою зручності у користуванні, внесення коректив у них і пристосування до змін, які відбулись в економічному і політичному житті суспільства, заміна старих, тих, що «віджили», нормативних актів новими, комп’ютеризація їх» [21, с. 163]. На додаток, як зауважує М.Ю. Букрєєв, «систематизація – це оптимальний шлях створення правової бази, звільненої від застарілих та

колізійних норм, дублювань, не переобтяженої нормативно-правовими актами тимчасової чи локальної дії, а головне такої, що містить достатню кількість актів, призначених регулювати сучасні суспільні відносини, перш за все законів, які перебувають у певному системному взаємозв'язку не лише для фахівця, а й для пересічного громадянина» [44, с. 135]. Із цього випливає, що внаслідок здійснення систематизації адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, із нього зникнуть застарілі та суперечливі норми й у цілому буде здійснено значне його вдосконалення.

Слід зазначити, що сьогодні мову можна вести про декілька способів систематизації адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських. Як з цього приводу зауважує С.Г. Меленко, «систематизація – це родове поняття, яке охоплює всю діяльність із впорядкування законодавства, а кодифікація, як і консолідація й інкорпорація, є способами чи формами систематизації законодавства» [76, с. 32]. Так інкорпорація – це «видання зібрань і збірників законодавства за дорученням правотворчого органу (органів) спеціально уповноваженим на те органом, причому правотворчий орган офіційно не затверджує і не схвалює таке зібрання (збірник), і тому тексти розміщених у ньому актів не набувають офіційного характеру» [212, с. 408]. Із цього випливає, що систематизація адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, шляхом його інкорпорації навряд чи надасть бажаний ефект, оскільки по суті ситуація не зміниться. Проте цей спосіб систематизації адміністративного законодавства, що регламентує досліджувану сферу суспільних відносин, може бути обраний як початковий для здійснення оцінки всього масиву нормативно-правових актів, що надасть змогу й виявити їхні головні недоліки та прогалини щодо нормативно-правової регламентації професійного навчання поліцейських.

Говорячи про кодифікацію як спосіб систематизації адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання

поліцейських, слід зазначити, що вона являє собою систематизаційну роботу вищого рівня, ніж інкорпорація, бо в ході кодифікації відбувається якісне перероблювання чинних юридичних норм, усуваються неузгодженості, дублювання, суперечності й прогалини в правовому регулюванні, скасовуються неефективні та застарілі норми. «Нормативний матеріал приводиться законодавцем в струнку, внутрішньо узгоджену правову систему. На зміну раніше чинній великій кількості юридичних нормативних документів приходить новий єдиний кодифікаційний акт, виданням якого досягається чіткість й ефективність в правовому регулюванні» [44, с. 139]. З урахуванням зазначеного слід підтримати позицію стосовно того, що «кодифікація є доволі складним, зокрема таким, що потребує значних ресурсів, процесом. Здебільшого кодифікація застосовується до актів, які мають найбільшу юридичну силу, тобто законів» [214, с. 171]. А тому кодифікацію слід розцінювати як завершальний з можливих варіантів систематизації адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, який з огляду на його складність і довготриваліть на сучасному етапі не може бути використаний в ефективний спосіб.

Наприкінці, під консолідацією законодавства учені-правознавці розуміють такий спосіб його систематизації, у процесі якого «десятки, а часом і сотні нормативно-правових актів по тому самому питанню поєднуються в один укрупнений акт. Такий акт затверджується правотворчим органом як новий, самостійного джерела права, а колишні розрізнені акти визнаються такими, що втратили чинність» [72, с. 104]. У процесі підготовки консолідованого акта, продовжує автор, усі норми колишніх актів розташовуються в певній логічній послідовності, розробляється загальна структура майбутнього акта. Здійснюється певна редакційна правка, зовнішнє оброблення розпоряджень із тим розрахунком, щоб усі вони «викладалися в єдиному стилі, щоб використовувалася уніфікована термінологія. Усуваються суперечності та повтори,

виправляється застаріла термінологія, норми близького змісту об’єднуються в одну статтю (пункт)» [86, с. 215]. З огляду на це найбільш дієвим, на нашу думку, способом систематизації адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, є його консолідація.

У контексті визначення можливих напрямів удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, увагу слід звернути не тільки на певні конфліктні, застарілі й неактуальні норми, а й ті, що не мають механізмів своїй належної реалізації. Так, наприклад, відповідно до приписів Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом МВС України від 24 грудня 2015 р. № 1625, короткострокове підвищення кваліфікації працівників поліції може здійснюватися за місцем несення ними служби з обов’язковим залученням науково-педагогічного та педагогічного (викладацького) складу навчальних закладів (установ), що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції [133]. Зауважимо, що така практика є доволі поширеною. При цьому в основному залучається науково-педагогічний склад закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Таке залучення, як правило, відбувається на підставі листів ГУНП до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які по суті не мають будь-якої юридичної сили, а мають здебільшого інформаційний характер, унаслідок чого не можуть бути в повноцінний спосіб враховані при плануванні й обліку навчального навантаження науково-педагогічних працівників. Саме тому вважаємо за необхідне, з метою утворення дієвих механізмів залучення науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання до вказаного та схожих напрямів діяльності передбачити в законодавстві обов’язок укладання договорів про співпрацю між ГУНП та закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Також слід указати й на спроби здійснення певних псевдоноваторських кроків на шляху вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських. Зокрема, як відмічають на сторінках фахової літератури, «значний резонанс серед вчених та практиків викликав проєкт Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії» [46, с. 157]. Як зазначено в приписах самої Концепції, упродовж усіх років незалежності в Україні триває поступове реформування правової системи та тих інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення якісного та ефективного застосування та тлумачення права. Ефективне функціонування національної правової системи однаковою мірою залежить від якості законодавства та від якості правничої спільноти, яка в процесі правозастосування покликана утверджувати верховенство права, особливо – захист прав людини та основоположних свобод. При цьому однією з основних стратегічних цілей Концепції є врегулювання системи та структури підготовки правників, що має бути модернізованою та відповідати кращим міжнародним та європейським практикам. Досягнення цієї мети, на думку авторів Концепції, стане можливим зокрема шляхом установлення, що підготовку правників не можуть здійснювати заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання чи вищі військові навчальні заклади [184]. Саме цей пункт Концепції і викликав найбільш резонанс, особливо серед представників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Зокрема, підтримуємо позицію тих науковців, які вважають, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають готувати правників, зокрема слідчих, оскільки останні мають бути висококваліфікованими фахівцями у сфері юриспруденції. У цьому контексті вважаємо за доречне навести позицію В.В. Романюка, який, досліджуючи особливості впливу специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських, наголошує на тому, що до того часу,

«поки у державі існуватиме саме досудове слідство, а не судове, що притаманно американській моделі юриспруденції, країні будуть потрібні фахові слідчі для відповідних підрозділів Національної поліції, які повинні відповідати вимогам, що висуваються до працівників поліції, мати фахову вищу юридичну освіту і бути здатними працювати у специфічних умовах. Якщо в теперішній системі судочинства позбавити слідчого вищої юридичної освіти, то чи можна буде назвати взаємовідносини між ним і захисником змагальними? Мабуть, що ні» [193, с. 243]. Слушним виглядає й зауваження К.Л. Бугайчука, який, досліджуючи концептуальні засади та наявні проблеми реформування відомчої освіти МВС України, відмову від підготовки працівників Національної поліції з вищою юридичною освітою вважає неприпустимою. Учений підкреслює, що «декваліфікація слідчих, оперативних працівників, дільничних інспекторів матиме потужний деструктивний ефект у системі протидії злочинності, що, без сумніву, негативно позначиться на безпеці кожного громадянина України. Подібний соціальний експеримент надто дорого коштуватиме українському суспільству та негативно позначиться на загальному стані забезпечення публічної безпеки та порядку в державі» [20, с. 203]. З приводу цього зауважимо, що ми повністю підтримуємо думки вищезгаданих вчених і як один із провідних напрямів удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських, розглядаємо недопущення введення в дію зазначеної Концепції в частині позбавлення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання права готувати працівників поліції з вищою юридичною освітою.

Отже, проведений аналіз засвідчив, що сьогодні існує чимало проблем, вирішення яких потребує дієвих кроків на шляху вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських. Такі проблеми умовно можна розділити на три блоки:

1) застаріле, не актуальне адміністративне законодавство, що потребує свого перегляду;

2) адміністративне законодавство, норми якого не мають належних механізмів своєї реалізації;

3) спроби внести зміни в адміністративне законодавство, які не відповідатимуть потребам суспільства в підготовці висококваліфікованих кадрів для Національної поліції, а отже загрожувати стану забезпечення правопорядку, національній безпеці в цілому.

Указані проблеми мають бути вирішені комплексно шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, та перегляду основного масиву чинного адміністративного законодавства з акцентом на підзаконні нормативно-правові акти. Останнє має бути зроблено завдяки систематизації адміністративного законодавства способом його консолідації. Нагально потребують внесення змін до адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських в частині врегулювання правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Це, у першу чергу, стосується внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про Національну поліцію», а також прийняття Положення про заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України. Внесення змін потребують і приписи адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, у частині визначення механізмів укладання договорів про співпрацю між ГУНП і закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання щодо залучення до проведення відповідного роду занять науково-педагогічного складу. Нарешті сьогодні адміністративне законодавство, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, потребує певної протекції від новаторських спроб позбавити заклади вищої освіти зі

специфічними умовами навчання права готувати поліцейських, зокрема слідчих, з вищою юридичною освітою.

Висновки до розділу 3

Дослідження зарубіжного досвіду професійного навчання поліцейських та можливості його використання в Україні сприяло отриманню таких висновків.

Аналіз досвіду професійного навчання поліцейських у таких країнах, як США, Канада, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія та Польща, надав можливість стверджувати, що в більшості держав світу дуже відповідально ставляться до питань професійного навчання поліцейських, адже внаслідок цього формуються високопрофесійні поліцейські кадри, здатні на найвищому рівні виконувати повсякденні завдання із забезпечення правопорядку в державі.

Наголошено, що на сучасному етапі реформування поліцейської освіти найбільш доцільно використати зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських таким чином:

- значно підвищити вимоги до кандидатів на службу в поліцію, забезпечивши їх ретельний відбір на професійне навчання враховуючи декілька критеріїв: стан фізичного здоров’я, морально-психологічну стійкість, відсутність проявів протиправної поведінки в минулому, детальну характеристику особистості з минулого місця роботи/навчання та проживання; особливості характеру тощо;

- переглянути підходи до вимог рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в поліції із запровадженням диференційованого підходу залежно від обраної спеціальності та можливістю перескладання вступних випробувань;

- переглянути підходи щодо строків професійного навчання в частині їх збільшення;

- визнати першочерговість й основоположність первинної професійного навчання поліцейських, зокрема переглянути її змістовне наповнення із визначенням строку проходження кожного етапу;

- здійснювати первинну професійну підготовку поліцейських за єдиною програмою підготовки патрульних поліцейських;

- спрямовувати спільні зусилля науково-педагогічних, педагогічних працівників і практичних працівників поліції на вдосконалення методології навчання та створення комфортних умов для здобуття освіти;

- підвищувати престиж професії поліцейського, також і завдяки перегляду грошового забезпечення та соціальних гарантій діючих працівників поліції;

- значно збільшити розмір фінансового забезпечення професійного навчання поліцейських у частині витрачання коштів на підготовку окремого поліцейського;

- збільшити кількість юридичних дисциплін, що викладаються під час професійного навчання поліцейських, незалежно від спеціалізації;

- запроваджувати в межах усіх напрямів професійного навчання поліцейських курси конфліктної комунікації з населенням із практичним відпрацюванням у реальних умовах;

- запроваджувати дієві механізми запобіганню службовому просуванню поза проходженням відповідного напряму професійного навчання поліцейських;

- зберігати й удосконалювати за територіальним принципом існуючу систему закладів освіти, на базі яких здійснюється професійне навчання поліцейських, зокрема закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Доведено необхідність внесення змін до адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських в частині регулювання правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Констатовано, що це, у першу чергу,

стосується внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про Національну поліцію», а також прийняття Положення про заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України.

Обґрунтовано, що внесення змін потребують і норми адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських в частині визначення механізмів укладання договорів про співпрацю між ГУНП і закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання щодо залучення до проведення відповідного роду занять науково-педагогічного складу.

Констатується, що сьогодні адміністративне законодавство, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, потребує певної протекції від новаторських спроб позбавити заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання права готувати поліцейських, зокрема слідчих, з вищою юридичною освітою.

ВИСНОВКИ

У висновках до наукової кваліфікаційної праці представлено оновлений погляд на правову природу, зміст та особливості професійного навчання поліцейських в Україні з урахуванням дії правового режиму воєнного стану, що дало змогу запропонувати теоретичні і практичні положення, які відображають особистий внесок здобувача в досліджуване питання.

1. Розкрито зміст та здійснено порівняльний аналіз категорій «професійна підготовка» та «професійне навчання». Доведено, що відносно досліджуваної сфери суспільних відносин більш доречно застосовувати категорію «професійне навчання поліцейських», оскільки вона охоплює різні напрями професійного навчання поліцейських та вказує на інші аспекти функціонування такої сфери суспільних відносин. Професійне навчання поліцейських є сукупністю суспільних відносин, урегульованих значною кількістю адміністративно-правових норм, з огляду на що вони можуть бути розглянуті як об’єкт адміністративно-правового дослідження. Обґрунтовано, що сьогодні можна назвати досить значну кількість підходів до розуміння сутності як у цілому професійного навчання, так і того, що застосовується відносно поліцейських в Україні. Проаналізовано сутність професійного навчання поліцейських крізь призму адміністративно-правового дослідження, де воно постає як його об’єкт. Надано авторське бачення сутності професійного навчання поліцейських в Україні як об’єкта адміністративно-правового дослідження.

2. Доведено, що чинне національне законодавство, зокрема нормативно-правові акти, які регламентують питання професійного навчання поліцейських, останнім часом зазнало суттєвих змін з огляду на прагнення нашої держави відповідати визнаним світовим стандартам та на запровадження правового режиму воєнного стану, спричиненого збройною

агресією проти нашої держави. Зазначається, що аналіз нормативно-правових актів, на основі яких здійснюється професійна підготовка поліцейських в Україні, дозволить виявити недоліки та законодавчі прогалини в цій сфері суспільних відносин, що може бути взято за основу вдосконалення такого законодавства. Здійснено аналіз актів законодавства, що становлять нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських з урахуванням їх юридичної сили та сфери нормативно-правової регламентації. Надано авторське бачення сутності нормативно-правових основ професійного навчання поліцейських. Обґрунтовано, що вказані нормативно-правові акти визначають загальні засади професійного навчання поліцейських, а також здійснюють нормативно-правову регламентацію цієї сфери по окремих напрямах: визначають правовий статус суб'єктів цих суспільних відносин; встановлюють правові засади забезпечення належного функціонування цієї сфери; регламентують особливості здійснення окремих різновидів професійного навчання поліцейських тощо.

3. Указано, що розуміння сутності принципів у цілому зводиться до того, що вони є підґрунтям для функціонування відповідної сфери суспільних відносин, вектором їх розвитку та визначають загальні засади реалізації відповідних напрямів діяльності їх суб'єктів. Обґрунтовано, що з позиції правової науки будь-які принципи, зокрема ті, на яких побудовано професійне навчання поліцейських в Україні, мають бути об'єктивовані в приписах нормативно-правових актів, що вказує на їх безпосередній зв'язок з нормативно-правовою основою функціонування цієї сфери суспільних відносин. Надано авторське бачення сутності принципів професійного навчання поліцейських та здійснено їх наукову класифікацію на: 1) загальні принципи: верховенство права, законність, рівність і недопущення дискримінації; 2) принципи, пов'язанні із реалізацією особою права на здобуття освіти: прозорість і відкритість, доступність, наступність, академічна доброчесність і свобода, політична нейтральність; 3) спеціальні

принципи: взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства, етичність, службові обмеження.

4. Обґрунтовано, що сьогодні можна назвати доволі значну кількість суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні, що окрім іншого, вказує на складність і багатоаспектність цієї сфери суспільних відносин. Доведено, що суб'єкти професійного навчання поліцейських мають бути досліджені як інституційний компонент функціонування цих суспільних відносин. Обґрунтовано, що окрім власне зазначених вище осіб, слід розглянути й тих суб'єктів, діяльність яких пов'язана із найрізноманітнішими аспектами функціонування цієї сфери суспільних відносин, як то, наприклад здійснення їх забезпечення по відповідним напрямам – нормативному, кадровому, інформаційно-аналітичному, матеріально-технічному, фінансовому тощо забезпеченню. Надано авторське бачення сутності суб'єктів професійного навчання поліцейських. Здійснено наукову класифікацію суб'єктів професійного навчання поліцейських в Україні на: 1) загальнодержавні: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; 2) суб'єкти, відповідальні за формування та/або реалізацію державної політики у сфері здійснення професійного навчання поліцейських: Міністерство освіти і науки України; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; 3) суб'єкти, відповідальні за реалізацію окремих різновидів і напрямів професійного навчання поліцейських в Україні: заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України; заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Національної поліції; відділи професійного навчання управлінь кадрового забезпечення, тренінгові центри, а також інші структурні підрозділи Головних управлінь Національної поліції в областях України; 4) міжнародні суб'єкти професійного навчання поліцейських: CEPOL, КМЄС, ACREC тощо.

5. З’ясовано, що первинна професійна підготовка поліцейських є важливим напрямом їх професійного навчання, в ході якого формуються базові знання, уміння та навички, необхідні задля ефективного виконання службових завдань. Надано авторське визначення сутності порядку здійснення професійної первинної підготовки поліцейських. Обґрунтовано, що порядок проведення первинної професійної підготовки поліцейських не є досконалим і потребує свого належного законодавчого врегулювання, зокрема в частині: визначення чітких строків первинної професійної підготовки поліцейських з урахуванням особливостей правового статусу осіб, що її проходять; закріплення в приписах чинного національного законодавства понятійно-категоріального апарату, що використовується в цій сфері суспільних відносин, зокрема категорії «первинна професійна підготовка поліцейських», «кваліфікований робітник» та ін.; відновлення інституту наставництва при здійсненні первинної професійної підготовки поліцейських шляхом прийняття відповідного відомчого нормативно-правового акта; внесення змін до законодавства, що регламентує питання порядку здійснення первинної професійної підготовки поліцейських, у частині визначення форми документів про завершення первинної професійної підготовки; законодавче врегулювання можливості дистанційного навчання поліцейських за обставин, що не дозволяють на тривалий час виїхати за межі дислокації підрозділу; розширення переліку суб’єктів первинної професійної підготовки поліцейських шляхом додавання до їх складу кадрових підрозділів органів і підрозділів Національної поліції.

6. Указано, що за сучасних умов належна підготовка поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання є важливим аспектом забезпечення публічної безпеки та порядку, у цілому ефективного виконання завдань, що покладенні на органи та підрозділи Національної поліції України. Здійснено аналіз особливостей підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, серед яких названо: отримання цивільною особою нового правового статусу – курсанта

та спеціального звання поліції; наявність підвищених вимог як до осіб, які бажають навчатися в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, так і тих, хто вже навчається, що пов'язано як з певними обмеженнями, так і додатковими гарантіями від держави; така підготовка передбачає можливість залучення особи до виконання службових завдань забезпечення публічної безпеки та порядку; заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають подвійне підпорядкування й належать до сфери управління МВС України та МОН України; суспільні відносини у сфері підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання врегульовані значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких складають акти підзаконного законодавства, прийнятті МВС України та МОН України; під час здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання враховується не лише теоретичний, а й практичний компонент і здійснюється їх органічне поєднання, що є критичним для ефективного виконання службових обов'язків поліцейськими; процес підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має особливе забезпечення матеріально-технічними засобами; унаслідок здійснення підготовки поліцейських в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання задовольняються потреби органів і підрозділів Національної поліції України у висококваліфікованих кадрах.

7. Доведено, що післядипломна освіта та службова підготовка поліцейських відіграють ключову роль у забезпеченні професійної компетентності, адаптації до змінних умов служби та здатності ефективно реагувати на виклики, що постають перед суспільством. Обґрунтовано, що важливість цих аспектів важко переоцінити, адже вони є основою для формування висококваліфікованих спеціалістів, здатних підтримувати правопорядок, захищати права громадян та забезпечувати безпеку в громаді як в умовах нормальної життєдіяльності, так і враховуючи особливі умови несення служби. Установлено, що сьогодні одним із провідних напрямів

професійного навчання поліцейських є їх післядипломна освіта. Надано авторське бачення сутності післядипломної освіти поліцейських й вказано на її значення, що полягає в такому: гармонійному поєднанні її компонентів (перепідготовки (спеціалізації), підвищенні кваліфікації та стажуванні); інтегрованому підході до навчання, який поєднує теоретичні знання та практичні навички, забезпечуючи їх застосування в реальних умовах; регулярному оновленні знань та навичок поліцейських відповідно до сучасних вимог та викликів, що стоять перед органами та підрозділами Національної поліції, особливо в умовах воєнного стану; можливості для поліцейських підвищувати свою кваліфікацію та адаптуватися до нових обов'язків і посад; надані можливості поліцейському самореалізуватися, задовольнити власні потреби щодо професійного зростання та досягнення відповідного рівня професійної майстерності; можливості зміни спеціалізації в межах отриманої професії.

8. Обґрунтовано, що службова підготовка поліцейських має спільні мету й завдання з післядипломною освітою поліцейських. Водночас указано, що службова підготовка має низку суттєвих ключових ознак, що додатково вказують на її сутність і значення як окремого різновиду професійного навчання поліцейських. Надано авторське бачення сутності службової підготовки поліцейських та вказано на її значення, що полягає в такому: систематичній та плановій підтримці та вдосконаленні професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання службових завдань; розвиток професійних компетенцій працівників поліції, задоволенні їхніх особистих потреб у професійному зростанні; формуванні психологічної готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях; забезпечення фізичної та психологічної стійкості працівників поліції під час виконання службових завдань і функцій; підвищення рівня безпеки життєдіяльності працівників поліції під час несення служби.

9. На підставі вивчення досвіду професійного навчання поліцейських у США, Канаді, Великій Британії, Франції, Німеччині, Італії та Польщі

доведено, що внаслідок відповідального ставлення до питань професійного навчання поліцейських формуються високопрофесійні поліцейські кадри, здатні на найвищому рівні виконувати повсякденні завдання із забезпечення стану правопорядку в державі.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі реформування поліцейської освіти найбільш доцільно використати зарубіжний досвід професійного навчання поліцейських таким чином:

підвищити вимоги до кандидатів на службу в поліцію, забезпечивши їх ретельний відбір на професійне навчання, враховуючи декілька критеріїв (стан фізичного здоров'я, морально-психологічну стійкість, відсутність проявів протиправної поведінки в минулому, детальну характеристику особистості з минулого місця роботи/навчання та проживання, особливості характеру тощо); переглянути підходи щодо вимог рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в поліції із запровадженням диференційованого підходу залежно від обраної спеціальності та можливістю перескладання вступних випробувань;

переглянути підходи щодо строків професійного навчання в частині їх збільшення;

визнати першочерговість й основоположність первинної професійної підготовки поліцейських, зокрема переглянути її змістовне наповнення із визначенням строку проходження кожного етапу;

здійснювати первинну професійну підготовку поліцейських за єдиною програмою підготовки патрульних поліцейських;

спрямувати спільні зусилля науково-педагогічних, педагогічних працівників і практичних працівників поліції на вдосконалення методології навчання та створення комфортних умов для здобуття освіти;

підвищувати престиж професії поліцейського, зокрема через перегляд грошового забезпечення та соціальних гарантій діючих працівників поліції;

значно збільшити розмір фінансового забезпечення професійного навчання поліцейських у частині витрачання коштів на підготовку окремого поліцейського;

збільшити кількість юридичних дисциплін, що викладаються під час професійного навчання поліцейських, незалежно від спеціалізації;

запровадити в межах усіх напрямів професійного навчання поліцейських курси конфліктної комунікації з населенням із практичним відпрацюванням у реальних умовах;

запровадити дієві механізми запобігання службовому просуванню поза проходженням відповідного напряму професійного навчання поліцейських;

зберігати й удосконалювати за територіальним принципом існуючу систему закладів освіти, на базі яких здійснюється професійне навчання поліцейських, зокрема закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

10. Здійснено аналіз проблем нормативно-правової регламентації професійного навчання поліцейських, які мають бути вирішені комплексно, шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, що регламентують питання професійного навчання поліцейських, та перегляду основного масиву чинного адміністративного законодавства з акцентом на підзаконні нормативно-правові акти. Обґрунтовано, що останнє має бути зроблено завдяки систематизації адміністративного законодавства способом його консолідації.

Доведено необхідність внесення змін до адміністративного законодавства, що регламентує питання професійного навчання поліцейських в частині врегулювання правового статусу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Констатовано, що це, у першу чергу, стосується внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про Національну поліцію», а також прийняття Положення про заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, що має бути затверджено спільним наказом МВС України та МОН України.

Обґрунтовано, що внесення змін потребують і норми адміністративного законодавства, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, у частині визначення механізмів укладання договорів про співпрацю між ГУНП і закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання щодо залучення до проведення відповідного роду занять науково-педагогічного складу. З'ясовано, що сьогодні адміністративне законодавство, яке регламентує питання професійного навчання поліцейських, потребує певної протекції від спроб позбавити заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання права готувати поліцейських, зокрема слідчих, з вищою юридичною освітою.

11. Доведено, що в ч. 1 ст. 75 Закону України «Про Національну поліцію» не повинні міститися посилання на положення Закону України «Про вищу освіту», а її слід викласти в такій редакції: «1. Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених законодавством, з урахуванням особливостей, визначених цим Законом, і складається з: 1) спеціалізації; 2) перепідготовки; 3) підвищення кваліфікації; 4) стажування».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.В., Кучер В.О. Вдосконалення підготовки поліцейських у закладах вищої освіти МВС України. *Соціально-правові студії.* 2020. Вип. 1 (7). С. 15–23.

2. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2-х томах / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юридична думка, 2004. Том 1. Загальна частина. 584 с.

3. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. четверте. Херсон : Олді-плюс, 2021. 656 с.

4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : Олді-плюс, 2018. 446 с.

5. Алєксєєва Ж.М. Образ юриста в сучасній європейській культурі: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12. Київ, 2008. 169 с.

6. Андреєв А.В. Місце навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських у системі вищої освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 9–12.

7. Андрєєва О.Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 1999. 156 с.

8. Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Ярмиш О.Н. Вищий заклад освіти МВС України. Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. 368 с.

9. Балабан І.В. Адміністративно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Кривий Ріг, 2018. 211 с.

10. Балабан І.В. Первинна підготовка в системі професійного навчання поліцейських: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 105–112.

11. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти: дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2007. 500 с.

12. Басай О.В. Правове забезпечення соціального захисту безробітних в Україні: автореф. дис. … канд. юрид. наук 12.00.05. Харків, 2005. 18 с.

13. Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : НікаНова, 2014.544 с.

14. Бершадська Ю.В. Правове регулювання трудової діяльності фахівців льотного складу державної авіації України: дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2023. 209 с.

15. Біліченко В.В. Підготовка працівників Національної поліції України в умовах євроінтеграції: міжнародний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 47. Т. 2. С. 87–89.

16. Бондаренко В.В. Особливості програм первинної професійної підготовки працівників Національної поліції України. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт.* 2017. С. 43–49.

17. Бондаренко В.В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями: монографія. К.: ФОП Кандиба Т.П., 2018. 524 с.

18. Бортник С. М. Проблеми правового регулювання трудових прав поліцейських : дис. … д-ра юрид. наук: спец. 12.00.05. Харків, 2018. 389 с.

19. Бугайчук К.Л., Гончаренко І.Б., Михайлова Ю.О. та ін. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : НУВС, 2016. 120 с.

20. Бугайчук, К. Л. Реформування відомчої освіти МВС України: концептуальні засади та наявні проблеми. *Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції*: матеріали X Міжнар. наук-практ. конф. (м. Суми, 20-21 трав. 2017 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія Харк. нац. ун-ту внутр. справ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2017. С. 202–204.

21. Букрєєв М.Ю. Правова протидія адміністративній деліктності у сфері банківської діяльності): дис. ... канд.. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2019. 227 с.

22. Булик І. Детермінація явища «професійна підготовка». *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1 (181). С. 33–36.

23. Василенко В.М. Адміністративно-правове забезпечення громадського контролю за діяльністю Національної поліції : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2021. 439 с.

24. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.

25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

26. Відкриття другого набору курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників. *Одеський державний університет внутрішніх справ.* URL: ogy.de/42ny

27. Волошина О.В. Зарубіжний досвід ефективної комунікації в діяльності поліції. *Юридична психологія.* 2018. № 2 (23). С. 123–135.

28. Глуховеря В.А. Теорія і практика адміністративно-правового забезпечення реформ у системі МВС України : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 646 с.

29. Голинська Л.О. Діяльність кадрових підрозділів Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку*

адміністративного права України: матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовт. 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 54-58.

30. Голинська Л.О. Застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї під час воєнного стану. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 4 (22). С. 41-49.

31. Голинська Л.О. Комунікативно-психологічна складова професійної діяльності поліцейських *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 3 (25). С. 60-68.

32. Голинська Л.О. Мінно-вибухові травми. *Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів, оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців*: матеріали між нар. круглого столу (м. Одеса, 2 черв. 2023 р.). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 45-49.

33. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 28-30.

34. Голинська Л.О. Нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 461-470. DOI*: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.43*.

35. Голинська Л.О. Окремі питання службової підготовки в Національній поліції України. *Забезпечення стійкості у складних умовах*: збірник матеріалів доповідей учасників Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (Харків – Брістоль, 8 черв. 2023 р.). Харків, 2023. С. 202-204.

36. Голинська Л.О. Основні заходи медико-тактичної підготовки правоохоронців. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 жовт. 2024 р.). К.: ПрАТ ВНЗ МАУП, 2024. С. 318-320.

37. Голинська Л.О. Питання реформування домедичної допомоги у системі професійної підготовки Національної поліції України. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах*

особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2023 р.). Харків: Вид-во НАНГУ, 2023. С. 687-889.

38. Голинська Л.О. Післядипломна освіта поліцейських у системі МВС України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовт. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-52.

39. Голинська Л.О. Принципи професійного навчання поліцейських в Україні. *Наукові Записки. Серія: Право. 2024.* Вип. 17. С. 130-135. DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-130-135.

40. Голинська Л.О. Професійне навчання поліцейських в умовах цифровізації освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства* : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.). К. : Наук.-метод. центр ВФПО, 2022 С. 87-90.

41. Голинська Л.О. Роль інформаційних технологій для вдосконалення системи професійного навчання поліцейських. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 28 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 68-71.

42. Голинська Л.О. Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права* : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації (м. Одеса, 2 січ. – 12 лют. 2023 р.) Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2023. С. 24-27.

43. Григоренко І.А. Особливості правоохоронної (поліцейської) діяльності у Німеччині: теоретико-правовий аспект. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 52–58.

44. Гриця Т.Г. Організація змісту відомчої освіти персоналу ОВС України. Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 340 с.

45. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. К. : Знання, КОО, 2001. 254 с.

46. Діденко В.В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки працівників Національної поліції України: дис. … д-ра філософ. : спец. 081. Харків, 2024. 205 с.

47. Загальна декларація з прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 232.

48. Загальна інформація про академію. *Національна академія внутрішніх справ. Офіційний веб-портал.* URL: ogy.de/h28f

49. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

50. Зарічанський О.А. Використання зарубіжного досвіду у процесі формування правової культури майбутніх правоохоронців. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Загальна, педагогічна та вікова психологія.* Вип. № 4. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp4/vyhovanna/zarichanskij.pdf

51. Захарченко О. Роль та значення післядипломної освіти поліцейських у підвищенні їхнього професійного рівня. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6 (292). С. 138–142.

52. Інформація про університет. *Дніпровський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/pvju

53. Інформація про CEPOL. *Харківський національний університет внутрішніх справ.* URL: ogy.de/wu6w

54. Калиндрузь Б.М. Використання інформаційно-технічних засобів у процесі первинної професійної підготовки поліцейського. *Наукові записки. Серія педагогічні науки.* 2025. Вип. 159. С. 66–74.

55. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2008. 458 с.

56. Клочко А.М. Щодо первинної професійної підготовки поліцейських в Україні. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 18–22.

57. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

58. Колісніченко В.В., Боровик М.О. Досвід професійної підготовки майбутніх працівників поліції країн Західної Європи. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України.* Збірник наукових праць V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 травня 2020 р.) 2020. С.70–72.

59. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

60. Комірчий П.О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України: дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2020. 611 с.

61. Конвенція про визнання кваліфікації з вищої освіти в європейському регіоні: міжнародний договір від 11.04.1997. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: ogy.de/3d7r

62. Конопльов В.В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2006. 413 с.

63. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

64. Крайз О.І. Принципи правового регулювання праці адвокатів : дис. … д-ра філософ. : спец. 081. Харків, 2021. 216 с.

65. Крижановська В., Крижановський А. Тенденції розвитку державної правоохоронної служби в Європейському союзі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 110–115.

66. Кудрявцева Г.І. Закордонний досвід підготовки працівників поліції до професійної діяльності. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 104–107.

67. Курко М.Н. Діяльність Міністерства внутрішніх справ України щодо європейської інтеграції: організаційно-правові засади: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків. 2008. 229 с.

68. Лигун Н.В. Професійно-психологічна підготовка працівників органів внутрішніх справ: основи та шляхи оптимізації. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 2. С. 54–58.

69. Ліщук Б.В., Кириченко І.Г. Використання досвіду професійної підготовки поліцейських Канади в діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 1 (106). С. 360–371.

70. Логвиненко Б.О., Андреєв А.В. Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання: основні алгоритми: Методичні рекомендації. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 48 с.

71. Лошицький М.В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 34–42.

72. Майстренко О.В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. К., 2008. 227 с.

73. Малишев Б. Чому реформа поліцейської освіти необхідна та як її здійснити? *Експертно-аналітичний напрям*. URL: ogy.de/k1ms

74. Марков В.В. Адміністративно-правові засади діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо забезпечення законності і дисципліни в ОВС України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2009. 217 с.

75. Марков М.М. Загальна характеристика професійної підготовки працівників оперативних підрозділів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 2 (107). С. 224–232.

76. Меленко С.Г. Консолідація як вид систематизації нормативно-правових актів : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Чернівці, 2002. 215 с.

77. Мельник К.Ю. Трудове право України : підручник. Харків : Діса плюс, 2014. 480 с.

78. Мельник Р.С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості. *Право і безпека*. 2010. № 2 (34). С. 55–59.

79. Мердова О.М., Цуркан О.П. Адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських: монографія. К.: ВД «Дакор», 2020. 186 с.

80. Миськів Л.І. Адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2008. 203 с.

81. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2013. № 6.

82. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнародний документ від 16.12.1966. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2002. № 02.

83. Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України. *Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Верховна Рада України.* URL: ogy.de/liom

84. Муратова Д.Б. Адміністративно-правове регулювання перебування мігрантів у пунктах тимчасового утримання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2009. 221 с.

85. Нормативно-правова база. Статут. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/jk8x

86. Обушенко Н.М. Теорія і практика систематизації трудового законодавства : дис. … д-ра юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2020. 412 с.

87. Петрушенко В.Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : «Магнолія 2006», 2011. 352 с.

88. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

89. Подковенко Т.О. Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР): дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2004. 226 с.

90. Потопальський А.В. Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2019. 221 с.

91. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис. … доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Дніпропетровськ, 2007. 477 с.

92. Про Академію. *Академія патрульної поліції.* URL: ogy.de/gkkx

93. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466: наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2024 № 345. *Офіційний вісник України*. 2024. № 36. Ст. 2289.

94. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.07.2016 № 640. *ІАС Консультант. Інформаційно-аналітична система по законодавству України.* URL: ogy.de/14np

95. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2023 № 906. *Офіційний вісник України*. 2023. № 83. Ст. 4767.

96. Про визнання такими, що втратили чинність, наказів Міністерства внутрішніх справ України: : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2019 № 333. *LIGA360.* URL: ogy.de/78ru

97. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

98. Про вищу освіту: закон України від 17.01.2002 № 2984-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 20. Ст. 134.

99. Про відпустки: закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

100. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки: закон України від 17.12.2021 № 1986-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 5. Ст. 299.

101. Про внесення змін до Положення про Головний сервісний центр МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.02.2025 № 142. *Головний сервісний центр МВС.* URL: ogy.de/937o

102. Про внесення змін до стандарту вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 28.05.2024 № 769. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/03pa

103. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України: закон України від 26.03.1992 № 2235-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 397.

104. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988. *Офіційний вісник України.* 2015. № 96. Ст. 3281.

105. Про деякі питання підтримки розвитку освіти, науки та спорту: указ Президента України від 02.06.2021 № 223/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 45. Ст. 828.

106. Про забезпечення функціонування української мови як державної: закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81.

107. Про застосування англійської мови в Україні: закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 38. Ст. 243.

108. Про затвердження Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.02.2021 № 128. *Офіційний вісник України*. 2021. № 29. Ст. 1682.

109. Про затвердження Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1077. *Офіційний вісник України*. 2021. № 84. Ст. 5383.

110. Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства внутрішніх справ України з питань професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2015 № 277. *Офіційний вісник України*. 2015. № 32. Ст. 928.

111. Про затвердження Змін до Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.09.2022 № 617. *Офіційний вісник України*. 2022. № 84. Ст. 5242.

112. Про затвердження Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29.01.2018 № 51. *ІАС Консультант. Інформаційно-аналітична система по законодавству України.* URL: ogy.de/8dtw

113. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.11.2016 № 1252. *ІАС Консультант. Інформаційно-аналітична система по законодавству України.* URL: ogy.de/zb7i

114. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187. *Офіційний вісник України*. 2016. № 7. Ст. 345.

115. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запровадження наставництва: наказ Міністерства соціальної політики України від 11.10.2017 № 1611. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: ogy.de/1tgo

116. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.04.2012 № 522. *Інформаційний збірник та коментарі МОН, молоді та спорту України*. 2012. № 16. стор. 19.

117. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341. *Офіційний вісник України*. 2011. № 101. Ст. 3700.

118. Про затвердження нормативів чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, на одну посаду науково-педагогічного працівника: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.01.2023 № 21. *Офіційний вісник України*. 2023. № 15. Ст. 964.

119. Про затвердження Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 13 квітня 2012 р. № 318. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 38. Ст. 1430.

120. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686. *Офіційний вісник України*. 2024. № 65. Ст. 3951.

121. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 № 62. *Офіційний вісник України*. 2008. № 21. Ст. 615.

122. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052. *Офіційний вісник України*. 2015. № 102. Ст. 3514.

123. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. *Офіційний вісник України*. 2013. № 36. Ст. 1288.

124. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

125. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. *Офіційний вісник України*. 2014. № 95. Ст. 2729.

126. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

127. Про затвердження Положення про музей органів внутрішніх справ та вищих навчальних закладів МВС України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.05.2013 № 532. *Офіційний вісник України*. 2013. № 53. Ст. 1959.

128. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2971.

129. Про затвердження Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури України: наказ Генерального прокурора від 10.02.2022 № 25. *Офіційний вісник України*. 2022. № 17. Ст. 944.

130. Про затвердження Положення про організацію курсів первинної професійної підготовки (спеціалізації) працівників підрозділів патрульної служби: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.03.2015 № 276. *Офіційний вісник України*. 2015. № 32. Ст. 927.

131. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 № 69. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: ogy.de/66gj

132. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.02.2016 № 105. *Офіційний вісник України*. 2016. № 11. Ст. 485.

133. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 № 1625. *Офіційний вісник України*. 2016. № 11. Ст. 485.

134. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 № 50. *Офіційний вісник України*. 2016. № 22. Ст. 861.

135. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1998 № 65. *Офіційний вісник України*. 1998. № 3. Ст. 108.

136. Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.02.2024 № 134. *Офіційний вісник України*. 2024. № 35. Ст. 2224.

137. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників на виробництві: наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 26.03.2001 № 127/151. *Офіційний вісник України*. 2001. № 15. Ст. 667.

138. Про затвердження Порядку відбору кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.01.2015 № 29. *Офіційний вісник України*. 2015. № 14. Ст. 369.

139. Про затвердження Порядку відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення курсантів і слухачів, які навчаються в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.10.2024 № 718. *Офіційний вісник України*. 2024. № 109. Ст. 7014.

140. Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов’язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 № 261. *Офіційний вісник України*. 2017. № 33. Ст. 1049.

141. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України: наказ Міністерства

внутрішніх справ України від 15.04.2016 № 315. *Офіційний вісник України*. 2016. № 41. Ст. 1557.

142. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 635. *Офіційний вісник України*. 2019. № 59. Ст. 2030.

143. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.02.2019 № 88. *Офіційний вісник України*. 2019. № 30. Ст. 1080.

144. Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на територіях, де неможливо забезпечити виконання стандартів освіти України та/або стабільний освітній процес: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.03.2021 № 271. *Офіційний вісник України*. 2021. № 34. Ст. 2031.

145. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році: наказ Міністерства освіти і науки України від 10.02.2025 № 168. *Офіційний вісник України*. 2025. № 17. Ст. 1218.

146. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13. *Офіційний вісник України*. 2016. № 17. Ст. 693.

147. Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських: постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2024 № 734. *Офіційний вісник України*. 2024. № 61. Ст. 3662.

148. Про затвердження Порядку проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ

України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.09.2024 № 634. *Офіційний вісник України*. 2024. № 94. Ст. 6099.

149. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність: постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 579. *Офіційний вісник України*. 2015. № 66. Ст. 2183.

150. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 № 1179. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2. Ст. 55.

151. Про затвердження Професійних, освітніх і кваліфікаційних вимог, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.02.2020 № 123. *Офіційний вісник України*. 2020. № 18. Ст. 723.

152. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 № 565. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/lc5j

153. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.11.2018 № 1260. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/3yri

154. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2022 № 644. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/k9nk

155. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 125 «Кібербезпека» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 04.10.2018 № 1074. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/uz7x

156. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 126 «Інформаційні системи і технології» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 № 1380. *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.* URL: ogy.de/dsw7

157. Про затвердження стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з робітничої професії «Поліцейський» : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.06.2018 № 669. *Міністерство освіти і науки України*. URL: https://ogy.de/666s

158. Про Кабінет Міністрів України: закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

159. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

160. Про міліцію: закон України від 20.12.1990 № 565-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 4. Ст. 20.

161. Про нас. *ACREC. Anti-corruption research & education centre.* URL: ogy.de/2zub

162. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 13.12.1991 № 1977-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 12. Ст. 165.

163. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.

164. Про Національну гвардію України: закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

165. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. Ст. 860.

166. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

167. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: указ Президента України від 08.11.2019 № 837/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 24. Ст. 1038.

168. Про однострій поліцейських: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 823. *Офіційний вісник України*. 2015. № 83. Ст. 2750.

169. Про організацію початкової підготовки працівників органів внутрішніх справ України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.04.2009 № 177. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: ogy.de/oubx

170. Про освіту: закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

171. Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти: указ Президента України від 30.03.2021 № 223/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 28. Ст. 1513.

172. Про професійну (професійно-технічну) освіту: закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215.

173. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.

174. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 70. Ст. 4417.

175. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.

176. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 49. Ст. 1680.

177. Про університет. *Донецький державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/c00o

178. Про університет. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/hmk0

179. Про університет. *Одеський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/bu8z

180. Про фахову передвищу освіту: закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 30. Ст. 119.

181. Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів: закон України від 20.11.2012 № 5499-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1. Ст. 6.

182. Про ХНУВС. *Харківський національний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/k1yo

183. Про центральні органи виконавчої влади: закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

184. Проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти. *Комітет з питань правової політики. Верховна Рада України.* URL: ogy.de/by6k

185. Пузанова Т.А. Поняття та значення принципів державної служби. *Право і Безпека*. 2009. № 5 (32). С. 53–56.

186. Пчелін В. Б. Поняття та значення принципів організації адміністративного судочинства. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică.* 2016. № 4 (20). С. 88-93.

187. Пчелін В.Б. Організація адміністративного судочинства України: правові засади : монографія / В.Б. Пчелін. Харків: У справи, 2017. 488 с.

188. Пчелін В.Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.

189. Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів у сфері службової діяльності. *Jurnalul juridic national : teorie şi practică*. 2014. № 6 (10). С. 267–271.

190. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч. -наук. вид. / Н.Г. Протасова, В.І. Луговий, Ю.О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н.Г. Протасової. К. ; Львів : НАДУ, 2012. 456 с.

191. Різун В. В. Об'єкт і предмет дослідження: зауваження en passant. *Українське журналістикознавство*. 2005. Випуск 6. С. 4–5.

192. Рождественська О.С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2008. 190 с.

193. Романюк В.В. Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917-2017 рр)* збірник наукових статей і тез доповідей на науково-практичній конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (25 листопада 2017 р., м. Харків). Харків: ХНУВС. С. 242–243.

194. Савельєва І. В Особливості організації первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліції, на рівні центрів первинної професійної підготовки «Академія поліції». *Актуальні проблеми правознавства.* 2018. Випуск 2 (14). С. 83–87.

195. Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Тернопіль, 2019. С. 230.

196. Селюков В.С. Проблеми первинної професійної підготовки патрульної поліції України. *Актуальні проблеми вдосконалення нормативно-*

правового забезпечення безпеки дорожнього руху: матеріали круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 11 травня 2017 року). Кривий Ріг, 2017. С. 106–107.

197. Сердюк І.А. Правоохоронні відносини: поняття, їх особливості та види : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Дніпропетровськ, 2008. 200 с.

198. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ / Автори: Хатія Деканоідзе, Мадлен Хелашвілі: Київ, 2018. 164 с.

199. Совгір І.М. Організаційно-правове регулювання довузівської підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2003. 172 с.

200. Спеціалізація поліцейських підрозділів «Служба освітньої безпеки» в ОДУВС. *Одеський державний університет внутрішніх справ.* URL: ogy.de/g2e4

201. Спеціалізація та підвищення кваліфікації поліцейських в ОДУВС. *Одеський державний університет внутрішніх справ.* URL: ogy.de/yeex

202. Статут Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Житомирська академія поліції». *Житомирська академія поліції. Офіційний вебпортал*. URL: ogy.de/byt1

203. Статут Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Рівненська академія патрульної поліції». *Рівненська академія патрульної поліції. Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання*. URL: ogy.de/aroh

204. Статут Дніпровського державного університету внутрішніх справ *Дніпровський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/oece

205. Статут Донецького державного університету внутрішніх справ. *Донецький державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/gprx

206. Статут Одеського державний університет внутрішніх справ. *Одеський державний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/s7w3

207. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ *Харківський національний університет внутрішніх справ*. URL: ogy.de/31xc

208. Степаненко В.В., Вайда Т.С. Інтелектуальний компонент стійкого психоемоційного стану поліцейського до дії зовнішніх небезпек як умова вдосконалення службової підготовки. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України.* Збірник наукових праць IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 травня 2019 р.) 2020. С.183–186.

209. Стратегічний план розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018-2024 роки. *Національна академія внутрішніх справ. Офіційний веб-портал.* URL: ogy.de/vy7k

210. Структура Національної поліції. Державні установи та заклади. *Національна поліція України. Офіційний вебпортал.* URL: ogy.de/lixm

211. Сьомін С.В., Резнікова О.О. Система підготовки кадрів для сил безпеки України: проблеми та перспективи розвитку: аналітична доп. / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2016. 50 с.

212. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

213. Урочисте відкриття курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників. *Одеський державний університет внутрішніх справ.* URL: ogy.de/l4d2

214. Усачов Є.І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Держаної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах : дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2020. 222 с.

215. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

216. Цуркан О.П. Адміністративно-правові засади організації первинної професійної підготовки поліцейських. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. Випуск 6. Том 2. С. 174–178.

217. Чорна С.З. Трансформація правозахисної функції судової влади в ході проведення судової реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 67–71.

218. Швець Д.В. Особливості професійної підготовки поліцейських: порівняльний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* 2018. Випуск 25. С.14–17.

219. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і Безпека*. 2017. № 3 (66). С. 103–112.

220. Швець Д.В. Поняття, зміст та функції професійної підготовки поліцейського в Україні. *Право і Безпека*. 2017. № 5 (68). С. 441–446.

221. Шевчук О.О., Томма Р.П. Досвід підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2018. № 4. Ч. 2. С. 92–95.

222. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 6 : Т–Я. 2004. 768 с.

223. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5 : П–С. 2003. 736 с.

224. Danylchuk, L., Yosyfovych, D., Kohut, Y., Todortseva, Y., & Kozyra, P. (2021). New challenges in the problem of combating human trafficking in Ukraine. Amazonia Investiga, 10(44), 28-37. https://doi.org/10.34069/AI/2021.44.08.3

225. The agency. About CEPOL. *CEPOL. European Union Agency for Law Enforcement Training.* URL: ogy.de/icfy.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Голинська Л.О. Нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 461-470. DOI*: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.43*

2. Голинська Л.О. Принципи професійного навчання поліцейських в Україні. *Наукові Записки. Серія: Право. 2024.* Вип. 17. С. 130-135. DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-130-135.

3. Голинська Л.О. Комунікативно-психологічна складова професійної діяльності поліцейських *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2023. № 3 (25). С. 60-68. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2023.3.08.

4. Голинська Л.О. Застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї під час воєнного стану. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 4 (22). С. 41-49. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.4.04

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

5. Голинська Л.О. Основні заходи медико-тактичної підготовки правоохоронців. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 жовт. 2024 р.). К.: ПрАТ ВНЗ МАУП, 2024. С. 318-320.

6. Голинська Л.О. Діяльність кадрових підрозділів Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України:* матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовт. 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 54-58.

7. Голинська Л.О. Мінно-вибухові травми. *Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів,*

оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців: матеріали міжнар. круглого столу (м. Одеса, 2 черв. 2023 р.). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 45-49.

8. Голинська Л.О. Питання реформування домедичної допомоги у системі професійної підготовки Національної поліції України. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення:* тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2023 р.). Харків: Вид-во НАНГУ, 2023. С. 687-889.

9. Голинська Л.О. Окремі питання службової підготовки в Національній поліції України. *Забезпечення стійкості у складних умовах*: матеріали доповідей учасників Міжнар. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (Харків – Брістоль, 8 черв. 2023 р.). Харків, 2023. С. 202-204.

10. Голинська Л.О. Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права* : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації (м. Одеса, 2 січ. – 12 лют. 2023 р.) Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2023. С. 24-27.

11. Голинська Л.О. Професійне навчання поліцейських в умовах цифровізації освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства* : зб. матеріалів ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.). К. : Наук.-метод. центр ВФПО, 2022 С. 87-90.

12. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 28-30.

13. Голинська Л.О. Роль інформаційних технологій для вдосконалення системи професійного навчання поліцейських. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали

Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 28 жовт. 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 68-71.

14. Голинська Л.О. Післядипломна освіта поліцейських у системі МВС України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 22 жовтн. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-52.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
полковник поліції
Максим КОРНІЄНКО
«09» 05 2025

АКТ
про впровадження результатів дисертаційного дослідження Голинської Людмили Олександрівни за темою: «Правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук, доцента Домброван Наталії, начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, кандидата юридичних наук Теслюк Ірини та ученого секретаря секретаріату Вченої ради, кандидата педагогічних наук Ісаєнка Максима, склала цей акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Голинської Людмили Олександрівни щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС, а саме: загальноуніверситетською темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538), НДР кафедри адміністративного права і процесу «Забезпечення прав і свобод людини та громадянина в системі публічного управління» (реєстраційний номер 0124U004187).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Голинської Людмили Олександрівни на тему: «Правові та організаційні засади професійного навчання поліцейських в Україні» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, наступні публікації:

1. Голинська Л.О. Нормативно-правові основи професійного навчання поліцейських в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 461-470. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.43

2. Голинська Л.О. Принципи професійного навчання поліцейських в Україні. *Наукові Записки. Серія: Право.* 2024. Вип. 17. С. 130-135. DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-130-135.

3. Голинська Л.О. Комунікативна психологічна складова професійної діяльності поліцейських. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2023. № 3 (25). С. 60-68. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2023.3.08.

4. Голинська Л.О. Застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї під час воєнного стану. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2022. № 4 (22). С. 41-49. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.4.04.

5. Голинська Л.О. Основні заходи медико-тактичної підготовки правоохоронців. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.). Київ: ПрАТ ВНЗ МАУП, 2024. С. 318-320.

6. Голинська Л.О. Діяльність кадрових підрозділів Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України:* матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 54-58.

7. Голинська Л.О. Мінно-вибухові травми. *Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів, оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців*: матеріали міжнародного круглого столу (м. Одеса, 2 червня 2023 року). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 45-49.

8. Голинська Л.О. Питання реформування домедичної допомоги у системі професійної підготовки Національної поліції України. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення:* тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 30 березня 2023 р.). Харків: Вид-во НАНГУ, 2023. С. 687-889.

9. Голинська Л.О. Окремі питання службової підготовки в Національній поліції України. *Забезпечення стійкості у складних умовах*: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. (Харків – Брістоль, 8 червня 2023 р.). Харків, 2023. С. 202-204.

10. Голинська Л.О. Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (м. Одеса, 2 січня – 12 лютого 2023 р.) Одеса : Видавничий дім «Гельветика»., 2023. С. 24-27.

11. Голинська Л.О. Професійне навчання поліцейських в умовах цифровізації освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 листопада 2022 р.). Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2022 С. 87-90.

12. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 31 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 28-30

13. Голинська Л.О. Роль інформаційних технологій для вдосконалення системи професійного навчання поліцейських. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 68-71.

14. Голинська Л.О. Післядипломна освіта поліцейських у системі МВС України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтн. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-52.

Результати дисертаційного дослідження Голинської Людмили Олександрівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Адміністративно-правове забезпечення професійної підготовки поліцейських в Україні» впроваджені у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Члени комісії:
Начальник відділу організації наукової діяльності кандидат юридичних наук, доцент **Наталія ДОМБРОВАН**

Учений секретар секретаріату Вченої ради кандидат педагогічних наук **Максим ІСАЄНКО**

Начальник відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури кандидат юридичних наук **Ірина ТЕСЛЮК**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
полковник поліції
Максим КОРНІЄНКО
«09» 05 2025

АКТ
ровадження результатів дисертаційного дослідження
инської Людмили Олександрівни за темою: «Правові та
ційні засади професійного навчання поліцейських в Україні»
процес Одеського державного університету внутрішніх справ

я у складі: начальника відділу організації освітнього процесу
ндидата технічних наук, доцента, полковника поліції Сіфорова
, завідувача кафедри професійних та спеціальних дисциплін
рава та безпеки кандидата педагогічних наук, доцента Вайди
ідувача кафедри адміністративної діяльності поліції факультету
фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної
аїни кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції
ли, склала цей акт про те, що результати дисертаційного
я Голинської Людмили Олександрівни на тему «Правові та
ні засади професійного навчання поліцейських в Україні»,
уються в освітньому процесі Одеського державного університету
справ, зокрема під час проведення семінарських і практичних
добувачами вищої освіти при вивченні наступних навчальних
«Поліцейська діяльність», «Домедична підготовка», «Тактико-
підготовка», «Особиста безпека поліцейського».

а, використовуються основні положення та висновки, викладені у
ублікаціях Голинської Людмили Олександрівни:

Голинська Л.О. Нормативно-правові основи професійного оліцейських в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 3). С. 461-470. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.43

Голинська Л.О. Принципи професійного навчання поліцейських в *укові Записки. Серія: Право.* 2024. Вип. 17. С. 130-135. DOI: 22-9230-2024-17-130-135.

Голинська Л.О. Комунікативна психологічна складова діяльності поліцейських. *Вісник пенітенціарної асоціації* 023. № 3 (25). С. 60-68. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-.08.

4. Голинська Л.О. Застосування поліцейських заходів примусу та вогнепальної зброї під час воєнного стану. *Вісник пенітенціарної асоціації України.* 2022. № 4 (22). С. 41-49. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2022.4.04.

5. Голинська Л.О. Основні заходи медико-тактичної підготовки правоохоронців. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства* матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 жовтня 2024 р.). Київ: ПрАТ ВНЗ МАУП, 2024. С. 318-320.

6. Голинська Л.О. Діяльність кадрових підрозділів Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України:* матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 54-58.

7. Голинська Л.О. Мінно-вибухові травми. *Сучасні стандарти підготовки з домедичної допомоги працівників правоохоронних органів, оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців:* матеріали міжнародного круглого столу (м. Одеса, 2 червня 2023 року). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 45-49.

8. Голинська Л.О. Питання реформування домедичної допомоги у системі професійної підготовки Національної поліції України. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення:* тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 30 березня 2023 р.). Харків: Вид-во НАНГУ, 2023. С. 687-889.

9. Голинська Л.О. Окремі питання службової підготовки в Національній поліції України. *Забезпечення стійкості у складних умовах:* збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. (Харків – Брістоль, 8 червня 2023 р.). Харків, 2023. С. 202-204.

10. Голинська Л.О. Роль професійного навчання поліцейських в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Модернізація підходів до підготовки наукових кадрів у галузі права* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (м. Одеса, 2 січня – 12 лютого 2023 р.) Одеса : Видавничий дім «Гельветика»., 2023. С. 24-27.

11. Голинська Л.О. Професійне навчання поліцейських в умовах цифровізації освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах диджиталізації суспільства* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 листопада 2022 р.). Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2022 С. 87-90.

12. Голинська Л.О. Нормативно-правове забезпечення професійного навчання поліцейських. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави:* матеріали XIV міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 31 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 28-30

13. Голинська Л.О. Роль інформаційних технологій для вдосконалення системи професійного навчання поліцейських. *Стан та перспективи*

розвитку адміністративного права України : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 68-71.

14. Голинська Л.О. Післядипломна освіта поліцейських у системі МВС України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтн. 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-52.

Члени комісії:

Начальник відділу організації освітнього процесу кандидат технічних наук, доцент полковник поліції **Олександр СІФОРОВ**

Завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін інституту права та безпеки кандидат педагогічних наук, доцент **Тарас ВАЙДА**

Завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України кандидат юридичних наук, доцент підполковник поліції **Алла ПИШНА**